

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE KADIN TARİHİ KONULARININ
ÖĞRETİMİNDE GÖRSEL-İŞİTSEL MATERYALLERİN KULLANIMI:

VİDEOLAR ÖRNEĞİ

AZİZ OĞUZHAN SÜMER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE KADIN TARİHİ KONULARININ
ÖĞRETİMİNDE GÖRSEL-İŞİTSEL MATERYALLERİN KULLANIMI:
VEDEOLAR ÖRNEĞİ

AZİZ OĞUZHAN SÜMER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. GÜLÇİN DİLEK

SİNOP – 2021

13.08.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hakkayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

13.08.2021

İMZA

AZİZ OĞUZHAN SÜMER

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

Aziz Oğuzhan SÜMER tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Derslerinde Kadın Tarihi Konularının Öğretiminde Görsel-İşitsel Materyallerin Kullanımı: Videolar Örneği ” başlıklı bu çalışma, 13.07.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Ramazan ALABAŞ
Kastamonu Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi

İmza

Üye

Doç. Dr. Gülçin DİLEK
Sinop Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi

İmza

Üye

Dr. Öğretim Üyesi, Sibel ÖNER
Sinop Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi

İmza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

13/07/ 2021

Prof. Dr. Hakan UŞAKLI

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VI
TABLOLAR DİZİNİ.....	VIII
KISATMALAR VE ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
KISALTMALAR	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç	3
1.3. Önem.....	3
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Tanımlar.....	4

İKİNCİ BÖLÜM ALANYAZIN

2.1. Eğitimde Teknoloji Kullanımı ve Görsel-İşitsel Materyaller	6
2.2. Sosyal Bilgiler/Tarih Öğretiminde Bir Görsel-İşitsel Materyal Olarak Video Kullanımı	11
2.3. Video İçeriklerinde Kullanılabilecek Tarihsel ve Güncel Kaynaklar	15
2.3.1. Görsel Kaynaklar.....	15
2.3.2. Fotoğraf ve Resim	15
2.3.3. Güncel Görüntü ve Animasyonlar	17
2.3.4. Metin Kaynakları.....	17
2.3.4.1. Gazete ve Dergiler	17
2.3.4.2. Biyografi.....	18
2.3.4.3. Anı (Hatıra)	19
2.4. Kadın Tarihi Öğretimi Bağlamında Video Kullanımı	20
2.4.1. Geç Osmanlı Dönemi Öncü/Girişimci Kadınlarının Haklarını Kazanım Süreçleri.....	20
2.4.1.1. Bedra Osman	22
2.4.1.2. Naciye Hanım (Suman).....	23
2.4.1.3. Muzaffer Hanım	25

2.4.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Öncü/Girişimci Kadınları	25
2.4.2.1. Havacılık Bağlamında Türk Kadınları	26
2.4.2.1.1. Bedriye Tahir Gökmen	26
2.4.2.1.2. Sabiha Gökçen	27
2.4.2.1.3. Yıldız Eruçman.....	28
2.4.2.1.4. Naciye Toros	29
2.4.2.1.5. Nezihe Viranyalı ve Edibe Subaşı Hanımlar	29
2.4.2.2. Otomobil Bağlamında Türk Kadınları.....	30
2.4.2.2.1. Samiye Morkaya	30
2.4.2.2.2. Muammer Hanım.....	31
2.5. Sosyal Bilgiler/Tarih Öğretiminde Çalışma Yaprakları	32
2.6. Tarihsel Düşünme Becerileri	33
2.7. İlgili Çalışmalar	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM

3.1. Materyal Tasarım Hazırlık Süreci.....	39
3.1.1. Konuların Seçilmesi.....	40
3.1.2. Kaynak Tarama ve Verilerin Toplanması	41
3.1.3. Görsel ve Metin Kaynaklar.....	41
3.1.4. Temaların Belirlenmesi.....	42
3.1.5. Hedeflerin Belirlenmesi.....	46
3.1.6. Video Tasarım Süreci	48
3.1.6.1. Senaryoların Yazımı	48
3.1.6.2. Görsellerin ve Görüntülerin seçimi	48
3.1.6.3. Seslendirmenin Yapılması ve İşlemler	49
3.1.6.4. Yazıların Hazırlanması.....	49
3.1.6.5. Müziklerin Seçimi	49
3.1.6.6. Videoların Geliştirilmesi.....	49
3.1.6.7. Video Revize Süreci.....	50
3.1.7. Çalışma Yapraklarının Tasarım Süreci	50
3.1.7.1. Video İnceleme Formları.....	51
3.1.7.2. Etkinlik Çalışma Yaprakları.....	51
3.2. İnandırıcılık	52
3.3. Betimsel Yorumlama.....	57
3.4. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM KADIN TARİHİ ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA GELİŞTİRİLEN VİDEOLAR

4.1. Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar-Bedra Osman ve Osmanlı Kadınları.....	60
4.1.1. Senaryo	60
4.1.2. Video Ekran Görüntüleri.....	64
4.1.3. Video İnceleme Formu ve Çalışma Yaprakları	68
4.2. Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen	71
4.2.1. Senaryo	71
4.2.2. Video Ekran Görüntüleri.....	74
4.2.3. Video İnceleme Formu ve Çalışma Yaprakları	77
4.3. Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen	79
4.3.1. Senaryo	79
4.3.2. Video Ekran Görüntüleri.....	82
4.3.3. Video İnceleme Formu ve Çalışma Yaprakları	86
4.4. Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları.....	87
4.4.1. Senaryo	88
4.4.2. Video Ekran Görüntüleri.....	92
4.4.3. Video İnceleme Formu ve Çalışma Yaprakları	96
4.5. Asfaltta İz Bırakan Kadınlar- Samiye Morkaya ve Muammer Hanım .	98
4.5.1. Senaryo	98
4.5.2. Video Ekran Görüntüleri.....	101
4.5.3. Video İnceleme Formu ve Çalışma Yaprakları	105
4.6. Vizörden Bakan Kadınlar- Naciye ve Muzaffer Hanımlar	106
4.6.1. Senaryo	106
4.6.2. Video Ekran Görüntüleri.....	110
4.6.3. Video İnceleme Formları ve Çalışma Yaprakları.....	113
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	121
EKLER.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	171

ÖZET**SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE KADIN TARİHİ KONULARININ
ÖĞRETİMİNDE GÖRSEL-İŞİTSEL MATERYALLERİN KULLANIMI:
VIDEOLAR ÖRNEĞİ**

Bu araştırmanın amacı ulusal tarih sahnesinde önemli roller üstlenmiş öncü kadınları ve deneyimlerini görünür kılan, sosyal bilgiler derslerinin ilgili kazanımlarıyla entegre edilmiş, ilgi çekici ve merak uyandırıcı içerikte eğitsel videolar geliştirmektir.

Araştırma, temel araştırma türü nitel araştırma yaklaşımı ve doküman incelemesi yöntemine göre yapılandırılmıştır. İlk olarak video içeriklerine yansıtılacak tarihin kadın öncüleri belirlenmiş, ardından doküman incelemesi yöntemiyle ilgili tarihsel malzeme toplanmıştır. Toplanan verilerden hareketle, belirlenen öncü kadınları merkeze alan altı senaryo yazılmıştır. Ardından senaryolar seslendirilmiş; görsel, görsel/yazılı tarihsel malzeme ve vektörel animasyonların kullanıldığı videolar geliştirilmiştir. Video içeriklerinin öğreniminedönük her bir video özelinde video inceleme formları ve çalışma yapıları tasarlanmıştır. Materyal geliştirme çalışmasında klasik doküman incelemesi araştırmalarındaki gibi bir veri analiz süreci uygulanamayacağından, geliştirilen materyaller, bu tür çalışmalar yürütecek araştırmacılara/öğretmenlere rehberlik edecek şekilde betimlenerek açıklanmıştır. Araştırmanın sonucu, sosyal bilgiler/tarih derslerine entegre edilerek kadın tarihi öğretimi bağlamında kullanılabilecek ilgi çekici, merak uyandırıcı eğitsel videolar geliştirmenin mümkün olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Tarih Öğretimi, Kadın Tarihi Öğretimi, Eğitsel Videolar

ABSTRACT

USING AUDIO VISUAL EDUCATIONAL AIDS IN WOMEN'S HISTORY TEACHING IN SOCIAL STUDIES COURSES: EXAMPLES OF VIDEOS

The aim of this research is to produce educational videos with interesting and intriguing content which make pioneer women, who played crucial parts in the national stage of history and their experiences, visible accompanied by the integrated gains of social studies classes. The research was structured on basic research type, qualitative research approach and document analysis method. Firstly, the pioneer women from history who would be represented in the content were selected, after that, historical materials were collected through the document analysis method. Six scenarios which centred around the selected pioneer women were written with the help of the collected materials. Next, the scenarios were dubbed; and videos were created in which visual and visual/written historical materials and vector animations were used. On the purpose of comprehending the video content, video analysis forms and worksheets were designed for each video individually. Since a data analysis process similar to that employed in classical document analyses cannot be applied in material development studies, the materials produced were explained in a way to guide the researchers and teachers who are to conduct similar researches. The research result has revealed that it is possible to produce educational videos with interesting and intriguing content that can be used as part of teaching women's history through the integration with social studies/history classes.

Key Words: Social Studies , History Teaching , Women's History Teaching , Educational Videos

ÖNSÖZ

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı öğretim materyalleri geliştirmek, kadın tarihi öğretiminin bir parçası olmak ve ilgili alanyazına bu yönde bir katkı sunmak üzere yola çıkılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı öğretim materyalleri geliştirmek üzere ilk adım “dezavantajı düzeltmek” olarak belirlenmiştir. Buna göre sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında özellikle tarihsel bağlamlar söz konusu olduğunda görünmez/çok az görünür olan tarihin kadın aktörlerini belirgin bir şekilde görünür kılmak hedeflenmiştir. Çağdaş öğretim teknolojileri dikkate alınarak tarihin kadın aktörlerini görünür kılma ve toplumsal hafızaya yeniden kazandırmada videoların işlevselaçlar olabileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda kısa (4-5 dakikalık) ve tarihsel malzemenin eğlenceli unsurlarla (vektörel görsel/animasyonlar) birlikte sunulduğu bir dizi video hazırlanmıştır. Video konuları girişimci, mücadeleci, mesleğinde başarılı, ülkesine/topluma ve kadın geçmişine katkıda bulunmuş öncü kadınlardan seçilmiştir. Bu yolla erkekler kadar kadınların da birçok alanda başarı kazandıkları ve ülke tarihinde aktif rol oynadıkları gösterilmeye çalışılarak tarih öğretimi bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin inşası yönünde bir adım atılmıştır. Bu çalışmaların artmasının ve alanyazının bu doğrultuda zenginleşmesinin kadın tarihi öğretimi ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı öğretim ortamlarının sağlanmasına olumlu katkılar sunması beklenmektedir.

Lisans döneminde ve yüksek lisans tez çalışmam sırasında beni yetiştiren ve dogmatik uykumdan uyandıran, kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan çok değerli danışman hocam sayın Doç. Dr. Gülçin Dilek’e, önerilerini göstermekten kaçınmayan saygıdeğer hocam Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Başkanı sayın Prof. Dr. Dursun Dilek’e sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Yine çalışmalarım boyunca yardımını hiç esirgemeyen değerli hocam Esra Kaptan İzmir’e ve akademik yolda canım arkadaşım Sinan Şahin’e teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmamın materyal çıktılarından biri olan videoların yapımında büyük emek veren Tuana Beser, Hüseyin Narin ve Ferhat Ferik adlı arkadaşlarıma da şükranlarımı

sunarım.

Son olarak, çalışmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnızbırakmayan aileme de sonsuz teşekkürler ederim.

Annem Elvan etin Sümer kişiliğinde tüm kadınlara...

Bu alışma, 218K401 numaralı ve “Kadınlarda Oradaydı!” başlıklı proje kapsamındaTUBİTAK tarafından desteklenmiştir.

AZİZ OĞUZHAN SÜMER

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Videoların Adları ve Süreleri	50
Tablo 4.1. Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar Videosu Senaryo Metni	62
Tablo 4.2. Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen Videosu Senaryo Metni	73
Tablo 4.3. Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen Videosu Senaryo Metni	81
Tablo 4.4. Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları videosu Senaryo Metni	90
Tablo 4.5 Asfaltta İz Bırakan Kadınlar Videosu Senaryo Metni	99
Tablo 4.6 Vizörden Bakan Kadınlar Videosu Senaryo Metni	108

KISATMALAR VE ŞEKİLLER DİZİNİ

KISALTMALAR

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

Covid-19: Corona Virus Disease

Vr: Virtual Reality (Sanal Gerçeklik)

Bkz: Bakınız

SBÖP: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar Video Slaytları.....	65
Şekil 4.2. Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen Video Slaytları.....	75
Şekil 4.3. Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen Videosu Slayt Örnekleri	83
Şekil 4.4. Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları Videosu Slayt Örnekleri	93
Şekil 4.5. Asfaltta İz Bırakan Kadınlar Videosu Slayt Örnekleri	102
Şekil 4.6. Vizörden Bakan Kadınlar Video Slayt Örnekleri	111

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İçinde bulunduğumuz yirmi birinci yüzyılda görsel-işitsel materyallerin (videolar, animasyonlar, filmler vb.) çağdaş öğretimdeki yeri her geçen gün artmaktadır. Görece soyut olan bilgileri daha somut, kolay algılanabilir ve ulaşılabilir hale getiren bu materyallerin, geleneksel öğretim materyallerine kıyasla öğrenmeleri desteklemede ve öğrencilerin ilgisini çekmede daha işlevsel olabileceği ileri sürülebilir. Sosyal bilgiler/tarih öğretiminde bireyi çağa ve çağdaş düşünceye milli bilincinin farkında olarak yetiştirmek söz konusu bilim dallarının en büyük hedeflerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde ve dünyada sosyal bilgiler/tarih öğretimi içerisinde kullanılan görsel-işitsel materyallerin başında filmler ve videolar gelmektedir (Seferoğlu, 2014). Öğrencilerin birden fazla duyu organının uyarana maruz kaldığı durumlarda daha etkili öğrendikleri yapılan araştırmalar ile kanıtlanmıştır (Öztaş, 2015). Öte yandan çağdaş eğitim-öğretim yaklaşımlarında her disiplinde/alanda olduğu gibi sosyal bilgiler/tarih öğretiminde de toplumsal cinsiyet perspektifini merkeze alan araştırmalara yönelik bir eğilim söz konusudur. Bu bağlamda ders kitabı/öğretim programı incelemelerinden öğrenci-öğretmen görüşlerine ve uygulamalı araştırmalara kadar genişleyen bir skalada akademik çalışmalar yapıldığı izlenebilmektedir (Köse, 2014; Seçgin ve Kurnaz, 2015; Karaçalı Taze ve Dilek, 2018). Bununla birlikte kadın tarihi öğretimi bağlamında yapılan çalışmaların sınıf ortamına/uygulama alanına yansıyabilmesi için ders kitapları/yardımcı kitapların sınırlı içeriklerinin ötesine geçecek öğretim materyallerine gereksinim olduğu ileri sürülebilir. Nitekim, kadın tarihi öğretimini destekleyebilecek nitelikte öğretim materyalleri bazı öne çıkmış kadın karakterlere odaklanan hikaye kitapları dışında yok denecek kadar azdır. Farklı amaçlarla farklı perspektiflerden yazılmış bu hikaye kitaplarının ise kadın bakış açısından, kadın çalışmaları/kadın tarihi ilkelerini gözeterek yazılmış olduklarını ileri sürmek de her zaman olası değildir. Benzer şekilde kadın tarihi öğretimine yönelik hazırlanmış/uygulama çalışmasında kullanılmış görsel-işitsel materyaller, özellikle videoların kullanımına dair alanyazında herhangi bir çalışma tespit edilememiştir.

Günümüz sosyal medya ortamları bu açıdan değerlendirildiğinde, sosyal medya kullanıcıları tarafından hazırlanan özellikle öncü kadınlar konulu videoların hedef kitlesinin ortaokul öğrencileri olmayıp genel izleyiciye ulaşmayı hedefleyen ürünler olduğu ileri sürülebilir. Bu nedenle de yaş düzeyi veya pedagojik ilkelerin gözetildiğini ileri sürmek güçtür.

Kadın tarihi öğretimine yönelik görsel-işitsel materyaller bağlamında alanyazında herhangi bir akademik çalışma tespit edilememiş olmasından hareketle bu çalışmada, toplumsal cinsiyet ve kadın tarihi öğretimine yönelik olarak öğrencilerin yaş ve bilişsel seviyelerine uygun eğitsel videolar geliştirmek hedeflenmiştir. Buna ek olarak videoların etkililiğini artırmak ve tarihsel düşünme becerilerine katkı sunmak amacıyla videotasarım sürecinde birincil ve ikincil tarihsel kaynaklar geniş ölçüde kullanılmıştır (Güngör Akıncı ve Dilek, 2012; Kaya, Gazel ve Akkuş, 2016). Öğretim programlarımızda eksikliği hissedilen kadın geçmişine yönelik içeriğin sunumunda videolar etkili ve verimli materyaller olarak işe koşulabilir. Bu video içerikleri aynı zamanda ilgili öğretim programlarının toplumsal cinsiyet/kadın tarihi kapsamındaki kazanım ve açıklamalarını karşılayacak nitelikte oluşturulmuştur.

Günümüz teknoloji çağında bu amaca yönelik materyallerin tasarımı öğrenmeyi kolaylaştırmada, içeriğin hızlı ve etkili bir biçimde tüketilmesinde önemli bir noktada durmaktadır. Görsel - işitsel araçların her geçen gün kullanımının daha yaygın ve kaliteli gerçekleştiği öğrenme ortamlarında, bu çalışmada yer verilen kadın tarihi öğretimi ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile kadın hakları kapsamındaki temaların özellikle kullanılması görsel- işitsel araçların kadın tarihi öğretimine entegre edilmesinde aktif bir rol üstlenebilir.

Bu çalışmada öncü kadınlara ve onların deneyimlerine odaklı içerikleri kazandırmak üzere, eğlenerek öğrenme hedefini gerçekleştirebilecek araçlar olduğu öngörülen videolar geliştirilmiştir. Çalışmanın çıktıları tarihsel kadın aktörlerin biyografilerini içeren videolar, videoların etkililiğini belirlemek amacıyla hazırlanmış video inceleme formları ve videolarda yer verilen tarihsel bilgilerin kazandırılmasını, tarihsel/yaratıcı düşünme becerilerinin harekete geçirilmesini hedefleyen çalışma yapraklarıdır.

Bu doğrultuda çalışmanın birinci bölümünün “Giriş” kısmı problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımlardan oluşmaktadır. İkinci bölümü olan “Alanyazın” da eğitimde teknoloji kullanımı ve görsel-işitsel materyaller, sosyal bilgiler/tarih öğretiminde video kullanımının önemi, video içeriğinde kullanılabilecek görsel ve metin kaynaklar açıklanmış, kadın tarihi öğretimi bağlamında video başlığı ile çalışmada tarihsel aktör olarak yer verilen kadın biyografileri detaylıca anlatılmıştır. Üçüncü bölüm olan “Yöntem” de araştırmanın yöntemi, materyal hazırlık ve tasarım süreçleri ile araştırmada yer verilen temalar ve hedefler ile uzman görüşleri açıklanmıştır. Dördüncü bölüm “Kadın Tarihi Öğretimi Bağlamında Geliştirilen Videolar” ile hazırlanan videolara ait senaryo, video ekran görüntüleri ve video inceleme formları/çalışma yaprakları betimsel olarak yorumlanmıştır. “Sonuç” bölümünde ise çalışmanın geniş bir özeti sunulmuş, öneriler ile bölüm tamamlanmıştır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı ulusal tarih sahnesinde önemli roller üstlenmiş öncü kadınları ve deneyimlerini görünür kılan, sosyal bilgiler derslerinin ilgili kazanımıyla entegre edilmiş, ilgi çekici ve merak uyandırıcı içerikte eğitsel videolar geliştirmektir.

Söz konusu amaca yönelik olarak aşağıda yer alan alt amaçlar belirlenmiştir:

- Ulusal tarih çerçevesinde önemli roller üstlenen öncü kadınların deneyimlerini görünür kılan video senaryoları kurgulamak,
- Kadın seslerini duyurma yaklaşımı ile eğlenceli ve ilgi çekici video içerikleri tasarlamak,
- Geliştirilen videolar özelinde tarih öğretim yöntemlerinin işe koşulduğu çalışma yaprakları tasarlamak.

1.3. Önem

Görsel işitsel öğretim materyallerinin öğrencilerde ilgili konulara merak uyandırma ve öğrenmeyi kolaylaştırmada etkili olduğu dikkate alındığında sözü edilen konulara yönelik böylesi görsel-işitsel materyallerin tasarlanmasının kadın tarihi öğretimine önemli katkılar sunacağı öngörülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

- Araştırma ilköğretim 6. Sınıf kademesi ile sınırlıdır.
- Videoların kapsamı Geç Osmanlı – Erken Cumhuriyet Dönemi kadınların girişimcilik deneyimleri ve hak kazanım süreçleri ile sınırlıdır.
- Materyaller 6 video ve her bir video özelinde geliştirilmiş çalışma yaprakları ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Bu başlık altında kadın tarihi, kadın tarihi öğretimi ve görsel-işitsel eğitimi materyali tanımlarına yer verilmiştir.

Kadın Tarihi

Özne olarak kadınları esas alan ve kadınların tarih boyunca yaşadıklarını ortaya koymaya çalışan kadın tarihi, geleneksel tarih anlayışına bir dönüşüm kazandırmayı hedefleyen farkındalık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların tarihte ezilen, unutturulan bir özne konumunda olduğundan yola çıkarak tarihte kadın imajının ortaya çıkmasında başarılı olan alanlardan biri de kadın tarihi araştırmalarıdır.

Kadın tarihi çalışmaları/araştırmaları bir tarih içerisinde iz sürüm olarak kadınların deneyimledikleri yaşantıları ortaya çıkararak, kadınlara ait kişisel ve toplumsal izlerin sürüldüğü tarih olarak anlaşılabilir (Köse, 2014).

1980'lerden sonra gender (Toplumsal Cinsiyetçilik) kavramı ile birlikte farklı boyutlar kazanarak gelişmeye devam eden kadın tarihi (Köse, 2015), kadınların kendilerine ait bir geçmişinin de olduğunu fark etmelerini esas alır. Ayrıca kadınların bu durumu tarihsel bulgularıyla araştırmalarını ortaya koyar ve bugüne kadar kabul edilen tüm tarihsel gerçeklikleri tekrar sorgulamayı mümkün kılmaktadır. Kadın tarihinin amacı cins olarak kadın karakterlerinin tarihteki rollerini keşfetmektir. Kadınlar her ne kadar geleneksel tarih anlayışı içerisinde bastırılmış olsalar da tarihin bir kurbanı değil, tarihin oluşturulmasında etken bir şekilde rol alan özne konumundadırlar (Çakır, 2016).

Kadın Tarihi Öğretimi

Tarih öğretimi içerisinde tarihe özgü yöntemler kullanılarak kadın tarihini öğretme amacı ile kadın tarihine iki farklı temelde yer verilmektedir. Birincisi kadınların tarihin

birer parçası ve öznesi olduğunu fark ettirmek, ikincisi ise kadın tarihi içerisinde yer alan karakter, olgu ve olayları tarihsel yöntemler ile birlikte tarihsel düşünme becerisi içerisinde kazandırmaktır (Can, 2009).

Kadın Tarihi öğretimi ayrıca kadın hareketinin bir amacı olan kadınları ezilen, unutulan ve tarih sayfaları arasında hapsolmuş kurbanlar olarak değil, kadınların hak mücadelelerini, eylem ve deneyimlerini görünür kılmaya çalışan, tarih öğretimi içerisinde toplumsal cinsiyet ve rollerin sorgulanabildiği bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Dilek, 2012).

Görsel- İşitsel Eğitim Materyali

Günümüzde eğitim faaliyetlerinin materyaller kullanılmadan başarılı bir şekilde sadece öğretmen çerçevesinde yürütülemeyeceği ortadadır. Başarılı, öğrencilerin aktif olarak yer aldığı eğitim faaliyetlerinin daha verimli ve etkili bir şekilde yürütülmesi için görsel ve işitsel araçların kullanımı büyük önem arz etmektedir.

Görsel ve işitsel duylara hitap eden video, film vb. ürün olarak karşımıza çıkan, öğrencilerin derse aktif katılımını arttıran, eğitim materyali olarak açıklanabilen görsel ve işitsel materyallerin öğretmenler için verimli birer araç oldukları bir gerçektir (Seferoğlu, 2014). Görsel ve işitsel eğitim materyallerinin ders süreci içerisinde öğrencilerin birden fazla duyusuna hitap ederek öğretmenlere yardımcı oldukları ortadadır. Eğitici filmler, projeksiyon makinaları, grafikler, video ve tiyatro gibi araçlardan oluşan görsel-işitsel eğitim materyalleri öğretmenler tarafında bilinçli kullanıldığı takdirde öğrenen bireylere yardımcı olmaktadır (Küçükahmet, 2014).

İKİNCİ BÖLÜM

ALANYAZIN

Araştırmanın ikinci bölümde eğitimde görsel-ışitsel video materyallerin kullanımıyla birlikte video içerikleri ve üretilen videoların kadın tarihine yansıtılması sunulmuştur.

2.1. Eğitimde Teknoloji Kullanımı ve Görsel-İşitsel Materyaller

21. Yüzyıl içerisinde toplumların ve bireylerin en önemli ihtiyaçlarının ve hedeflerinin başında eğitimin olduğu bir gerçektir. Davranış değiştirme aracı veya bir “süreç” olarak değerlendirilen eğitim Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre, başta çocuklar olmak üzere toplumu oluşturan her bir ferdin içinde yaşadıkları zaman içerisinde bilgi, anlayış ve yetenekleri kazanmalarına, eğitim kurumları içinde veya dışında kişiliklerini geliştirmelerine doğrudan veya dolaylı olarak yardım etme, eğitme olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Bu tanımdan yola çıkarak eğitimin kurum içi bir süreç olduğunu ve okul dışı gerçekleşmeyeceğini varsaymak yanlış bir düşüncedir. Yaşamın her alanında sokakta, parkta, ailede ve oyun sırasında eğitim faaliyeti gerçekleşmektedir (Kıroğlu, 2019).

Eğitim yoluyla insanlarda ahlaki, bilgi düzeyi değişimlerinin yanı sıra hedef, tutum ve davranışlarının da değişmesi beklenmektedir. Çünkü yaşadıkları ülkelerin geleceğini tayin eden, yetenekleri ve başarıları artan gençlerin varlığı eğitim ile mümkündür.

Öğrenme eğitimde olduğu gibi bireyin doğduğu andan itibaren başlayarak yaşamı boyunca devam eder. Öğrenmenin bir durma noktası ve durağı yoktur. Öğrenme faaliyeti durağan değildir. Yaşam boyu insanlar caddede, evde ve karşılıklı ilişkilerde öğrenme faaliyeti güderler. Öğrenme bir kavramı içselleştirme olduğu gibi kötü bir davranış kazanma da olabilir. Bireyin gelişimi için bir yapı teşkil eden öğrenme işi, kişide soya bağlı olmadan yaşam boyunca değişikliklerin meydana gelmesi olarak tanımlanabilir (Kaya, 2006). Günümüzde teknolojik gelişmeler sayesinde öğrenme hızı artmış, insanlar sosyal medya uygulamaları ve buna bağlı olarak öğrenme alanında materyaller ile geçmişe nazaran daha hızlı öğrenen konumuna gelmiştir. Ancak bunula birlikte öğrenme faaliyetlerinin aksamasında da teknolojinin etkisi bulunmaktadır. Öğrenmenin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için öğretim faaliyetlerinin daha etkili bir biçimde

uygulanması, bu faaliyetlerin ilgili görevliler öğretmenler tarafından takip edilmesi önemlidir.

Öğrenmenin bir aktarım aracı olan öğretim, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre bir kılavuz olarak değerlendirilerek, öğrenme faaliyetini kolaylaştırmak için etkinlik tertip etme, ihtiyaç olan araç-gereçleri sağlama ve rehberlik etme işi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Buna bağlı olarak öğretim, öğrenim faaliyetini gerçekleştirmek için bilgi ile çevrenin işe koşulması olarak da açıklanabilir (Kaya, 2006).

19. Yüzyıl sanayi devrimi ile yaşıntımızın bir parçası haline gelen teknoloji, sanat, savunma alanlarında olduğu gibi eğitim ve öğretim alanlarında bir araç kullanılmaktadır. Günümüzde bilimin gelişmesi teknolojiyi de aynı oranda etkileyerek insanların günlük yaşamlarını ve genel olarak hayatlarını kolaylaştırma görevi görmektedir (Demircioğlu, 2019).

Latince anlamıyla (texere) dokumak ve inşa etme şeklinde tanımlanan teknolojiyi günümüzde de aynı şekilde tanımlamak tartışmalara yol açabileceği düşünülmektedir. 19. Yüzyıldan 21. Yüzyıla kadar geçen sürede teknoloji daimî gelişim göstermiştir. İlk ortaya çıktığında buharlı bir makine olarak kullanılan teknoloji, günümüz ülkeleri arasında ciddi bir rekabet aracı olduğu görülmektedir. Teknolojiyi sürekli gelişiminden yola çıkarak uygulamalı sanat dallarının bilimsel verileri kullanması olarak da tanımlamak mümkündür (Kaya, 2006).

Günümüzde teknoloji sadece sanayi, sağlık, savunma gibi alanlarla sınırlı kalmamış, eğitim ve öğretimde de kendisine önemli bir yer edinmiştir. Bu duruma Covid-19pandemi sürecinde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin bilgisayarlar ve tabletler aracılığıyla uzaktan/online bir şekilde yürütülmesi örnek teşkil edebilir. Yaşanan bu durumlar eğitim ve öğretim teknolojilerinin gelişmesine ve önemine dikkat çekmektedir. Yılmaz ve Şeker'e (2016) göre öğretim teknolojisi kavramı teknolojinin öğretime katkısının bir ürünüdür. Buna göre temel olarak eğitim-öğretim süresi boyunca yararlanılan araç-gereç kaynaklarının kullanımına öğretim teknolojisi denilebilir. "Öğretim" ve "teknoloji" kavramlarından oluşan öğretim teknolojisini herhangi bir bilgiyi elde etmek veya kazanmak için zanaat ve sanatta meydana gelen sistematik yaklaşım olarak da tanımlanabilir (Karademirci, 2010).

Eğitim teknolojisi ise Kaya'ya (2006) göre problemlerin analiz ve çözümünü,

uygulama ve değerlendirmeler çerçevesinde, bireyin öğrenme faaliyeti göstermesini tüm yönleriyle kapsayan karmaşık ve bütünleşik bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Demircioğlu'na (2019) göre ise eğitim teknolojisi, eğitim aracılığı ile ulaşılması istenen hedeflere ve kaliteli öğrenme ortamlarının ortaya konması için teknolojiye başvurulması olarak açıklanmaktadır.

Eğitim/öğretim teknolojileri ile birlikte kullanılan araç ve gereçlerin önemi ve ihtiyacı yadsınamaz bir gerçektir. Yerinde ve etkili kullanıldığı takdirde araç ve gereçler öğretmenlere büyük faydalar sağlamaktadır (Arslan, 2008). Öğretmenler tarafından üretilen veya kullanılan materyaller ne kadar çok duyu organına hitap ediyor ise ilgili materyalin öğrenci üzerinde etkisi o kadar fazla olmaktadır. Başka bir ifade ile öğrenme faaliyetinin kalıcı ve hızlı olması öğretimde görsel ve işitsel materyallerin kullanımına bağlıdır (Seferoğlu, 2006).

Küçükahmet (2014)'e göre görsel ve işitsel araçların amacı üçe ayrılmaktadır. Birincisi anlatılan konu hakkında bilgi, teknik ve ayrıntıları aktarmak, ikincisi, mütalaa edilecek konunun tüm yönlerini göstermek için, üçüncüsü ise özel bir düşünce, konu ve noktaya dikkat çekmek ile ilgili gösterim yapma olarak açıklanmaktadır. Eğitimde görsel ve işitsel materyallerin temel amacı yürütülmekte olan öğretim faaliyetine katkı sağlamaktır. Çünkü öğrenme kalitesi iyi tasarlanmış araç ve gereçler ile birlikte değerlendirilebilir. Buna ek olarak hazırlanan görsel- işitsel materyaller öğrenciyi motive etme, güdüleme ve konuya dikkat çekme görevi de görmektedir (Demircioğlu, 2019).

Ancak üretilen görsel- işitsel materyallerin öğretmen kadar başarılı olamayacağı bir gerçektir. Yapılan araştırmalar neticesinde insanoğlu gördüklerinin %30'unu, görüp işittiklerinin %50'sini, işittiklerinin %20'sini, okuduklarının %10'unu, söylediklerinin %70'ini ve yapıp söylediklerinin ise %90'ını hatırında tutmaktadır (Seferoğlu, 2006). Bu yüzdelerden yola çıkarak insanların ve dolaylı olarak öğrencilerin birden fazla duyu organını işe koştukları takdirde öğrenme ve hatırda tutma düzeylerinin arttığı söylenebilir. Buna ek olarak görsel ve işitsel materyallerin öğrenen üzerinde etkili olduğu söz konusu oranlar neticesinde bahsedilebilir.

Öğrenen bireyler için hazırlanan öğretim materyalleri derslerin amacına ve programda belirtilen kazanımlara uygun olmak zorundadır. İlgili öğretim materyallerinin özellikleri Arslan (2008) tarafından şu şekilde açıklanmaktadır;

- Materyaller anlaşılması kolay ve basit olmalı,
- Uygulama kısmında öğrenciyi işe koşmalı,
- Anlatılan başlığı somutlaştırma görevi görmeli, kolaydan zora doğru bir akış izlemeli,
- Günümüz eğitim ve öğretim anlayışını içermeli,
- Gerçek yaşam ile organik bir bağa sahip olmalı,
- İlgili materyal hazırlanırken öğrencinin gelişim sürecine destek vermeli,
- Görsel ve işitsel materyaller hedef kazanımlarda önemli noktalara dikkat çekmeli,
- Tekrar kullanım olasılığına bağlı olarak kaliteli bir şekilde üretilmeli ve sürekli güncellenmelidir.

Başarılı bir öğrenim süreci için hazırlanan materyallerin konuya dikkat çekici ve basit olması önemli bir özelliktir. Öğrencilerin konuyu sağlıklı bir şekilde öğrenmesi için bu önemli bir noktadır. Öğretmenlerin bu özelliklere göre hazırlanmış materyal kullanımı sınıf içerisinde öğrencinin hareketini ve öğrenimini destekleyecek nitelikte olması gerekir. Sınıf ortamında kullanılabilecek araçlar Seferoğlu (2014) tarafından şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

- Görsel Araçlar: kitap, beyaz veya akıllı tahta, resim, gerçek ürün ve oluşturulmuş modeller (küre ve kavram haritaları) ve yansıtıcı cihazlar.
- İşitsel Araçlar: Radyo, pikap, ses bantları.
- Görsel-İşitsel Araçlar: Film makineleri ve hareketli film, video, TV, tiyatro ve kuklalar.

Yukarıda yer alan ürünler haricinde gelişen teknolojinin eğitim ve öğretim ortamına aktarılması ile kullanılan ürün sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Bu duruma VR teknolojisi (*Virtual Reality/Sanal Gerçeklik*) örnek olarak gösterilebilir.

Görsel ve işitsel araçların önemi öğretmenlerin bahsi geçen materyalleri kullanım becerisi, sıklığı ve sınıf ortamına uygunluğuna bağlıdır. Küçükahmet (2014) tarafından görsel ve işitsel materyallerin önemi zaman ve konuşmadan tasarruf sağlama, anlatılan konunun bilinçte canlanmasını sağlama, konuyu her öğrencinin anlayabileceği düzeye

indirgeme, öğretimi canlı/ilgi çekici hale getirme ve öğretim faaliyetlerini zenginleştirme/pratik yapma imkanı sağlama olarak açıklanmaktadır.

Görsel ve işitsel araçların öneminden yola çıkarak kullanımının eğitim ve öğretim faaliyetlerine sağladığı birçok katkısı bulunmaktadır. Bu yararlılıkların en başında birden fazla duyu organına hitap etmesi gelmektedir. Öğrencilerin dersi daha etkili anlamasında sadece öğretmen faktörü etkili olmamakta, yine öğretmen tarafından kullanılan araçların etkililiği ilgi ve dikkati arttırmaktadır. Ayrıca söz konusu görsel ve işitsel araçların katkıları şu şekilde açıklanabilir:

- Görsel ve işitsel araçlar geçmişe nazaran günümüzde daha uygun fiyata eldeedilebilir, ucuzdurlar,
- Öğrenen bireyler için öğrenmeye teşvik eden araç konumundadırlar,
- Okul dışında yer alan olgu, birey ve ürünleri öğrenim ortamına taşırlar,
- Söz konusu araçlar öğretmen tarafından kullanıldıktan sonra etkinlikler ile desteklenebilirler,
- Bilgi aktarımında düzen ve belirli bir akış sağlarlar (Seferoğlu, 2014).

Bir önceki başlık içerisinde açıklanan duyu organlarının birden fazlasının kullanımının eğitim ve öğretim faaliyetlerinde daha etkili öğrenme ortamı sağladığı açıklanmıştır. Bu açıklamadan yola çıkarak görsel ve işitsel araçların gerek öğrenme ortamını sınıf dışına taşımaları, gerekse ucuz ve kolay elde edilebilir olmaları öğretmenlerin ders sırasında önemli yardımcılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak her öğretim materyalinde olduğu gibi görsel ve işitsel materyallerin de belirli yararları ve sınırlılıkları mevcuttur (Demircioğlu, 2019). Bahsi geçen sınırlılıklar ise:

- Bazı görsel ve işitsel materyaller iyi bakım ve azami dikkat gerektirirler.
- Hazırlanan materyaller (ve özel ürünler) onarımı mümkün olmayan hasarlar olarak ezilebilir veya çizilebilirler.
- Ünitelerde yer alan her kazanımı içermeyebilirler.
- Öğretilmesi hedeflenen konuya ait görsel ve işitsel materyal var olmayabilir,
- Kazandırılması hedeflenen beceri ve pekiştireçlerin tamamını

karşılamayabilir şekilde açıklanabilir (Kaya, 2006).

Ayrıca öğretici bireylerin ürün veya materyallerin sunumu/kullanımı hakkında bilgi sahibi olmaması, öğretmenin kendi bilgi ve becerilerini çağa uygun olarak geliştirmemesi bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Öğretmenler güncel bilimsel bilgi ve araştırmaları takip etmeli, teknolojik araçların kullanımı konusunda azami dikkat göstermelidir. Yine buna ek olarak görsel ve işitsel materyallere azami dikkat gösterilmediği veya öğretmen kontrolünde uygulanmadığı takdirde öğrenciler ve ürün üzerinde başarısız etkiler meydana gelebilir.

2.2. Sosyal Bilgiler/Tarih Öğretiminde Bir Görsel-İşitsel Materyal Olarak Video Kullanımı

Bireyin çevreyle sağlıklı bir bağ kurmasında önem arz eden, toplum ile ilişkisini geliştiren ve ilerleten derslerden biri olan sosyal bilgiler, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının birünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi” (MEB, 2005).

Bu tanımdan yola çıkarak, sosyal bilgilerin bireyin fiziki ve sosyal çevresi ile iletişimde köprü görevi gören bir yapıda olduğu gerçektir. Sosyal bilgiler, birçok farklı disiplinin birleşmesinden meydana gelmekte olup ilk ve ortaokul bünyesinde çağdaş düşüncelere sahip, iyi vatandaşlar yetiştirmek için sosyal bilimler disiplinlerinden belirlenmiş bilgi ve becerilere dayalı olarak öğrencilere toplumsal yaşam ile ilgili tutum ve davranışların aktarıldığı bir çalışma alanı olarak da tanımlanabilir (Bilgili, 2019).

Sosyal bilgiler dersinde olduğu gibi tarih öğretimi de iyi bir yurttaş yetiştirme amacı taşımaktadır. Bu yolla tarih öğretim meselesinin en temel hedefi öğretmen yetiştirmek, amaçlara uygun program ve dersler oluşturmak olarak açıklanabilir (Safran, 2016).

Alanlarında uzman birçok araştırmacı (Öztaş 2008; Öztaşkın Bektaş 2013; Efe 2014) sosyal bilgiler/tarih öğretiminde görsel-işitsel materyal kullanımının önemini

vurgulamaktadır. Bahsi geçen materyallerden biri de filmlerdir. Sosyal bilgiler/tarih öğretiminde film kullanımının başarılı olduğuna dair sonuçlar ortaya koyan birçok araştırma yapılmıştır.

Öztaş (2008) T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde “Cumhuriyet Dönemi” ünitesi öğretiminde filmler ile öğretim etkinliklerini kullanarak öğrencilerin başarıları üzerine etkisini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada film ile öğrenme etkinliklerinin uygulandığı şubelerin öğretmen merkezli öğretim(soru-cevap ve düz anlatım) uygulanan şubede yer alan öğrenciler arasında başarı puanları deney öncesi/sonrasında anlamlı fark göstermiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre film ile öğretim yapmanın öğrenci başarılarını arttırıcı bir etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur.

Öztaşkın Bektaş (2013) ise sosyal bilgiler dersinde belgesel film kullanımının akademik başarıya ve bilinçli farkındalık düzeylerine etkisini araştırmıştır. Deney ve kontrol gruplarında yer alan toplam 54 altıncı sınıf öğrencisine altı hafta boyunca çalışma uygulanmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinde belgesel film kullanımının bilinçli farkındalık düzeyi üzerinde olumlu etkisi ortaya konmuştur.

Efe (2014) “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesi öğretiminde filmler ile öğrenme etkinliklerinin öğrenci başarı düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmasında 66 adet altıncı sınıf öğrencisi bir deney bir de kontrol grubu şeklinde yer almıştır. Öğrencilere “Devrim Arabaları” (2008) filmi izletilmiş ve filmle öğretim etkinliklerine uygun yöntem ve teknikler planlanmıştır. Çalışmanın sonucunda deney ve kontrol gruplarına ait başarı puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Film izleyen öğrencilerin daha başarılı olduğu, film ile yapılan öğretim faaliyetinin başarıyı arttırmada etkili olduğu ortaya konmuştur.

Özer (2015) sosyal bilgilerde çizgi film kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına etkisini belirlemek amacıyla 7. Sınıf öğrencilerine “Ülkeler Arası Köprü” ünitesi içerisinde yer alan “1.Dünya Savaşı” konusuna yönelik olarak “Çanakkale Geçilmez” çizgi filmini izletmiştir. Yapılan araştırma sonucunda bahsi geçen konu bağlamında çizgifilm kullanımının öğrencilerin akademik başarılarını arttırmada etkili olduğunu bulmuştur.

Öztaş (2015) tarih bölümü öğrencileri ile yaptığı çalışmada birinci ve ikinci öğretimde yer alan 1-4 arası tüm sınıflarda 208 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırma

sonucunda tarih öğretiminde tarihi dizi ve film kullanımının kalıcı ve etkili öğrenmeye katkı sağlayacağını ortaya koymuştur.

Yapılan araştırmalar sonucunda filmlerin sosyal bilgiler/tarih öğretiminde etkili görsel-işitsel materyaller oldukları ortaya konmuştur. Eğitsel materyaller arasında video, film ve belgeseller öğrencilere bu konuda destek olmaktadır. Sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde ders kitapları ve öğretmenler her zaman yeterli olmamaktadır. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler için görsel-işitsel materyallerin öğretmenler tarafından kullanılması dersi zenginleştirmektedir. Bahsi geçen görsel-işitsel araçlardan biri de filmlerdir (Öztaş, 2019). Tarih öğretiminde ise görsel ve film analizleri büyük önem arz etmektedir. Film ve TV belgelerinin analizini içeren yaklaşım, klasik tarih dokümanlarında kullanılan metodolojiden yararlanmaktadır. O'Connor'a (1987 Aktaran: Öztaş, 2014) göre film/video analizinde iki temel aşama vardır;

Birinci evre:

- Filmde akışı meydana getiren slaytlar, müzik ve temaların bir arada bulunarak oluşturdukları uzlaşma ve bu uzlaşma sonucunda filmin içerdiği mesajlar,
- Filmin yapımının sosyo-ekonomik, kültürel temeli ve ortam şartları,
- Son olarak filmin ilk yayın anından itibaren insanlar üzerinde bıraktığı etki/algının incelemesini içerir.

İkinci evre ise:

- İlk evrede elde edilen bilgiler ile film, tarihsel dokümanlarda olduğu gibi konu bakımından daha detaylı sunulur. Bu yolla sosyal bilgiler/tarih öğretiminde kullanılabilecek filmin tarihsel analizi yapılabilmektedir. Öğretmenin sınıf ortamında izlettiği bir filmi gösterim sonrasında tarihsel içerik, konu ve karakterler bağlamında öğrenciler ile yorumlaması mümkündür. Sosyal bilgiler dersinde tarihsel analizi mümkün olan filmler izletilmesi birer izleyici konumunda olan öğrencileri pasif olmaktan çıkarıp aktif bir öğrenen yapacaktır.

Ayrıca Öztaş (2019) çalışmasında sosyal bilgiler/tarih öğretimi dersi sırasında öğretmen tarafından kullanılabilecek film türlerini şu şekilde sıralamıştır:

- Belgesel film/videolar

- Çizgi film
- Bilim-Kurgu film
- Eğitim filmi
- Tarihi/Savaş Filmleri
- Biyografik Filmler
- Arşiv Filmleri
- Komedi Filmleri

Sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde öğrencilerin derse aktif katılımını sağlayabilecek görsel-işitsel araçlardan biri belgesel filmlerdir. Belgesel filmler normal kurgu filmlerden farklı olarak belirli bir akademik/tarihsel bilgi çerçevesinde sunulmaktadır. Kurgu filmlerinin aksine izleyicileri sosyal bir problem veya karakter hakkında düşünmeye sevkeden belgeseller, sosyal bilgiler/tarih öğretimi başta olmak üzere tüm öğretim kademelerinde zengin içerikleri ve literatürü sayesinde önemli bir kullanım alanı sunmaktadır (Uçar ve Karakuş, 2017).

Buna göre gerek tarih gerekse coğrafya başlıklarında ilgili belgesel kayıtlar kullanılabilir. Belgesel filmler sosyal bilgiler içerisinde tarihsel olaylar ve olgular için işlevsel bir konumdadır. Buna ek olarak öğrencilerin kitap, dergi ve basılı yayınlarda elde edemeyeceği bilgileri görsel ve işitsel olarak sunan bir araç konumundadır (Marcus ve Stoddard, 2009 Aktaran: Öztaşkın Bektaş, 2013). Belgesel film kullanımı ile öğrenciler okuduğu veya çizdiği karakterleri canlı olarak karşısında görme şansına sahip olmaktadır. Buna göre öğrencilerin derse aktif katılımı ve tarihsel düşünme becerilerinin artmasına destek olması beklenebilir.

Buna ek olarak araştırmanın çıktısı olarak yer alan tarihsel kadın aktörlere ait videoların yine tarihsel kadın aktörlere ait biyografileri ve bilgileri içermesi bahsi geçen videoların belgesel film/video statüsünde yer almasına sağlamaktadır.

Sosyal Bilgiler/tarih öğretiminde film/belgesel film kullanımının yararları azımsanamayacak derecede fazladır. Bununla birlikte bir önceki başlık altında yararları açıklanan görsel ve işitsel materyallerin ve onun bir ürünü olan film ve belgesel filmlerin yararları sosyal bilgiler/tarih öğretim çerçevesinde şu şekilde açıklanabilir;

- Öğrenme faaliyetini mekan ve zamandan kurtarır,
 - Kalıcı ve soyut olmayan öğrenmeyi sağlar,
 - Sınıf dışında yer alan olgu, kişi ve olayları sınıfa getirir,
 - Görüntü, renk ve ses faktörleriyle öğrenmeyi artırır,
- olarak açıklanabilir,
- Soyut tarihsel olgu ve yaşantıları somutlaştırır,
 - Derste izletilen filmler izleme aktivitesi sonrası beyin fırtınası ve tartışma etkinlikleri için uygun bir eğitim aracıdır,
 - Tarihsel olayların psikolojisini anlamaya yardımcı olur (Savaş, Göç ve Buhran vb.),
 - Geçmiş ve günümüz arasında köprü görevi görmek olarak açıklanabilir (Seferoğlu, 2014; Demircioğlu, 2019).

Sosyal bilgiler/tarih öğretiminde film kullanımının öğrenci için dersleri daha zevkli bir konuma getirdiği bir gerçektir. Film ile öğrenci eleştirel düşünme, problem çözebilme, tarihsel empati kurabilme, zaman ve kronolojiyi anlama ile mekan algılama yeteneklerini geliştirebileceği ortadadır (Öztaş, 2016).

2.3. Video İçeriklerinde Kullanılabilecek Tarihsel ve Güncel Kaynaklar

2.3.1. Görsel Kaynaklar

Sosyal bilgiler/tarih öğretiminde öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerine katkı sağlamak ve doğrudan tanık olunmamış durumları somut bir hale getirerek aktarmak için uygun kaynaklara ihtiyaçları vardır. Görsel kaynakların gerek birincil tarihsel kaynak gerekse güncel görsel animasyonlar olarak öğrencilerin dikkatini derse yönlendirmede etkili olması ile bu ihtiyacı karşılamaktadır (Akbaba, 2014). Nitekim sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecinde görsel ve işitsel birçok kaynağı, hazırlamış oldukları film/video inceleme formları ve çalışma yapraklarına ek olarak tarihsel görsel ve gerçek ürünleri kullanmaktadırlar (İlgaz, Arslan ve Örtten, 2018).

2.3.2. Fotoğraf ve Resim

Türk Dil Kurumu fotoğrafı, çeşitli materyaller yardımı ile görüntüyü özel bir alan üzerinde oturtmak, sabitlemek olarak tanımlamaktadır (TDK, 2021). Tarih öğretiminde

birer kanıt niteliği taşıyan tarihsel fotoğrafların öğrencileri sorgulamaya, araştırılması gereken çelişkileri işe koşması, derslerde kullanılan diğer materyaller ile karşılaştırıldığında, anlatılan konu ve tarihsel bilgiye cevap verecek soruları içermesi bakımından büyük önem taşır (Önen, 2016).

Stradling'e (2003 Aktaran: Aslan, 2008) göre tarihsel fotoğrafların seçimi, kullanımı ve kurgu tarihinin karşılaması açısından sahip olması gereken bazı özellikleri şunlardır:

- Tarihsel fotoğraf, birincil ve ikincil tarihsel bilgiyi yansıtmalı ve bulgular ile iletişim içinde olmalı,
- Kalıplaşmış tarihi anlayışları ve toplum tarafından tartışmadan kabul edilen kalıplaşmış varsayımlara karşı öğrencileri sorgulayan birey konumuna taşınmalı,
- Araştırılması ve ortaya çıkarılması gereken belirsizlik ve çelişkileri gün yüzüne çıkarmalıdır.

Tarihsel fotoğraflarda olduğu gibi resim/tarihsel resimlerin de eğitim sürecinde birçok katkısı bulunmaktadır. Öğretmen ve tarihçilerin yararlandığı kaynaklardan biri olan resimler, geçmişe soyut olguları somutlaştırma görevi görmektedir. Tarih konularının yapısı gereği somutlaştırılmadan anlatıldığı takdirde öğrencilerin sorgulama ve tarihsel düşünme becerilerinin zayıf kaldığı ortadadır. Bu bağlamda öğrencileri tarihsel empati ve tarihsel düşünme becerileri çerçevesinde faaliyete geçirmek için söz konusu materyaller öğretmenlerde tarafından kullanılmaktadır (Demircioğlu, 2015). Öğrencilerin tarih derslerinde görsellerin yorumlama ve işlenmesine yönelik bir öğretim faaliyeti görseller ile verilmek istenen mesajları (dolaylı veya doğrudan) anlamlandırma becerilerini geliştirmekte büyük katkılar sağlamaktadır (Aslan, 2020).

Resimlerin tarih öğretimine sağladığı yararlar:

- Öğrencilerin tarihsel imgelem becerilerini kullanmalarını sağlayarak tarihsel olguların öğrenimini kolaylaştırır,
- Geçmiş olay ve olguları daha kolay anlamayı sağlar,
- Öğrencilerin alışık olmadığı geçmişe ait kesitleri, bilgileri günümüze taşıma,
 - Tarihsel görsel ile varsayımlar oluşturma ve bunları test etmek şeklinde açıklanabilir (Garvey ve Krug, 1997; Brown ve Daniels, 1993; Cooper,

1995; Farmer ve Knight Aktaran: Demircioğlu, 2015).

İş bu çalışmada yukarıda bahsi geçen fotoğraf ve resim sıklıkla başvurulmuş öğretim materyallerinden biridir. Araştırmada yer alan tarihsel kadın aktörlere ait birincil ve ikincil görsel ve fotoğraf kaynakları yine araştırmanın çıktılarından olan video ve çalışma yapraklarında kullanılmıştır.

2.3.3. Güncel Görüntü ve Animasyonlar

Tarih öğretim sürecinde kullanılan görsel araçlardan biri de animasyonlardır. Son yıllarda gelişen grafik teknolojisi ile gerçeğe yakın animasyonlar tasarlanmaktadır.

Animasyon, bir resim olarak değerlendirilmekte ve çizimi yapılarak hareket eklenen, canlandırılan tasarı anlamında da gelmektedir (Burke, Greenbowe ve Windschitl, 1998 Aktaran: Daşdemir, Uzoğlu, ve Cengiz, 2012). Tarihsel görsel eksikliğini tamamlamak, içeriği desteklemek, ilginç ve eğlenceli hale getirmek, dikkat çekmek vb. amaçlarla güncel görsel/görüntüler de kullanılabilir.

Güncel görüntü ve animasyonlar anlatıyı kuvvetlendirmek adına bu araştırmanın materyallerinden olan video ve çalışma yapraklarında sıklıkla kullanılmıştır.

2.3.4. Metin Kaynakları

Eğitimde görsel kaynaklara ek olarak kullanılabilecek bir diğer ürünler metin kaynaklarıdır. Metin kaynakları kabul edilen biyografi, anı (hatıra) ile birlikte gazete ve dergiler öğretmenler tarafından edebi ürünler olarak ders içerisinde kullanılabilir.

2.3.4.1. Gazete ve Dergiler

Metin kaynaklarının öğretim ortamında yazılı kaynaklar olarak kullanılmaları her derste olduğu gibi sosyal bilgiler/tarih öğretiminde de büyük önem taşımaktadır. Sosyal bilgiler/tarih öğretiminde geçmiş ve günümüz arasında bağlantı kuran yazılı metin kaynakları, insanlığın yazıyı ilk kullanmaya başladığı dönemlerde kil tabletler, günümüzde ise dergi, gazete ve dijital metinler ile devam etmektedir (Demircioğlu, 2019). Bu çalışmada biyografileri belirlenen tarihsel kadın aktörlere ait tarihsel bilgilerin yer aldığı ilgili dönemlere (Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet) ait gazete ve dergiler kaynak taraması sonucu belirlenerek çalışmada kullanılmıştır.

Gazete ve dergilerin öğrencilerin öğrenme kapasitesini arttırmada ve okuma-anlamabecerilerinin geliştirilmesinde büyük yararlar sağladığı bilinmektedir. Başarılı bir

öğrenim sürecinde öğretmen tarafından gazete ve dergi kullanımı öğrencilerin derse dikkatini arttırmaktadır. Gazete ve dergilerin kolay elde edilebilir ve ucuz olmalarının yanı sıra derste birincil tarihsel kaynak olarak kullanımları ve kullanımı için özel bir araca ihtiyaç duyulmaması sebebiyle öğretmenler tarafından sıkça kullanılmaktadırlar (Koçoğlu, Aydemir ve Ekici, 2018). Bahsi geçen materyallerin yararları aşağıda başlıklar aşağıda sunulmuştur.

Gazete ve dergi kullanımı yararları:

- Gazete ve dergiler öğrencilerin dikkatli okuma ve anlama becerilerini geliştirmektedir,
- İçerdiği örnek metinler ile öğrencilerin alıntı içeren paragraflar yazmasına destek olur,
- Birincil tarihsel kaynak olarak kullanılabilirliği sağlama,
- Haber metnini mantıksal düşünme çerçevesinde tartışma imkânı sağlamak şeklinde açıklanabilir (Ata, 2018).

Tarihi araştırma ve öğretim sürecinde gazete/dergi kaynaklarının kolay elde edilebilir ve ucuz olması kolaylıkla sınıf ortamında getirilebilir oluşu bu ürünlerin öğretmenler tarafından kullanımını arttırmaktadır. Yukarıda yer alan bilgiler ışığında birincil tarihsel kaynak olarak kullanılabilir olan gazete ve dergilerin öğrencilerin dikkatli okuma ve anlama becerilerini arttırma görevinin olduğu yorumu yapılabilir. Yazılı kaynak ürünlerinden gazete ve dergiler bu çalışmada sıklıkla başvuru materyallerdendir. Tarihsel kadın aktörlerin yer aldığı Kadınlar Dünyası dergisi ve Süs kadın dergisi bu bağlamda değerlendirilebilir.

2.3.4.2. Biyografi

Türk Dil Kurumu Sözlüğü 'ne göre yaşam öyküsü ve anlatısı olarak tanımlanan biyografi sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde sıklıkla başvuru öğretim materyallerinden biridir. (TDK, 2021). Konu olarak geçmişini baz alan bu derslerde biyografi kullanımının pek çok faydaları bulunmaktadır. Bu faydalar şu şekilde sıralanabilir:

- Biyografiler ile sadece tarihsel karaktere ait bilgi verilmekle kalmaz, ilgili döneme ait de geniş bir perspektif sunar.
- Öğrencilerin biyografilerin anlatıldığı döneme ait olguları tarihsel

düşünme becerilerini işe koşarak öğrenir.

- Biyografiler öğretmenler tarafından farklı kavramların öğretilmesini (savaş-barış, ekonomi, siyasi ve sosyal durumlar vb.) sağlar (Levstik, 1995; Maxim, 1999; Warren 1992 Aktaran: Kaymakçı ve Er, 2013).

Kişilerin hayat hikayelerini anlatan biyografilerin gerek tarihi bilgileri içermesi gerekse edebi bir ürün olarak kullanılmasının derslerde öğrenme becerilerine katkı sağlayacağı ortadadır. Buna ek olarak biyografi vb. edebi ürünlerin sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde kullanılması öğrencilerin disiplinler arası öğrenimine ve paylaşımına katkı sağlamaktadır. Ayrıca öğrencilerin kronoloji algılama, eleştirel düşünme becerileri yanında soyut kavramları somutlaştırarak anlamayı kolaylaştırma etkileri de mevcuttur (Kaymakçı, 2013). Bu yolla araştırmada yer alan tarihsel kadın aktörlere ait video ve çalışma yapraklarının hazırlanması sürecinde biyografiler önemli bir yer tutmaktadır.

2.3.4.3. Anı (Hatıra)

Anılar sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde geçmişe yönelik anlatıyı kuvvetlendirmek adına sıklıkla kullanılan edebi öğretim materyallerinden bir diğeridir. Anı/hatıra, toplumda önemli başarılarla imza atmış kişi/kişileri yine toplumu ilgilendiren olaylar içerisinde sunan öğretim materyali olarak tanımlanabilir (Ulu Kalın ve Aydemir, 2018).

Anılar ve genel olarak edebi öğretim materyallerinin öğretmenler tarafından öğretim ortamında daha etkili kullanılması için sahip olması gereken bazı hususlar mevcuttur. Bu hususlar:

- Derste öğretim materyali olarak yer alacak anı edebi ürünleri işlenen konuyadikkati çekecek nitelikte olmalı,
- Öğretmen anı öğretim materyalini derste kullanmak için ön bilgilendirme ve hazırlık yapmalı,
- Anı öğretim materyali sınıf ortamında öğrencilerin aktif olmalarını arttıracak ek öğretim materyalleri (Örneğin çalışma yaprakları) ile desteklenebilir olmalı şeklinde irdelenebilir (Çencen, 2016).

Bu araştırmada yer alan edebi öğretim yöntemlerinden biri de anıdır. Biyografileri belirlenen tarihsel kadın aktörlere ait hatıratlar araştırmanın materyallerinden biri olan videolarda yer almıştır. Kadın seslerini duyurma yaklaşımı çerçevesinde tarihsel kadın

aktörlere ait anılar seslendirilerek ekrana taşınmıştır.

2.4. Kadın Tarihi Öğretimi Bağlamında Video Kullanımı

Bu başlık altında öncelikle çalışma kapsamındaki videolarda ele alınan tarihin kadın aktörleri hakkında bilgiler sunulmuş, ardından bu literatürün kadın tarihi öğretimi bağlamında video içeriklerine nasıl yansıtılabileceği üzerinde durulmuştur.

2.4.1. Geç Osmanlı Dönemi Öncü/Girişimci Kadınlarının Haklarını Kazanım Süreçleri

Tarihsel süreç içerisinde Türk kültürünün yaşadığı değişimler ile Türk kadınının yaşamortaklığına son verilmiş, var olan baskılar ve tabular sonucunda belirli sınırlar içerisinde yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Bu süreç içerisinde Türk kadınının ilk Türk toplumlarında yer alan ortak birey, savaşçı ve yönetici kimliği elinden alınmış iyi bir anne iyi bir eş konumuna sürüklenmiştir. Geçmiş Türk toplumlarında kadın evde çocuk bakan, hizmet eden birey değil savaşan, yöneten ve yönlendiren konumundadır. Ancak Arap kültürünün İslamiyet ile Türk kültürüne yerleşmesiyle bu yetenekleri elinden alınmış, özgürlüğü ve kahramanlığı sonlandırılmış, böylece kadınlar bu duruma daha fazla dayanamayarak 19. Yüzyıl sonlarına doğru ilan edilen reformlar ve Meşrutiyet ile hak ettiği yeri geri almaya çalışmıştır (Balcıve Karadeniz, 2018).

Osmanlı toplumu 2. Meşrutiyet'in ilanı ile geniş ölçüde değişimler yaşamıştır. Gerek toplumsal gerekse siyasi düzlemde meydana gelen bu değişimler kadınının tekrar düzenlenmesine sebep olmuştur. 2. Meşrutiyet aynı zamanda Osmanlı kadınlarının şehir hayatına katılımları, şehirde meslekler edinmeleri tekrar tarih sahnesine çıkma girişiminin bir örneği konumundadır. Sadece iş hayatına katılmaları değil aynı zamanda başka kadınlara ulaşmak için dernek kurmaları, dergiler yayınlamaları kadınların seslerini duyurmalarının bir yankısı haline gelmiştir. Bu dönemde kadınların toplumda "Ben de varım!" atılımı ilk kez basın çerçevesindeki kadın dergileri kanalıyla gerçekleşmiştir. Osmanlı toplumunda meydana gelen çalkantılar ve değişimler sonucunda kadınlar da yerini sorgulamaya başlamış, anne ve eş rolünden çıkarak toplum hayatın içerisinde yer almak için taleplerde bulunmuştur (Çakır, 2016).

Kadınlar seslerini duyurmak, problemlerini hemcinsleriyle paylaşmak için dernekler ve dergiler kanalıyla birbirlerine destek olmaya başlamışlardır. Ancak bu dönemde seslerini duyurmak ve çalışma hayatında yer elde etmek için en çok mücadele

veren kadınlar, Anadolu'daki kırsal kesimin aksine İstanbul şehrinde yaşayan kadınlardı (Köse, 2015). İstanbullu kadınlar daha fazla kadına ulaşmak ve onları çalışmahanatına teşvik etmek amacıyla dergiler yayınladılar. 1869'da ilk kadın dergisi *Terakki-i Muhadderat* yani Kadınların Yükselişi adıyla yayınlandı (Yapıcı, 2006). 2. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemleri arasında kısa ve uzun süreli birçok dergi yayın hayatına devam etmiştir. Bunlar özetle Ayine (1875), Aile (1880), İnsaniyet (1883), Hanımlar (1883), Şükûfezar (1886) olmakla birlikte; Kadınlar Dünyası, Hanımlara Mahsus Gazete, Süs, Erkekler Dünyası ve Kadınlar Alemi de örnek olarak gösterilebilir (Çakır, 2016, s. 59).

Bahsi geçen dergilerden önce aydın Osmanlı kadınlarının temel amacı daha fazla kadın okura ulaşmak ve birçok kadının düşüncelerini paylaşabildiği kadın dergileri oluşturmaktı. Bu düşüncenin ilk başarılı adımlarından biri 1895 tarihinde başyazarı ve yazar topluluğunun çoğunluğunu kadınların oluşturduğu "Kadınlara Mahsus Gazete" idi (Zihnioğlu, 2019). Başarılı bir yayın hayatına sahip olan Kadınlara Mahsus Gazete, yayın sahibi erkek olsa da (İbn-ül H. Mehmet Tahir) birçok kadına ulaşmayı başardı. 1895 ile 1908 tarihleri arasında 600'den fazla sayı ile 13 yıl bir fiil yayın hayatına devam etmesi onu en uzun soluklu kadın dergisi sıfatı ile ödüllendirmiştir (Çakır, 2016, s. 67). Bir diğer başarılı kadın dergisi ise Ulviye Mevlan tarafından çıkarılan Kadınlar Dünyası'dır. Dergi aynı zamanda Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'nin (Kadın Haklarını Savunma Derneği) yayın organıdır. 1913-1921 tarihleri arasındaki başarılı yayın hayatı ve tüm kadınlar için bir dünya yaratma görevi üstlenmesiyle tüm kadın dergilerinden farklı bir çizgide bulunmaktadır (Çakır, 2016). Kadınlar dergiler aracılığıyla kendilerini ifade ederken, dernekler aracılığıyla eyleme geçerek faaliyetlerde bulunuyorlardı (Çakmak, 2013). Bu derneklerin başında Halide Edip tarafından kurulan Teali-i Nisvan Cemiyeti gelmektedir.

Meşrutiyet dönemi içerisinde dergilere ek olarak kadınlar tarafından birçok dernek ve örgüt kurulmuştur. Bazıları yardım amacı taşıırken bazıları ise kadınların haklarını savunmayı şiar edinmiş feminist örgütlerdir. Feminist örgütlerin amacı kadınları eğitmek, onları çalışma hayatına katmayı görev edinen dernekler kurmak (Örneğin Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan, İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi ve Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti) olarak açıklanabilir (Toprak 1992 Aktaran: Özcan Demir, 1999).

Buna ek olarak Osmanlı Devleti'nin savaş ile boğuştuğu dönemlerde kadınlar da

vatan savunmasından geri kalmamışlardır. Bu yöndeki faaliyetleri ülke savunmasına yardımcı olacak dernekler kurarak vatan için birleştikleri ortadadır. Bu dernekler Nisvan-ı Osmaniye İmdad Cemiyeti, Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kadınlar Heyeti, Müdaafa-i Milliye Hanımlar Heyeti ve Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetleri olup bunlar kadınların vatan savunmasında birlik olarak faaliyet gösterdikleri cemiyetlerdendir (Çakır, 2016).

Toplumda kendilerine yeterli hareket alanı sağlanmayan, hareketleri engellenen tarihin kadınları, toplumu karşısına alarak kendi dönemlerinde öncü olabilecekleri faaliyetlerde bulunmuşlardır (Köse, 2015). Buna göre araştırmada biyografileri belirlenen tarihsel öncü kadın aktörlerden Bedra Osman Hanım ve Naciye ile Muzaffer hanımlar bu bağlamda değerlendirilebilir.

2.4.1.1. Bedra Osman

Osmanlı kadınları için 2. Meşrutiyet ile beraber basın faaliyetleri kadın dernekleri ve dergileri ile artmıştır. Kadınların dernekler ve dergiler aracılığı ile hemcinslerini çalışma hayatına teşvik edici yazılar paylaşımları söz konusudur.

Bu görevi üstlenen dergi Kadınlar Dünyası'dır. Dergi, paylaştığı yazılar ve haberler ile kadınların hak arayışı ve mücadelesinde yol gösterici bir görev üstlenmektedir (Baysal, 2017). Bu girişimlerin bir örneği Bedra Osman ile birlikte 7 Osmanlı kadının uluslararası Dersaadet Telefon Şirketi'ne yaptıkları başvurdur. Dersaadet Telefon Şirketi-i Osmaniyesi, memureler aradığını 1913 yılı içerisinde gazete ve dergiler aracılığıyla tüm İstanbul halkına duyurmuştur. Şirket verdiği ilanda memurelerin şirket santrallerinde görev alacağını açıklamıştır (Karakışla, 2014). Haberin Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'ne ulaşması ile cemiyetin aktif üyelerinden Bedra Osman, kadınları çalışma hayatına teşvik etmek amacıyla işe başvuruda bulunmuştur (Özger, 2012).

Bedra Osman'ın bu girişimciliğini fark eden dört Osmanlı kadını başvuruda bulunurlar. Ancak şirketin Galata binasında görevli Ermeni Süreyan Efendi bu işi müslüman kadınların yapamayacağını belirterek başvuruları kabul etmemiştir. Yaşanan olayı Bedra Osman Hanım mektup ile Kadınlar Dünyası Dergisi'ne aktarmıştır. Kadınların vazgeçmeyerek ikinci kez başvurularında ise yabancı dil şartı karşısına çıkmıştır. Şirket görevlisi Fransızca ve Rumca bilen kadınların çalışabileceğini aktarmıştır. Durumu kamuoyuna taşıyan Kadın Dünyası dergisi, başkent İstanbul'da

yabancı bir şirketin resmi dil Türkçe yerine yabancı bir dili şart koymasına bir anlam veremediklerini 12 Mayıs 1913 tarihli 26. sayısında durumu “Açıklama Bekleriz, Özür İsteriz” başlığı ile paylaşmıştır (Karakışla, 2014).

Yaklaşık bir yıllık mücadele sonucunda telefon şirketi dergiye bir memur göndererek özürlerini iletmiş ve buna ek olarak kadınların tekrar başvuruda bulunabileceğini açıklamıştır. Yine buna ek olarak Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti de kamuoyuna bir açıklama yapma görevini üstlenir. Kadınların haklı mücadelesi sonunda sonuç vermiş, işe kabul edilmişlerdir. Bedra Osman iş müfettişi olarak birçok Osmanlı kadınına öncü olma konumuna gelmiştir (Karakışla, 2014).

2.4.1.2. Naciye Hanım (Suman)

Paşa bir babanın (Salih Paşa) kızı olan Naciye Hanım (Suman), 25 Nisan 1881 tarihinde Üsküp şehrinde doğmuş, asker bir aileye mensup kadındır. Henüz 22 yaşına geldiğinde yüzbaşı rütbesine sahip İsmail Hakkı Bey ile evlenmiştir. İsmail Hakkı Bey, Balkan Savaşı’nın ardından alınan yenilgi üzerine askerleri ve ailesi ile Viyana’ya sığınmıştır. Ailesini Anadolu’ya dönen bir askeri ile göndermiştir. Naciye Hanım ailesi ile Sait Paşa Konağı’na yerleşir, o sırada eşi Avrupa’da fotoğrafçılık sanatını öğrenmiştir. Dokuz ay sonra İstanbul’a, evine dönen İsmail Hakkı Bey yanında fotoğraf malzemelerini de getirmiştir. Yaşadıkları evin çatı katını fotoğrafhaneye dönüştürmüş ve tüm aile fotoğraf sanatı ile tanıştırmıştır (Bölük, 2013).

Eşinin yaşanan savaşlar sonucunda malul olması aileyi zor duruma sokmuştur. Tek maaşın yetmeyeceğini gören Naciye Hanım evine destek olmaya karar vermiştir. Kendisi fotoğraf sanatını eşinden öğrenecek ve bu yolla para kazanarak ailesine destek olacaktır. Zorluklara rağmen 1919 yılı ilk ayları içerisinde oturduğu Sait Paşa Konağı’nın kapısının üzerine “Türk Hanımlar Fotoğrafhanesi Naciye” yazılı tabelayı asar ve çalışma hayatına ilk adımı atarak başlamıştır (Karakışla, 2006). Naciye Hanım profesyonel fotoğrafçılığa başladığı günleri şöyle aktarmaktadır:

“Birinci Dünya Savaşı başladı ve kocam cepheye gitti. Üç kızım, bir oğlum, annem, üç evlatlığımız, ninem ve evde bize hizmet eden dört, beş askeri geçindirmek mecburiyetinde idim. Savaş yıllarında, paramız tükendi ve ailemden kalma gümüş bir tepsiyi satmak zorunda kaldım. Ama önemli bir karar almama da sebep oldu. "Ben insan değil miyim, ben hayatımı kazanamaz mıyım, çocuklarıma bakamaz mıyım? İlla ki bunları satarak mı yaşayacağız" dedim ve ertesi günü bir fotoğrafhaneye açmaya

karar verdim. Zaten çatı katındaki çamaşırlık, kocamın fotoğraf merakı yüzünden bir stüdyoya dönmüştü. Burası camlı bir bölümdü ve fotoğraf çekimi esnasında kocam, camlardaki perdeleri bir sopa yardımıyla çekerek ışığı yönlendirirdi.

1919 yılının başında, Beşiktaş Yıldız'da oturduğumuz Sait Paşa konağının önüne "Türk Hanımlar Fotoğrafhanesi - Naciye" yazdırdığım bir tabela asarak çalışmaya başladım. İlk gün 10 kişi geldi" (İstanbul Kadın Müzesi, t.y.).

Paşa kızının çalışmasının uygun olmadığını düşünenlere rağmen işine sıkı sıkı sarılan Naciye Hanım özellikle peçesini erkek fotoğrafçı karşısında açamayan kadınlardan ilgi görmüş, kadınlar özgürce poz verebilmişlerdir. Kadın kadına çalışmanın verdiği güven ile İstanbul'da yaşayan farklı ülke vatandaşı olan ve ayrıca cephedeki eşlerine fotoğraf göndermek isteyen kadınlar Naciye Hanım'ın kadrajında yer almıştır. Bu duruma farklı birçok örnek kızı Nedret Ekşigil tarafından şu şekilde bahsedilmektedir (Ekşigil, 1985, s. 78);

"Kurtuluş Savaşı sırasında eşlerini İstanbul'da bırakmış olan erkekler mektuplarında, "Filan yerde bir kadınlar fotoğrafhanesi varmış. Orada bir resmini çektirerek bana yolla diye yazarlardı... Bir gün fotoğrafhaneye elinde bavul ile genç bir adam geldi. Annem, "hanımefendi affediniz söyleyeceklerim aramızda kalsın. Kadın kıyafeti giyerek fotoğraf çektirmek istiyorum" dedi... İstanbul işgal altındayken özellikle Fransız subaylarının eşleri çarşıya girerek fotoğraf çektirmek isterdi..."

Buna ek olarak maddi gücünü kazanan Naciye Hanım ailesi ile Beyazıt semtinde bir daireye taşınmış ve üst katı stüdyoya çevirmiştir. Yine aynı dönemde kadınları çalışma yaşamına teşvik eden Kadınlar Dünyası dergisi tarafından "girişimci" sıfatı ile tebrik edilmiş, ayrıca dergi Havadis-i Dünya bölümünde kendisi girişimci ruhu nedeniyle şu şekilde destek görmüştür:

"Naciye Hanım namında bir hemşiremizin hanımlara mahsus bir fotoğrafhane işletmekte olduğunu haber aldık. Bu müteşebbis ve faal hemşiremizi takdir ve teşvik etmek borcumuzdur" (Çakır, 2016, s. 386).

Yalnız Osmanlı kadınlarını değil, işgal dönemi gelen askerlerin eşlerini ve Kurtuluş Savaşı'nda düzenlenen mitingleri de fotoğraflamıştır (Karakışla, 2006).

Yine buna ek olarak padişah torunlarına karanlık oda ve fotoğrafçılık dersi vermek için haftada iki gün Yıldız Sarayı'na gitmiş, bazı günler de sultanlar onun stüdyosuna gelmiştir (Bölük, 2015). Ayrıca Naciye Hanım kişisel gelişimine önem vererek Orhan

Veli, Karacaoğlan gibi yazarları ve ilerlemiş yaşına rağmen Nobel Ödülü almış eserleri sıklıkla takip etmiştir (Ekşigil, 1985).

2.4.1.3. Muzaffer Hanım

Naciye Hanım'ın stüdyo fotoğrafçılığı yaptığı dönemde muzaffer Hanım mesleğini seyyar fotoğrafçı olarak uyguluyordu (Çakır, 2016).

Muzaffer Hanım 1923 yıllarında fotoğrafçılık mesleğini seyyar olarak yapmış, fotoğraf çekirmek isteyen kadınların adresine gitmiştir. Süs kadın dergisinin 23 Haziran 1923 tarihli sayısında yapılan açıklamaya göre kadınların köyden kente gelmelerinden dolayı çekinceleri yok etmek ve sabırsızlık, poz verememe gibi problemlerin yaşanmasını önlemek için Muzaffer Hanım bu mesleği seçmiştir (Karakışla, 2006).

Muzaffer Hanım Süs dergisi tarafından kendi ayakları üzerinde durmak istediği için övülüyor, girişimci bir kadın olduğu için de destekleniyordu. İlgili haber dergi tarafından şöyle aktarılmaktadır (Çakır, 2016):

“Muzaffer Hanım hakikaten sanatkâr bir resimci olduğu için mahcup olmaktan hiç korkmaksızın okuyucularımıza kendisini hararetle tavsiye edeceğiz. Artık hanımefendiler için İstanbul dükkânlarına kadar zahmet edip sürüklenmek, yabancı erkeklerle temas etmek rahatsızlığı kalmadı. Adi bir kart parçasına gün ve saat tayin ederek adreslerinizi yazınız; idarehanemize gönderiniz” (Karakışla, 2006, s. 38).

Ayrıca Karakışla (2006) Muzaffer Hanım'ın ücretinin erkek fotoğrafçılara göre çok fazla olduğunu belirtmekte ve bunun sebebini erkekler müşteri beklerken Muzaffer Hanım İstanbul'un tüm semtlerini arşınlamış olduğunu belirtmektedir.

2.4.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Öncü/Girişimci Kadınları

Genç Türkiye'de cumhuriyetin ilanı ile kadın imajı Osmanlı Dönemi'nde 2. Meşrutiyet nezdinde daha farklı bir konuma yükselmiştir. Osmanlı döneminde yaşanan toplumsal ve sosyal eşitsizlikler yerini mesleki statü başta olmak üzere birçok alanda değişimlere bırakmıştır. Kadınlar atık erkekler ile eğitim, mesleki hayat ve toplumsal düzende eşit konuma yükselmiştir. Üniversite eğitiminde eşit düzeyde öğrenim görmüşler, girişimcilik alanında genç kızlara öncü konumuna yükselen kadınlar ortaya çıkmıştır (Bakacak, 2009).

Cumhuriyet devrimleri ile kadınların vermiş oldukları mücadelelerin en başında

elde ettikleri hakları ve özgürlüklere karşı duran toplumsal cinsiyet normlarıdır. Mustafa Kemal Atatürk’e göre Türk kadını erkekler ile eşit haklara ve görevlere sahip olmalıydı. Kadınlar da aktif bir birey olarak toplum içerisinde erkekler ile eşit olabilir, ülkeyi yönetebilir, zor mesleklerin üstesinden gelebilir, yeni Türk Devleti’ne katkılar sağlayabilirdi. Buna göre pilot olup savaş uçağı kullanabilir, şoförlük yapıp en zorlu virajları geçebilirdi. Bu başarıları sağlamak için öncelikle kadınlar eşit statüye yükselmeliydi. Cumhuriyet devrimlerinden Medeni Kanun (1926), Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924) ve kadına verilen siyasi haklar ile ilk adımlar atılmış, kadınlar toplumun tabularından arındırılmaya çalışılmıştı (Balcı ve Karadeniz, 2018). Gerekli ön adımların atılması ile kadınlar en zor işleri başaracağını Türk toplumuna göstermişti. Bedriye Tahir ilk kadın pilot, Sabiha Gökçen ilk kadın savaş pilotu, Muammer Hanım ilk kadın taksi şoförü, Samiye Morkaya ralli yarışçısı olmuştu. Bu çalışmaya sığmayacak daha nice kadın başarılar yazmaya devam etmektedir.

2.4.2.1. Havacılık Bağlamında Türk Kadınları

Dünyada havacılık alanında meydana gelen gelişmeler, Birinci Dünya Savaşı ile önce askeri alanda başlamış daha sonra sivil bir araca dönüşmüştür. Mustafa Kemal Atatürk Trablusgarp Savaşı’nda uçak teknolojisinin gelecekteki önemini fark etmiş, paraşütle atlayan, planör ve uçaklar ile uçan bir nesil yetiştirmek için girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin en başarılı örneklerinden biri Türkkuşu uçuş merkezidir (Akdemir, 2005). Atatürk’ün bizzat yönlendirmesi ile dünyanın ilk kadın savaş pilotlarından biri olan Sabiha Gökçen gibi birçok başarılı kadın pilotlar bu merkezde yetişmiştir. Bu çalışmaya konu olan Nezihe Viranyalı, Edibe Subaşı, Yıldız Eruçman, Naciye Toros hanımlar ve Vecihi Hürkuş tarafından açılan Sivil Teyyare Mektebi öğrencilerinden Bedriye Tahir Gökmen bu alanda başarılı kadın pilotlar çerçevesinde değerlendirilebilir.

2.4.2.1.1. Bedriye Tahir Gökmen

Bedriye Tahir Gökmen, Vecihi Hürkuş’a ait Vecihi Sivil Tayyare Mektebi’ne kaydolun 12 öğrenciden biridir (Demirkazık, 2017). Bedriye Tahir uçuş eğitimlerine 1933 yılında başlamış ve aynı yıl içerisinde eğitimlerinde başarılar göstererek ilk yalnız uçuşunu gerçekleştirmiştir. Vecihi Bey tarafından “Bedriye Bacı” olarak anılan Bedriye Hanım, brövesi onaylanmasa da Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kadın pilotu olarak kabul

edilmektedir (Arıt, 1967 Aktaran: Kuyucak, 2010). 1933 tarihli Milliyet Gazetesi'nde "İlk Kadın Tayyarecimiz" başlıklı haberde Türk kadınının her alanda olduğu gibi havacılıkta da öncü ve örnek olduğundan bahsedilmekte, ayrıca Bedriye Hanım'ın 15 gün sonra Vecihi Sivil Tayyare Mektebi'nden brövesini alarak mezun olacağı haber yapılmaktadır ("İlk Kadın Tayyarecimiz", 1933).

2.4.2.1.2. Sabiha Gökçen

Kadınların karada olduğu gibi göklerde de başarılı, öncü olabileceğinin kanıtlarından biri de usta savaş pilotu Sabiha Gökçen'dir. Sabiha Gökçen için hayat iki yol ayrımına dayanmaktadır. İlki Mustafa Kemal Atatürk'ten önceki çocukluğu, ikincisi ise Mustafa Kemal ile tanıştıktan sonraki başarıları ve ulusal kahramanlıklarıdır. Anne ve babasını küçük yaşta kaybettikten sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün 1925 Bursa gezisi onun için milat kabul edilmektedir. Çünkü Sabiha bir daha eskisi gibi olmayacak, Gökçen soyadını alacak, dünyanın en zor mesleklerinden birini seçerek yinedünyanın ilk savaş pilotlarından biri olacaktı. Mustafa Kemal ile Ankara'ya dönen Sabihaburada Zehra ve Rukiye adlı manevi can dostum, kardeşim diyeceği kişilerle tanışmıştır. Küçük yaşta geçirdiği rahatsızlık sebebiyle yurtdışında tedavi görmüş ve hemen ardından ülkesine uzak kalamadığı için yurda dönüş yapmıştır (Yazıcı, 2005).

Mustafa Kemal Atatürk havacılığın gelecek süreçte önemini anlamış ve uçan bir nesil/ülke ideali için ilk görevi Sabiha Gökçen'e vermişti. Sabiha Gökçen de planörlere tutkuyla bağlanacağını farkında olduğu için ilk adımı atmış, Rusya'ya planör eğitime giden 7 kişilik takım içerisinde tek kadın olmanın yanında yurtdışında başarıyla brövesini aldıktan sonra yine Mustafa Kemal'in yönlendirmeleri ile bir ilki daha başararak Eskişehir Askeri Tayyare Okulu'nda motorlu uçak eğitimlerine başlamış, okuldaki tek kız öğrenci olmuştur (Yazıcı, 2005).

Eğitimini tamamladıktan sonra askeri operasyona katılan ilk Türk kadın savaş pilotu olmuş ve aynı zamanda Türk Hava Kurumu tarafından verilen Murassa Madalyası'nı da alan ilk Türk kadın pilot olmuştur. Ancak giydiği üniforma rütbesiz olarak kalmıştır. Bunun nedeni o dönem kadınların asker olarak yer almasını içeren herhangi bir kanunun bulunmamasıdır (Balcı ve Karadeniz, 2018).

Uçuş başarıları manşetlere taşınan Sabiha Gökçen 23 Haziran Tarihli Cumhuriyet gazetesinde "Türkün Çelik Kanatlı Amazonu" başlığı ile sunulmuş, Yalova uçuşundaki

başarıları, Ata'sının elini indikten sonra öpmesi, başarılarını kanıtlar niteliktedir ("Türkün Kanatlı Amazonu", 1937).

Sabiha Gökçen sadece pilot yetiştirmekle kalmamış, uçma hayali olan çocukları da gökyüzü ile buluşturmuştur. Cumhuriyet gazetesinin 13 Eylül tarihli haberinde Nesrin adlı küçük bir kız Sabiha Gökçen'i İnegöl'e davet etmiş, onu tahtadan yaptığı uçak ile karşılamayı istemiştir. Usta pilot ise Nesrin'i uçağına bindirerek Bursa'nın kurtuluşu şerefine yapılan etkinlikte gökyüzü ile buluşturmuştur ("Mini Mini Yavru Nihayet Muradına Erdi", 1936).

16 Ağustos haberine göre ise Yurt dışına yapacağı seyahat kendi fotoğrafı ile sunulmuştur. Bir barış elçisi olarak Balkan ve Avrupa turları düzenlemiş, Türk'ün gökyüzündeki başarısını yurt dışında da temsil etmiştir ("Bir Teyyare Filomuz", 1939).

Hayatını ülkesine adayan Sabiha Gökçen birçok genç pilotlar yetiştirmiş, gökyüzünün çelik kanatlı kadınlar ile dolmasına vesile olmuştur. Nezihe Viranyalı, Naciye Toros, Edibe Subaşı hanımlar bu bağlamda değerlendirilebilir.

2.4.2.1.3. Yıldız Eruçman

Atatürk'ün planör eğitimi için Sabiha Gökçen'i Sovyet Rusya'ya gönderdiği dönemde Yıldız Hanım da Türkkuşu'nda paraşütle uçuş eğitimlerine başlamıştır (Akdemir, 2005). 10 Eylül 1937 tarihli Akşam gazetesinde Havacılık haftası sebebiyle İstanbul, Bursa ve İzmir istikametinde ilerleyen Türkkuşu filosunun başarılarından söz edilmektedir. Filoda yer alan Yıldız Hanım'ın paraşütçülük alanındaki başarıları ve atlayış sonrası halk tarafından sevgiyle karşılandığı haber yapılmıştır ("Türkkuşu Filosunun Son Seyahati", 1937). Aynı gazetenin 15 Mart tarihli haberinde Türkkuşu tarafından ilki düzenlenen hava bayramından bahsedilmektedir. Yeşilköy'de Türkkuşu tarafında ilki düzenlenen hava bayramına halk tarafından 100,000 kişinin seyirci olarak katıldığı bayramda, Cumhuriyet'in ilk paraşütle atlayan kadın pilotu Yıldız Hanım'ın atlayışı halk tarafından yoğun ilgi görmüş, halk tarafından omuzlarda taşınmıştır. Buna ek olarak aynı günde Cumhuriyet gazetesi tarafından Yıldız Hanım'ı iniş sonrası kucaklamak için koşan gençlerden de bahsetmektedir ("Milletimizdeki Büyük Havacılık Aşkı", 1937).

Vecihi Hürkuş hatıralarında Yıldız Hanım ve başarılarından bahsetmeyi ihmal etmemiştir. Bir anısında Yıldız Hanım hakkında:

“Daha Ankara’da başlayan paraşüt çalışmalarımız sırasında bu yolun ilk hamlecileri olarak Yıldız, Mehmet, Rüstem, Hüseyin isimleri Türkkuşu teşkilatında yükselen ilk yıldızlar idi. Mesela bu gruptan kız olarak Yıldız’ı ele alalım. Ben hatıralarımda veya herhangi bir propaganda uçuşumda bir not bulamıyorum ki Yıldız o uçuşta bulunmasın ve atlamasın” (Hürkuş, 2021, s. 366).

şeklinde bahsetmiştir. Vecihi Bey’in Yıldız Hanım hakkında havacılığa olan ilgisini gördüğü ve desteklediği ortadadır.

Ayrıca 15 Mart 1937 tarihli Kurun gazetesine verdiği röportajda 800 metreden sakince atladığını ve artık çok alıştığını belirtmiştir. Buna ek olarak annesini uçağa bindirmek istediğini söylemiştir. Annesinin ise *“Aman kızım ayıplarlar”* sözüne aldırış etmediğini, bir gün bu dileği gerçekleştireceğini aktarmıştır (*“100.000 Kişinin Bulunduğu Hava Bayramı”*, 1937).

2.4.2.1.4. Naciye Toros

Türkkuşu filosunun şehirlerarası gerçekleştirdiği seyahatlerde filoda Yıldız Eruçman ile birlikte yer alan pilot kadınlardan biri de Naciye Toros’tur. Türkkuşu’nun İnönü kampına 8 Temmuz 1936 tarihinde katılan Naciye Hanım, 30 Eylül tarihinde planör eğitimini başarıyla tamamlayarak mezun olmuştur. Bir sonraki yıl 20 kız, 120 erkek öğrencinin katıldığı kampta öğretmen olmuş, yedi 7 Türk Hava Kurumu’nda çalışmıştır (Arit, 1967 Aktaran: Akdemir, 2005).

2.4.2.1.5. Nezihe Viranyalı ve Edibe Subaşı Hanımlar

Sabiha Gökçen’in Türkkuşu’nda yetiştirdiği kadın pilotlardan ikisi de Nezihe Viranyalı ve Edibe Subaşı’dır. Nezihe Viranyalı, Sabiha Gökçen’in Balkan Turu sırasında etkilenmiş ve pilot olmaya karar vermiştir. Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelerek Türkkuşu’na kaydolmuş ve başarıyla mezun olmuştur (Tatar, 2018). Edibe Subaşı ile birlikte ünlü Amerikan pilot tarafından Amerika’ya davet edilmiş ve ödül almıştır. Edibe Subaşı ise ilk uçuşunu 15 yaşında Türkkuşu’nun Etimesgut Kampı’nda gerçekleştirmiştir. Ayrıca paraşütçü olarak 1954 yılında Atina’da düzenlenen bir gösteride görev almış, dikkatleri üzerine çekmiştir. Birçok akrobasi gösterilerinde ülkemizi temsil etmiştir. 1957’deki bir kaza sonucu pilotluk kariyeri son bulan usta pilot, 2011 yılında huzur evinde hayata gözlerini yummuştur (Onur, 2019).

2.4.2.2. Otomobil Bağlamında Türk Kadınları

Kadınlar Cumhuriyet döneminde araçların yaygınlaşması ile şirketler ve kurumlar tarafından otomobil kullanımına teşvik edildiler. Bu bağlamda kendi ayakları üzerinde durmak isteyen Türk kadınları gerek spor gerekse ekonomik kazanç amaçlı bu araçlara yöneldiler. Bahsi geçen kadınlar içerisinde ilk otomobil yarışçısı Samiye Hanım ve ilk taksi şoförü Muammer Hanım yer almıştır.

2.4.2.2.1. Samiye Morkaya

Otomobillerin hızla yaygınlaştığı dönemlerde hız ve adrenalin şoförler tarafından en çok beğenilen tutkular oldu. Gücün ve hızın göstergesi olan güçlü motorlara sahip araçlar erkekler için olduğu kadar kadınlar için de vazgeçilmez bir tutku haline gelmişti. Bu tutkuya sıkı sıkı bağlı olan kadınlardan biri de Samiye Morkaya idi. Birçokkupa kazanarak tarihe geçen Samiye Hanım, kadınların havacılıkta olduğu gibi karada dört teker üzerinde de başarılarla imza atmasına örnek olmuştu. Türkiye'nin ilk otomobil yarışçısı kadın olan Samiye Hanım eşi Burhan Bey tarafından kendisine hediye edilen otomobil ile ilk aracına sahip olmuş oldu. 1889'da İstanbul'da doğan Samiye Hanım kemeçe enstrümanı öğretmenliği yapmaktaydı. Eşi yarışçı olduğu için sık sık onu izlemeye gider, heyecanına ortak olurdu (Özalp, 2017).

Samiye Morkaya Türkiye'de ilk ehliyet sahibi olmuş kadınlardandır, 1930 yılında aldığı ehliyeti ile sayısız yarış kupası kazanmış, gelecekte aynı yolu izleyecek kadınlara örnek olmuştur. Profesyonel derece araba kullanabilen Samiye Hanım gazeteci Hakkı Devrim Bey ile kısabir yolculuk yapmış, Hakkı Bey'i kendisine hayran bırakmıştır (Devrim, 1953, s.7).

Samiye Hanım ayrıca otomobili ile hız yapmayı çok sevdiğini sık sık dile getirmiş, “insanın kontrol edebildiği hızı sevdiğini” savunmuş, araç bilgisi sadece sürücü koltuğuna oturmakla değil, aracın bakımı ve onarımı hakkında da usta derecede bilgi sahibidir (Devrim, 1953).

Günümüzde medya araçlarının kadınlar hakkında başarısız sürücü yaftası Samiye Hanım döneminde de bulunmaktaydı. Kendisi araba kullanırken sokakta onu gören kadınlar tarafından “şeytan işi”, “atı ve öküzü olmayan arabayı kadın idare ediyor, nasıl!” şeklinde dönütlere maruz kaldığı ortadadır (Çetintaş, 2016, s. 43).

1930’larda Turing Kulübü tarafından “Oto-Moto-Velo” yarışları düzenlenmiştir. Samiye Hanım bu yarışlarda her yıl yer almış ve 1930 yılları içerisinde de yarışarakatılan ilk kadın şofördür (Devrim, 1953).

2.4.2.2.2. Muammer Hanım

1930’lu yıllarda İstanbul’da taksi şoförlüğünü sadece erkeklerin yaptığı dönemde Muammer adında bir hanımefendi Taksi şoförü olmak için başvuruda bulunmuştur. 1930 tarihli Akşam gazetesi bu olayı “*Bir Hanım Şoför Olacak*” haberiyle tüm İstanbul halkına duyurmuştur.

Gazete haberin detayını şöyle açıklamaktadır:

“Kasımpaşa’da Muammer adında 18-19 yaşlarında bir hanım seyrüsefer merkezine bir istida ile müracaat etmiştir. Bu hanım şoför mektebinden mezuniyetdiplomasını almağa muvaffak olduğunu takside çalışmak üzere şoförlük etmek istediğibildirmiştir... Ancak şimdiye kadar takside çalışan hiçbir kadın şoför yoktur... Ortada bir mâni mevcut olmadığı takdirde Muammer Hanım imtihan edilerek kendisine şoförlük vesikası verilecektir” (“Bir Hanım Şoför Olacak”, 1930).

Dönemin başka bir gazetesi ise bu olayı eleştirel bir şekilde paylaşmıştır. Gazete Muammer Hanım’ın taksi şoförü olma isteğini “*Bir kadın şoför olmak istemiş. Pek tabii bir talep... Demek ki kadınlar bizi iki türlü ezecek*” başlığıyla haber yapmıştır (“Kadın Şoför!", 1930).

7 Ocak tarihinde yapılan sağlık muayenesinde ehliyet sınavı için engel teşkil eden bir durum olmadığı için, Muammer Hanım 15 Ocak tarihinde mühendisler karşısında sınavı başarıyla tamamlayarak ehliyet almaya hak kazanmıştır. Ülkemizde kadınlara belediye başkanlığı için oy hakkı 1930’da muhtarlığın 1933, milletvekilliği hakkının ise 1934’te tanındığı düşünülürse, Muammer Hanım’ın bu başarısı Cumhuriyet tarihinde Türk kadının kamusal yaşamda girişimciliğinin ilk adımlarından biri olduğu düşünülebilir (Engin, Kuzucu ve Demir,2020).

Kadın tarihi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha iyi öğretilmesi amacıyla kadın tarihi öğretiminde video kullanımı önemli fırsatlar sunabilir. Tarihsel kadın aktörlere ait biyografilerin videolar ile sunulması halinde, içerik öğrencilerin birden fazla duyu organına hitap edebileceğinden öğrenmenin daha verimli olması beklenebilir. Seferoğlu’na göre (2006) öğrencilerin birden fazla duyu organına hitabı öğretimin daha

iyi olacağını ortaya koymaktadır Zira ilgili başlıklar altında ele alınan tarihin kadın aktörlerine ait fotoğraflar, gazete haberleri, dergi sayfaları, bu içeriği destekleyen eğlenceli vektörel animasyonlar, döneme ait çeşitli fotoğraflar, içeriği destekleyen yazılar öğrencilerin görme duyusuna; bu kadın aktörlere ait bilgiler seslendirildiği için de öğrencilerin işitme duyusuna hitap etmektedir. Dolayısıyla öğrenciler hem görerek hem de duyarak öğrenecek, bu süreçlerin etkileşimi öğrencilerin kadın geçmişini imgelerinde canlandırmalarına güçlü bir destek sağlayacaktır. Öte yandan özellikle görme duyularına hitap eden süreç öğrencilerin kadın geçmişine yönelik görsel bir hafıza oluşturmalarına da katkıda bulunacaktır.

2.5. Sosyal Bilgiler/Tarih Öğretiminde Çalışma Yaprakları

Sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde öğretmenler tarafından kullanılan en iyi öğretim materyallerinden biri de çalışma yapraklarıdır. Bir rehber niteliği taşıyan bu materyal Yüksek Öğretim Kurulu Fakülte-Aile İş birliği kılavuzunda; öğrenen bireylerin ne yapacağını anlatan, işlem adımlarını içeren, sınıfta yer alan öğrencilerin tümünün etkinliğe katılımına destek sağlayan materyaller olarak tanımlanmaktadır (Sands ve Özçelik, 1997; YÖK, 1998 Aktaran: Kaymakçı, 2019). Buna ek olarak çalışma yaprakları alanyazın içerisinde çalışma kağıtları/yaprakları veya kartları olarak adlandırılmaktadır. Öğrencilerin derse katılımı arttıran yardımcı eleman görevi gören bu araçlar yine öğrencilerin belirtilen işlem basamakları çerçevesinde ne yapması gerektiğini adım adım açıklayan, konuları zihinlerinde canlandırmalarına destek olan araçlar olarak da açıklanabilir (Özmen ve Yıldırım, 2005).

Çalışma yapraklarının sosyal bilgiler/tarih öğretimi derslerinde kullanımının bazı faydaları mevcuttur. Bahsi geçen faydalar;

- Dersi tekdüze anlatımdan kurtarır,
- Merkezinde öğrenenin yer aldığı bir yaklaşım türüdür,
- İlgili derse ait kazanımların kazandırılmasını sağlar,
- Öğrenenlerin öğreticiden ayrı olarak kendilerini geliştirmelerini sağlar,

şeklinde açıklanabilir (Kaymakçı, 2019).

Bu yolla öğrenciler ve öğretmenler için derisi daha aktif hale getiren, bireylerin öğrenim faaliyetlerine katkılar sunan çalışma yapraklarının faydalı bir öğretim materyali olduğu sonucuna ulaşılabilir. Çalışma yapraklarının en etkili kullanıldığı derslerden biri

de sosyal bilgiler/tarih öğretimidir. Temel olarak soyut konuların anlatıldığı, kavram ve olgular ile birlikte bilgi yoğunluğunun fazla olduğu derslerden biri olan sosyal bilgiler/tarih öğretimi için çalışma yaprakları hem maliyeti az hem de hazırlanışı ve uygulanışı bakımından avantajlı derslerden biridir (Demircioğlu ve Kaymakçı, 2011).

Çalışmaya konu olan görsel- işitsel materyallerden biri olan film/videoların gösterimi sonrasında film izleme formları/çalışma yaprakları kullanılabilir. Film izleme formu; öğretmen tarafından izleme etkinliği sırasında veya film gösterimi sonrasında değerlendirme amaçlı başvurulmuş çalışma yaprağı ya da değerlendirme formu olarak açıklanabilir (Öztaş, 2019).

Bu araştırmada hazırlanan materyallerden biri de çalışma yaprakları ve video inceleme formlarıdır. Hazırlanan çalışma yaprakları görsel tanıma, şema tamamlama, doğru- yanlış ve tarihsel düşünme/ yaratıcı düşünme etkinliklerini içermektedir. Videoların gösteriminin ardından ilgili tarihsel kadın aktörlere ait tarihsel bilgileri ve bu bilgilerin aktarımını esas almaktadır. Çalışmanın materyal çıktılarından bir diğeri ise video inceleme formlarıdır. Film izleme formları ile benzer nitelikte hazırlanan bu materyaller öğrencilerin videoların analizini yapmalarını hedeflemektedir. Böylece tarihsel kadın aktörlerin haklarını kazanma sürecinde yaşadıkları mücadelelerine, çeşitli bağlamlardaki deneyimlerine yönelik daha nitelikli ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirecekleri düşünülmektedir. Nitekim bu materyaller yoluyla öğrencilerin, video izledikten sonra da videoların içeriği üzerine düşünmeye, kendi görüşlerini sunmaya, yaratıcı ve eğlenceli etkinlikler ile görsel hafızalarını geliştirmeye, yaratıcı düşünme, tarihsel empati gibi becerilerini geliştirmeye devam edebilecekleri ileri sürülebilir.

2.6. Tarihsel Düşünme Becerileri

Sosyal bilgiler/tarih öğretiminde becerilerden çok bilgi unsurunun ön planda olması ve günümüzdeki eğitim alanında meydana gelen teknolojik gelişmelerin dışında klasik yöntemlere başvurulması öğrencilerin tarihe ilgi duymamasında etkili olmaktadır. Tarih dersi içerisinde tarihsel düşünme becerilerine yer vermek öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini nasıl kontrol edeceklerini göstermektedir (Dilek, 2007). Bu başlık altında çalışma kapsamında geliştirilen materyal içeriklerinde gözetilen tarihsel düşünme becerilerine ana hatlarıyla değinilmiştir.

Kronolojik düşünme

Kronoloji düşünme becerisi geçmiş süreçten bugüne tarihin nasıl yapıldığının ortaya konması ile birlikte zamanı, değişimleri ve sürekliliği anlamının yanında bu kavramları kullanabilmeyi açıklar. Bu beceri ile bahsi geçen kavramları algılama ve anlama ile birlikte geçmiş ve gelecek fark daha doğru biçimde ayırt edilebilmektedir (Demircioğlu, 2009).

Tarihsel Anlama ve Kavrama

Tarihsel anlama ve kavrama becerisi ise yaratıcı okuma ile birlikte geniş bir beceri bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin tarihi yazılı kaynakları gerçek anlamda okuyarak yaşanan olayları ve konuları, olayda kimlerin yer aldığını, gerçekleştiği yerleri ve özellikle yaşanan durumların neden ve sonuçlarını anlamaları, tüm bu yaşanan süreçleri kendi bağlamlarında yapılandırmaları olarak açıklanabilir (Çulha Özbaş, 2010). Ayrıca tarihsel anlama geçmişi tüm yönleri ile birlikte anlamadır, öğrenilmesi istenen tarihsel bilgi çerçevesinde, olgu, kavram gibi geçmişe ait başlıklar arasındaki ilişkiyi anlamayı esas alır (Demircioğlu, 2009).

Tarihsel Analiz ve Yorum

Tarihsel analiz ve yorum becerisi yaşanan tarihsel olayları analiz etme üzerine kuruludur. Analiz edilen olgu ve olaylar yorumlanır, tarih öğretiminde ulaşılması hedeflenen ve ezberci/klasik eğitim anlayışının terk edilmesine destek verecek önemli bir beceridir. Tarihsel analiz ve yorum becerisinin başarılı bir şekilde kazandırılması için araştırılması istenen olayın veya konunun çağdaş olaylar ile ilişkisi belirlenerek benzerlik tespiti yapılmalı, elde edilen kaynağın/kanıtların detaylıca sorgulanması ve ilgili yorumlamanın başarıyla yapılabilmesi için hassas davranılması gerekmektedir (Keçe, 2016).

Tarihsel Araştırma

Tarihsel Araştırma becerileri ise tarihin ana yapı taşı olan geçmişi öğrenmek için en etkili becerilerden biridir. Öğrencilerin tarihçiler gibi araştırma yaparak öğrenmesine yardımcı olan tarihsel araştırma becerisi anlam olarak geçmişi her yönü ile araştırmak ve sonuca gitmeyi öğrenmek olarak açıklanabilir (Dilek, 2007; Demircioğlu, 2009).

Tarihsel Sorunların Analizi ve Karar Verme

Tarihsel sorunların analizi ve karar verme becerisinde ise mit, masal ve kişisel

düşünce/yargılar karşısında öğrencilerin yaşanan olayların neden ve nasıl meydana geldiğini, sorunların çözümü için neler yapabileceğini anlamalarını sağlama amacı vardır. Böylece öğrenci tarihsel analiz ile birlikte yaşanan olayların sonuçlarını sorgulamaları ve geçmişten yola çıkarak bugünü değerlendirebilmeleri gerçekleşmiş olmaktadır. (Çulha Özbaş, 2010).

Tarihsel İmgelem Becerisi

Tarih derslerinde öğrenme faaliyeti öğrencinin çevre faktörüyle algıladığı somut şeyleri içselleştirmekten daha çok sözlü öğrenme ve kanıtları araştırması/sorgulaması ile birlikte imgelem (düş gücü) ve yaratıcılık gibi faaliyetleri içermektedir (Dilek ve Dilek, 2016). Tarihsel imgelem becerisinde amaç, geçmişe ait bilgilere ulaşma ve var olan düşünceleri yeniden canlandırarak ortaya koymaktır. Bu amaç geçmişteki düşünceleri şimdiki ile, geçmiş durumları günümüz durumlarıyla birlikte bir süreklilik içinde aktarma şeklinde açıklanabilir (Büyüktuncay, 2014).

Duckworth (1971:49) geçmiş anlamada düş gücü kullanmanın herhangi bir konudan uzaklaşma olmadığını, sanılan aksine birbirinden farklı kültür ve karakterlere ulaşmada başarılı bir araç olduğunu vurgulamaktadır (Aktaran: Dilek,2007).

2.7. İlgili Çalışmalar

Alanyazındaki sosyal bilgiler derslerinde kadın tarihi öğretimi ve toplumsal cinsiyet konulu çalışmalardan bir kısmı aşağıda sunulmuştur.

Yapıcı (2006) “Kadın Tarihine Yer Açmak: Oluşturmacı Sosyal Bilgiler Programında Kadın Haklarının Tarihsel Gelişim Süreci Üzerine Bir Kazanım” adlı makale çalışmasında kadın haklarının tarihsel gelişim süreci eski ve yeni sosyal bilgiler programlarında (2004-2005) yer alan kazanım, davranış ve hedefler ile ilgili tarih disiplini, tarih öğretimi ve postmodernizm paradigma karşılaştırmalı taranmış ve analiz edilmiştir.

Dilek (2012) “Tarih Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet: 6. Sınıf Öğrencilerinin Perspektifinden Tarihsel Süreçte Kadın Hakları ve Kadın İmgesi” adlı doktora çalışmasında 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin farklı tarihsel dönemler çerçevesinde kadınların toplumsal konumu, haklarını kazanmak için vermiş oldukları mücadele ve eylemleri nasıl algıladıklarını belirlemeye çalışmıştır.

Avaroğulları ve Çapar (2016) “Tarihte türk Kadınları ve İlkler” adlı makale çalışmalarında 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan Demokrasi Serüveni adlı ünite bünyesindeki “*Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar*” kazanımına yönelik etkinlik tasarımı gerçekleştirmişlerdir. Etkinlik içerisinde kendi alanlarında ilkleri gerçekleştiren Türk kadınlarına yer verilmiştir.

Çelik (2016) “Tarihi Süreçte Türk Kadını İmgesinin Ders Kitaplarına Yansımaları” adlı makale çalışmasında tarihi süreç içerisinde Türk kadınının konumunu ve toplumsal cinsiyet rollerini incelemiş, bu yolla Türk kadını imgesini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmacı farklı yayınevlerine ait 3 farklı 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabını örneklem olarak belirlemiştir.

Belenli ve Kiriş Avaroğulları (2017) “20. Yüzyılda Türkiye’de Kadın Konusunun Tarih Derslerinde Öğretime Yönelik Bir Değerlendirme: Türk Kadınlar Birliği ve Faaliyetleri” adlı makale çalışmalarında 20. Yüzyıl içerisinde kadın konusunun tarih öğretime yönelik Türk Kadınlar Birliği’nin faaliyetlerine yer verilmesi çerçevesinde bir değerlendirme yapılmıştır.

Karaboğa (2020) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Roller” adlı makale çalışmasında ders kitaplarında yer alan görsel öğelerde yetişkin erkek ve kadınlar ile erkek ve kız çocuklarının bireylerin hangi mekan, obje ve eylemler ile kimlerle birlikte gösterildikleri incelenmiştir. Araştırmanın örneklemine 2019-2020 eğitim ve öğretim yılı içerisinde sosyal bilgiler derslerinde kullanılan 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan görsel öğeler oluşturmuştur.

Bu bölümde eğitimde teknoloji kullanımı ve görsel-işitsel materyaller başlığı altında eğitimde teknoloji kullanımının öneminden ve yine eğitim faaliyetleri içerisinde bulunan görsel-işitsel materyaller açıklanmıştır. Sosyal bilgiler/tarih öğretiminde görsel-işitsel materyal video kullanımı başlığı altında ise video materyalinin sosyal bilgiler/tarih öğretimi içerisindeki kullanımı, önemi ve amaçlarından söz edilmiştir. Video içeriklerinde kullanılabilecek tarihsel ve güncel kaynaklar başlığı altında görsel ve metin kaynakları açıklanmış, videolarda nasıl kullanılabileceği üzerine durulmuştur. Kadın tarihi öğretimi bağlamında video kullanımı başlığı altında ise Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerinde haklarını kazanmak için mücadeleler veren ve araştırmaya

konu olan tarihsel kadın aktörlere yer verilmiştir. Son olarak sosyal bilgiler/tarih öğretiminde çalışma yapraklarının kullanımı ve önemi ile tarihsel düşünme becerilerine ana hatlarıyla değinilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, materyal tasarım hazırlık, videolar ve çalışma yapraklarının tasarım süreçleri, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini sağlama ölçütü olan inandırıcılık, uzman görüşü alınması ve betimsel yorumlama konularına yer verilmiştir.

Bu çalışma, temel araştırma türü nitel araştırma yaklaşımı ve doküman incelemesi yöntemine göre yapılandırılmıştır. Temel araştırmada bilgi üretim amacı söz konusudur. Karasar (2020)'a göre temel araştırma, odaklanılan bir problemin çözümünü ortaya koymak için ihtiyaç duyulan bilginin ortaya çıkarılması amacıyla yapılan araştırma olarak tanımlanabilir.

İzlenimsel ve yazılı kaynaklara dayanan nitel araştırma yaklaşımı ise; nitel verilerin elde edilmesi ve analizinde, araştırmacının objektif bir şekilde yer aldığı bir araştırma yaklaşımı olarak tanımlanabilir (Johnson ve Christensen, 2014, s. 376). Fraenkel ve Wallen (2006)'e göre nitel araştırma; veri, durum ve karşılıklı ilişkilerin niteliğinin esas alınarak incelendiği, geleneksel araştırma türlerinin cevap veremediği sorulara cevap veren bir araştırma türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2015).

Nitel araştırmaların aksine nitel araştırma türünde davranışların tutarlılığı yerine yapılan gözlemlerin doğruluğu ön planda olmaktadır. Nitel araştırma türünde veri toplama ve tasarımları farklı olduğu için geçerlilik ile güvenilirliği sağlamak amacıyla araştırmacılar gözlemlerinin doğruluğu sağlamak için elde ettikleri tüm kaynakları veri olarak kaydeder, izlenen yolun bir tanımlamasını oluşturur (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

Bu çalışma kapsamında Geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet Dönemleri arası çalışma hayatı ve girişimcilik alanlarında faaliyet gösteren öncü kadınlara ait gazete haberleri, kadın dergileri doküman olarak kullanılmıştır. İncelenen dokümanlar biyografileri belirlenen kadınlara ait verilerin yer aldığı birincil ve ikincil görsel ve metin tarihsel kaynaklardır. Dokümanlar incelenerek materyal geliştirme süreci için alt amaçlar

doğrultusunda veriler toplanmış, ardından içerik oluşturmada takip edilecek temalar ve hedefler belirlenmiş, bu verileri, tema ve hedefleri içeren öğretim materyalleri geliştirilmiş, son olarak geliştirilen materyallerin betimsel açıklama/yorumlamaları yapılmıştır. Buna ek olarak araştırma süreci, ilgili başlıklar altında daha detaylı olarak açıklanmıştır. Bu sebeple, bu çalışmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama aracı olarak değerlendirilmiştir.

Nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi raporların ve hatıra defterleri, günlükler gibi şahsi dokümanlardan elde edilen verilerin incelenmesine dayanır. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi tek bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabileceği gibi ek veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılarak araştırmanın geçerliliği arttırmaktadır. Bununla birlikte doküman incelemesi araştırması hedeflenen olgu/olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Ancak her veri toplama araçlarında olduğu gibi doküman incelemesi yönteminin de sınırlılıkları vardır. İnsanlarindüşüncelerini ifade etme becerileri ve algılama biçimleri eşit şekilde değerlendirilememektedir. Kaynakların doğruluğu, geçmişten günümüze korunamamasının bu sınırlılıkları arttırabileceği düşünülmektedir (Creswell, 2017, 191). Buna ek olarak doküman incelemesinin sınırlılıklarına karşı olarak Balley (1982) doküman incelemesinin güçlü yanlarından bahseder. Doküman incelmesinin boyutlarından biri olan zamana yayılmış (uzun süreli) analiz ile birlikte deneysel veya anket çalışmalarının dışında doküman analizine gözlem yöntemi gibi uzun süreli araştırmalarda başvurulabilir. Belirli bir süre içerisinde üretilen dergi, gazete vb. uzun süreli materyaller ve araştırmaya konu olan olay ve olgular ile hakkında birden fazla kaynak vasıtasıyla üretilen kitap, anı(hatıra) gibi dokümanlar araştırma problemi hakkında geniş zamana yayılmış(uzun süreli) analizleri mümkün kılar (Aktaran: Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.1. Materyal Tasarım Hazırlık Süreci

Bu başlık altında araştırmanın çıktısını oluşturan materyallerin tasarım sürecinden bahsedilerek;

- Konuların seçilmesi
- Kaynak taraması ve verilerin toplanması

- Temaların belirlenmesi
- Hedeflerin belirlenmesi

Şeklinde dört alt başlık oluşturulmuştur. Belirlenen alt başlıklar içerisinde ilgili materyallerin tasarım süreçlerinden detaylıca bahsedilmiştir.

Konuların seçilmesi alt başlığı ile hangi kriterler doğrultusunda öncü kadınların seçildiği, kaynak taraması ve verilerin toplanması alt başlığında ilgili öncü kadınlar hakkında birincil/ikincil kaynakların taranma süreci ve hangi kaynakların kullanıldığı, temaların ve hedeflerin belirlenmesi başlıkları altında ise materyal geliştirmede hangi temalara odaklanıldığı ile materyal tasarımında belirlenen temel hedefler detaylıca açıklanmıştır.

3.1.1. Konuların Seçilmesi

Araştırmanın ilk aşamasında ulusal tarih sahnesinde önemli başarılarla imza atan kadınların deneyimlerinden yola çıkarak, Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerinde yer alan tarihsel kadın aktörlere ait biyografiler belirlenmiştir. Bahsi geçen biyografiler; Bedra Osman, Bedriye Tahir Gökmen, Muzaffer Hanım, Sabiha Gökçen, Naciye Hanım, Nezihe Viranyalı, Edibe Subaşı, Muammer Hanım, Naciye Toros, Samiye Morkaya ve Yıldız Eruçman'dır. Araştırma çerçevesinde tarihsel kadın aktör biyografilerine yönelik öğretim materyalleri geliştirilmesi hedeflenmiştir.

İlgili biyografilerde öncü kadınların ortaya koydukları mücadeleler ve hak kazanımları çerçevesinde, kamusal ve toplumsal yaşamda öncü kadınların deneyimlerine, başarılarına ve haklarını elde etme mücadelelerine odaklanılmıştır. Ortaya koydukları böylesi önemli deneyimler içerisinde biyografiler, çalışma yaşamının öncü kadınları ve kadın girişimciliğine örnek olarak topluma öncülük etmiş kadınlar arasından seçilmiştir.

Buna ek olarak seçilen kadın aktörler içerisinde Bedra Osman Hanım ilk Müslüman kadın memur, Bedriye Tahir (Gökmen) ilk Türk kadın pilot, Sabiha Gökçen ilk Türk kadın savaş pilotu, Yıldız Eruçman ilk Türk paraşütçü kadın pilot ve Muammer Hanım ilk Türk kadın taksi şoförü olma başarılarını göstermişlerdir. Bu başarılarından yola çıkarak bahsi geçen kadınlar, ilgili alanlarda ilk ve öncü kadınlar olarak değerlendirilebilir.

Yine örnek olarak alanlarında ilk olmadıkları halde Türk kadınlarının girişimci kimliği temsil etmiş öncü kadınlar da bulunmaktadır. Kendisine ait fotoğrafhanesini açan

Naciye Hanım, İstanbul sokaklarında seyyar fotoğrafçılık yapan Muzaffer Hanım, otomobil yarışçısı Samiye (Morkaya) Hanım gibi kadınlar, yukarıda bahsi geçen öncü kadınlar olarak bahsedilebilir.

3.1.2. Kaynak Tarama ve Verilerin Toplanması

İkinci aşamada tarihsel gerçekliğe ve doğru bilgiye ulaşabilmek için öncelikle birincil kaynaklar elde edilmesi hedeflenmiştir. İlgili tarihsel kadın aktörlerin şahsiyetlerine ve dönemlerine ait kaynak (literatür) taraması yapılmıştır. İlgili araştırmalar ile elde edilen görsel ve metin kaynakları karşılaştırmalı şekilde incelenmiştir. Yine buna ek olarak proje kapsamında Osmanlıca birincil kaynaklardan yapılmış çeviri metinlerden yararlanılmıştır. Birincil kaynakların yanı sıra ikincil kaynaklar da araştırmanın amacı doğrultusunda taranarak tarihin kadın aktörlerinin mesleki başarıları/deneyimleri, öncülükleri, hak arayışları, mücadele deneyimleri, elde ettikleri kazanımlar ve girişimcilikleri bağlamındaki veriler materyal içeriklerinde kullanılmak üzere kaydedilmiştir. Görsel malzeme ise uygun şekilde etiketlenerek ilgili Word klasörlerinde arşivlenmiştir.

3.1.3. Görsel ve Metin Kaynaklar

Araştırmada elde edilen görsel ve metin kaynaklar; modern illüstrasyon, fotoğraf, resim, gazete haberleri¹, dergi sayfaları, anı ve mektuplardır.

İlgili görsel kaynaklar içerisinde çalışmanın amaç/alt amaçlarına/hedeflerine uygun olan verilertespit edilmiş ve materyal geliştirme sürecinde kullanılmak üzere derlenmiştir. Buna örnek olarak alt amaçlar arasında yer alan “*Ulusal tarih çerçevesinde önemli roller üstlenen öncü kadınların deneyimlerini görünür kılan video senaryolar kurgulamak*” maddesi doğrultusunda öncü kadınların hak arama/haklarını savunma mücadelesini kanıtlar tarihsel bilgi kaynakları taranmış, ilgili dönem fotoğrafları, gazete ve/veya dergi haberleri, anı ve mektuplarderlenmiştir. Elde edilen veriler ışığında kadın aktörlere ait senaryolar oluşturulmuştur.

Veriler toplanırken genel olarak temaları kapsayan başlıklara odaklanılmış olup, materyal geliştirmek için verilerin toplanması sırasında ilgili temalara uygun veriler gözetilmiştir. Bahsi geçen temalar, ilgili başlık altında (3.1.3. *Temaların Belirlenmesi*) detaylıca açıklanmıştır.

¹ Görsel ve haberlerinden yararlanılan dönem gazeteleri Kaynakça bölümünde sunulmuştur.

3.1.4. Temaların Belirlenmesi

Çalışmada yer alan tarihsel bilgi kaynaklarına ait tarama ve materyal geliştirme sürecinde belirli temalara odaklanılmış ve araştırmalar bu yönde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kadınlara ait videolarda temalara odaklanılmıştır. Bahsi geçen temalar şu şekilde irdelenebilir²:

- Kadın Hakları
 - Kadın Hakları Mücadelesi
 - Kadın Hakları Savunusu
- Kadın Dayanışması
- Öncü Kadınlar
- Mesleki Deneyim ve Başarılar
- Girişimci Kadınlar
- Mücadeleci/Güçlü Kadınlar
- Özneleşmiş Kadınlar
- Ülkesine Katkı Sunan Kadınlar
- Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılarını Kırma
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.

Çalışmada belirlenen temalar doğrultusunda tarihsel kadın aktörlerin biyografilerine yönelik materyaller hazırlanmıştır. Bahsi geçen materyallerin tasarım sürecinde yer verilen temalardan ilki kadın haklarıdır. Kadın hakları, 20 Aralık 1993 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oylamaya başvurulmadan kabul edilen Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge' de yer alan 3. Madde içerisinde şu şekilde tanımlanmıştır:

Madde 3: Kadınların siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya herhangi başka bir alanda tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden eşit olarak yararlanma ve bunların eşit koruması altında olma hakları vardır. Bu haklar diğerlerinin yanı sıra şunları kapsar: (a) Yaşama hakkı; (b) Eşitlik hakkı; (c) Özgürlük ve kişi güvenliği hakkı; (d) Kanun önünde eşitlik hakkı; (e) Tüm ayrımcılık biçimlerinden azade olma hakkı; (f)

² Bu araştırma kapsamında materyal geliştirmede belirlenen temalar TÜBİTAK tarafından desteklenen 248K401 numaralı “Kadınlar da Oradaydı” başlıklı proje ile uyumlu olacak şekilde düzenlenmiştir. Zira proje kapsamında geliştirilen materyaller geniş ölçüde adı geçen temalar üzerine inşa edilmiştir.

Ulaşılabilecek en yüksek fiziksel ve ruhsal sağlıkstandardı hakkı; (g) Adil ve elverişli çalışma koşulları hakkı; (h) İşkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezalandırmaya maruz bırakılmama hakkı (Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge, 1993).

Tanımdan hareketle kadın hakları doğrultusunda tüm kadınların sosyal ve toplumsal yaşam içerisinde temel hak ve özgürlükten yararlanma hakkı vardır. Bu araştırmada kadın hakları teması içerisinde biyografileri belirlenen tarihsel kadın aktörlerin haklarını kazanım süreçleri üzerinde durulmuştur. Kadınların haklarını kazanmak için vermiş oldukları mücadeleler ve elde ettikleri başarılar bu bağlamda değerlendirilmiştir. Kadın hakları savunusu ile tarihsel kadın aktörlerin çalışma hayatına katılma sürecinde yaşadıkları, haklarını kazanmak için vermiş oldukları kamuoyu mücadeleleri (Örneğin Bedra Osman ve Osmanlı kadınlarının uluslararası bir telefon şirketine başvurmaları, başvuruları kabul edilmemesi üzerine kadın dayanışması içerisinde kadın dergileri aracılığıyla kamuoyu oluşturmaları ve işe kabul edilmeleri) materyaller tasarlanırken göz önünde bulundurulmuştur. Senaryo metinleri kadın hakları teması bağlamında tasarlanmış ve anlatıyı destekleyecek görsel unsurlar ile videolara eklenmiştir.

Kadın hakları mücadelesi/savunusu teması ile bağlantılı olan bir diğer tema kadın dayanışmasıdır. Kadınların çalışma yaşamına katılmaları ile birlikte erkek ve kadın arasında ev içerisinde yaşanan cinsiyet ayrımı çalışma hayatında da kendisine yer bulmuştur. Erkekler ile eşit ücret alamamaları ve mesleki engellemeler sonucunda kadınlar haklarını aramak için çalışma yaşamında cinsiyetçi bakış açısına savaş açmışlardır (Göker, 2015). Erkek egemen çalışma yaşamında kadınların eşit haklara sahip olabilmelerinin ve kamusal engelleri aşabilmelerinin tek yolu kadınlar arası rekabeti ortadan kaldırarak kadın dayanışması gerçekleştirmeleridir. Kadınların kendi aralarındaki rekabeti ortadan kaldırarak birbirlerine sosyal yaşamda ve kamusal alanda destek olmaları kadın dayanışması ile mümkün olacaktır (Esayan, 2004). Bahsi geçen tema aynı zamanda bu araştırmada benimsenen yaklaşımlardan biridir.

Tarihsel kadın aktörlere ait verilere bakıldığında kadınların haklarını savunmak amacıyla birlikte hareket etmeleri, kadın dergi ve dernekleri aracılığı ile kadınları toplumsal yaşama ve çalışma hayatına teşvik etmeleri söz konusudur. Araştırmada bu tema çerçevesinde kadın dergi ve dernekleri aracılığıyla girişimde bulunmalarına

detaylıca yer verilmiştir. Bedra Osman, Naciye ve Muzaffer Hanımların Kadınlar Dünyası ve Süs Kadın dergilerinin yardımı ile çalışma yaşamına katılma girişimleri ve kadın dergileri/derneklerinden destek görmeleri bu bağlamda değerlendirilebilir. İlgili temalar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı çerçevesinde belirlenmiştir (MEB, 2018). Öğrenme alanına ait “Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” kazanımı ilgili programda şu şekilde açıklanmaktadır:

“SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder. Pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil gibi olumlu, kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur” (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018, s. 22).

Bu yolla araştırmada hazırlanan materyallerin amacı ilgili ders kazanımını desteklediği ileri sürülebilir. Buna ek olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı araştırmada yer verilen toplumsal cinsiyet /kalıp yargılarını kırma temasını da kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet bir kurallar bütünüdür. Toplumun bireylerde biyolojik özelliklerine bakılmaksızın oluşturduğu ideolojik, dini, sosyal ve kültürel bir bütün olarak sunulmasını kapsar (Balcı ve Karadeniz, 2018). Ayrıca toplumsal cinsiyet anlam olarak atanmış cinsiyet faktörünün (üreme organları, birincil ve ikincil cinsiyet ile hormonlar) aksine karakteristik özellikleri ifade eder ve şahıslara feminenlik ile maskülenlik karakteristik özellikleri atayan, toplumsal olarak inşa edilmiş bir kategorizasyon sistemi şeklinde açıklanabilir (Maybek, ve diğerleri, 2020). Kadın aktörlerin biyografilerini belirleme sürecinde kazanımda yer alan “cinsiyet ayrımcılığı” kavramı göz önüne alınarak kadınların toplumsal ve çalışma hayatında kadın oldukları için yaşadıkları baskı ve tabular yer almaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet/kalıp yargılarını kırma teması ile kadın aktörlerin toplum baskılarına boyun eğmeyerek çalışma hayatına katılmaları, bu alanda başarılar göstererek genç kadınlara örnek olmaları göz önünde bulundurulmuştur. Naciye Hanım'ın ailesine maddi destek olmak için paşa kızı olmasına rağmen çalışma yaşamına atılımı, toplumsal tepki ve baskılara aldırış etmemesi bu anlamda değerlendirilebilir.

Toplumsal cinsiyet/kalıp yargılarını kırma temasına ek olarak kadınların başarıyla meslek hayatlarına atılma girişiminde bulunmaları mesleki deneyim ve başarı ile girişimcilik temalarını içermektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan

inisiyatif alma/girişimcilik yetkinliği, kadın aktörlerin mesleki deneyim/başarılar ve girişimci kadınlar temaları ile bağdaşmaktadır. Bahsi geçen temalar ve öğretim programı çerçevesinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen yetkinlikler bireyleri topluma hazırlama ve kazandırma sürecinde çok önemlidir. Programda yer alan bütünleşmiş beceriler içerisinde bilgi, deneyim ve davranışlarda yetkinlik kazanmış öğrenciler yetiştirme hedeflerinden biri de girişimciliktir. İlgili başlık SBÖP;

“İnisiyatif alma ve girişimcilik: Bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisini ifade eder. Yaratıcılık, yenilik ve risk almanın yanındahedeflere ulaşmak için planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini de içerir. Bu yetkinlik, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlamve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatlarını yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklemekte; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir. Etik değerlerin farkında olma veiyi yönetişimi desteklemeyi de kapsar” (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018, s.5).

şeklinde de açıklanmaktadır. Bu açıklamadan hareketle, araştırmada yer alan kadın aktörlerin Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde gerçekleştirmiş oldukları mesleki deneyim ve başarılar ile kadın girişimcilik faaliyetleri senaryo ve videolarda yer almaktadır. Kadınların alışma ve toplumsal yaşamda başarılı olmaları, gelecekte o alanlarda faaliyetlerde bulunmak isteyecek girişimci ruhlu genç kız-erkeklere öncü olacaktır.

Ayrıca ülkeye katkı sunan kadınlar teması ile kadınların toplumsal baskılar dışına çıkılarak her alanda başarılı olabilecekleri ve ülkemizi spor, mesleki vb. alanlardatemsil edecekleri açıklanabilir. Türk kadını tarih sahnesi içerisinde gerek toplum gerekse de devlet için çok önemli bir konuma ve değere sahiptir. Türk kadını toplum içerisinde sadece anne veya eş olarak değil toplumun bir bireyi olarak da yer almaktadır. Devletin ve toplumun yaşamış olduğu sorunlara karşı seyirci kalmayarak gereken zamanda gereken yerde fedakarlıklarda bulunarak ülkesine katkılarda bulunmuştur (Köken ve Örnek Büken, 2018). Kadınların gerek yurt içi gerekse yurt dışı başarılarına imzaatmaları biyografileri belirlenen tarihsel aktörler ile birlikte sunulmuştur. Zira alışmadayer alan kadın aktörlerden Sabiha Gökçen’in dünyanın ilk savaş pilotlarından biri olması, Yıldız Eruçman’ın ilk paraşütçü kadın pilotlardan biri olması bu kapsamdadır.

Öncü ve özneleşmiş kadın temaları ise, öncü bir girişimde bulunarak mesleki

alanlarda başarılı olan tarihsel kadın aktörleri nitelemektedir. 2. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte kadınların kamusal ve sosyal alanlara dahil olmaları nesne konumundan özne konumuna geçişin bir aracı olmuştur. Kadınların kurmuş oldukları dernekler ve ortaya koydukları yayın organları (kadın dergileri ve gazeteleri) ile kadın imajı nesne konumundan hemcinslerine örnek olan öncü/özne konumuna evrilmiştir (Okkalı, 2019). Toplumsal yaşamda kadınların çalışma hayatında yer alma imkânlarının kısıtlı olduğu bir süreçte ilk adımı atarak öncü ve özne olan kadın aktörlerin başarılarına araştırmada yer verilmiştir.

Senaryo ve videolarda yer alacak kadın aktörlerin belirlenmesinde ilgili temalar gözetilmiştir. Bedra Osman'ın ilk memure, Muammer Hanım'ın ilk kadın taksi şoförü, Bedriye Tahir Gökmen'in ilk kadın pilot olmaları sebebiyle çalışmada yer almaları bu bağlamda değerlendirilebilir.

Öncü ve özneleşmiş kadınların kamusal ve toplumsal yaşamda verdikleri mücadeleleri yansıtan mücadeleciler/güçlü kadınlar teması, kadın aktörlerin her meslek grubunda başarılı olabileceklerini göstermektedir. Güçlü kadın kavramı ataerkil söylem çerçevesinde geleneksel olarak kadınlara atfedilen imajın dışına çıkan , standart erkek egemen statüde başarılı olan kadınları tanımlayan bir unvan olarak tanımlanabilir (Xiaogang, 2012). Araştırma çerçevesinde biyografileri belirlenen tarihsel kadın aktörler kamusal alanda mücadele göstererek başarılı olan güçlü kadın imajı çerçevesinde belirlenmiştir.

3.1.5. Hedeflerin Belirlenmesi

Video ve çalışma yapraklarının tasarımında kadın tarihi öğretimi ve düşünme becerileri kapsamında bazı hedefler belirlenmiştir. Videolar ve çalışma yapraklarında yer alan etkinlikler ile ulaşılması beklenen hedefler şöyledir:

▪ Tarihsel İmgelem Becerilerini Harekete Geçirme

Videoların görsel veriler içermesi ve olayları ilgili tarihsel bağlamlarında sunması, dolayısıyla öğrencilerin geçmiş hayal etmelerine yardımcı olması hedeflenmiştir. Kadın seslerini görünür kılarak da bu hedef desteklenmiştir.

▪ Kavramlarla Düşünme ve Yaratıcı Düşünme Becerilerini İşe Koşma

Kadın biyografileri için hazırlanan ve videoda yer alan anahtar kelimeler ile çalışma

yapraklarında kavramlarla düşünme etkinlikleri oluşturulmuştur. Öğrencilerden videolarda kadın biyografilerini ait anahtar kelimeler ile ilgili biyografiyi tanımlamaları istenerek ilgili beceriye yardımcı olması amaçlanmıştır. Buna ek olarak oluşturulan yaratıcı etkinlikler ile öğrencilerin düş gücü ile kadın biyografileri için dergi kapağı, gazete haberi ve pul tasarımı vb. çalışmalar hazırlamaları istenmiştir.

▪ Eğlenceli ve İlgi Çekici İçerikler Sunma

İlgili hedef doğrultusunda konular sosyo-kültürel tarih başlıklarından seçilmiştir. Seçilen konuların ilgi çekici halde sunulması için günümüz görsel efektleri ve görüntü tasarımları kullanılmıştır. Videoların daha eğlenceli hale gelmesi için ilgili yaş düzeyine uygun müzikler tercih edilmiş, videoların teknik yönü bahsi geçen hedefe destek verecek biçimde tasarlanmıştır.

▪ Görsel Hafıza Oluşturma

İlgili tarihin kadın aktörlerinin ve onlarla ilişkili tarihsel görsel malzemenin (kadın dergileri, gazete haberleri ve fotoğraflar vb.) tanınması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda kadın aktörlerin görselleri videolar daha önce belirlenen görsel efektler ile yerleştirilerek öğrencilerde görsel hafızanın oluşmasına destek vermesi amaçlanmıştır.

▪ Kadın Seslerini Duyurma

Video içeriklerinde kadınların kendi seslerine yer verilmiştir. Böylece öğrencinin tarihin kadın aktörleriyle doğrudan iletişim kurmaları hedeflenmiştir. Bu sesler tarihin kadın aktörlerinin görselleri/görüntüleriyle de desteklenerek iletişim zemini güçlendirilmiştir. Buna ek olarak kadın seslerinin duyulması, kadın deneyimlerinin doğrudan tarihsel aktörlerin perspektiflerinden aktarımı anlamına geldiğinden empati/perspektif alma gibi tarihsel düşünme/imgeleme becerilerine de katkıda bulunması bir diğer hedeftir. Ayrıca çalışma kâğıtlarında da bu yönde etkinliklere yer verilerek öğrencilerin kadınlar ile tarihsel empati kurması da amaçlanmıştır.

▪ Kadın Haklarına Yönelik Farkındalık Oluşturma

Türk kadınlarının mesleki kariyerleri/çalışma yaşamına katılma sürecinde karşılaştıkları güçlükler, mücadele deneyimleri, erkeklere kıyasla daha geç tarihlerde çalışma yaşamına katılabilmeleri bağlamında kadın hakları sürecine yönelik farkındalık oluşturulması hedeflenmiştir. Kavramlarla düşünme becerisinde bahsi geçen anahtar

kelimeler içerisinde kadınların yaşamış oldukları toplumsal eşitsizlikler, verdikleri mücadele ve haklarını kazanmak için gösterdikleri dayanışmaların video sahnelerinde kullanılmaları örnek gösterilebilir.

3.1.6. Video Tasarım Süreci

Bu başlık altında tasarımı tamamlanan videoların yapım aşamaları yer almaktadır.

3.1.6.1. Senaryoların Yazımı

Videonun metin bölümünü oluşturan senaryolar, literatür taraması ve belirlenen hedefler doğrultusunda en az 3 en fazla 5 dakikalık videolar hazırlanacak şekilde oluşturulmuştur. Buna ek olarak senaryolar içerisinde ilgili öncü kadın hakkında karaktere ait mektup, gazete haberi metni ve anılara yer verilerek tarihsel bağlama odaklanılmıştır.

Senaryolarda kullanılan dil kolay anlaşılır olacak şekilde düzenlenmiş olup kısa ve anlaşılır cümleler yer almıştır.

Buna ek olarak olayları ilgili tarihsel bağlamlar ve tarihsel aktörler çerçevesinde ele alma yaklaşımı benimsenmiştir. Buna örnek olarak Çelik Kanatlı Kadınlar: Bedriye Tahir Gökmen adlı videoda ilk sivil havacılık okulu ve sahibi pilot Vecihi Hürkuş, Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar senaryosunda yer alan telefon şirketi, buna ek olarak yine Vizörden Bakan Kadınlar senaryosunda savaş yılları, kadınlara ait bir mekan olarak fotoğraf stüdyosu gösterilebilir.

Ayrıca video sahne tasarımında yer alacak anahtar kelimeler ilgili temalar ve kadın biyografilerini ön plana çıkaracak doğrultuda belirlenerek senaryolara ve video sahnelerine eklenmiştir.

3.1.6.2. Görsellerin ve Görüntülerin seçimi

Videolarda yer alan görsel kaynaklar anahtar kelimelerde olduğu gibi ilgili kadın biyografilerini kadınları ön plana çıkaracak şekilde düzenlenmiştir. Her videoda ilgili öncü kadının dönemine ve elde edilebilirse şahsına ait görseller kullanılmıştır. Yine buna ek olarak ilgili döneme ve günümüze ait stok videolar, fotoğraflar ve illüstrasyonlar da eklenerek tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Buna ek olarak görsel/görüntülerin videolarda nasıl kullanıldığı dördüncü bölüm

“*Kadın Tarihi Öğretimi Bağlamında geliştirilen Videolar*” başlığı altında her bir video özelinde detaylı olarak ele alınmıştır.

3.1.6.3. Seslendirmenin Yapılması ve İşlemler

Araştırmada video seslendirmelerinde kadın tarihi öğretimine yönelik, tarihin kadın aktörlerini konu edinen içerikler hazırlandığından dış ses kadın sesi olarak belirlenmiştir. İlgili video için stüdyo ortamında ses kaydı alınmış ve Adobe Audition adlı ses düzenleme yazılımında ses kaydının temizlenmesi sağlanmıştır. Bahsedilen temizlik şu şekilde açıklanabilir: öncelikle ses kaydının ilgili video senaryosundaki tüm metinlere sahip olması kontrol edilmiştir. Ardından kayıta yer alan dip ses ve çevre sesleri temizlenerek konuşmacının sesi ön plana çıkarılmıştır. Son olarak yutkunma, tekrar eden mırıldamalar veya konuşmalar çıkarılarak ses son hali verilmiş ve video montajı için hazır hale getirilmiştir.

3.1.6.4. Yazıların Hazırlanması

Seslendirilen senaryoda geçen cümleleri vurgulama/görünür kılma amacıyla ilgili kadın biyografilerine ait videolar tasarımında altyazı ekleme çalışmaları yapılmıştır. Yazılar ile belirlenen amaç, izleyiciye aktarılması hedeflenen kavramları, tarihsel bilgileri, kadın seslerini işitsel olmanın yanında görsel biçimde de aktarmaktır. Bu duruma destek olarak senaryodaki cümleler içerisinde yer alan önemli kavram, mektup metni vb. anahtar kelimelerin her bir slaytta görünmesi için yazılar eklenmiştir. İlgili cümle ve kavramlar belirlenirken kısa ve öz olmaları, mesajı hızlıca verecek nitelik taşımaları dikkate alınmıştır.

3.1.6.5. Müziklerin Seçimi

Videolar için müziğin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Bu doğrultuda araştırmada ilgili videolar hazırlanırken öğrencinin dikkatini videoya çekebilecek müziklerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Dramatik müziklerden çok, görece tempolu, neşe duygusu verecek müzikler ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Seçilen müziklerin izleme sırasında dikkat dağıtma problemlerini minimuma indirmek amacıyla videolar genelinde ses düzeyi %35-40 oranları seviyesinde sunulmuştur.

3.1.6.6. Videoların Geliştirilmesi

Araştırmada hazırlanan ve ses kaydı alınan senaryolar ve kullanılması hedeflenen

arka plan müziklerinin seçiminin ardından yine kullanılması belirlenen videolara ait görseller ile birlikte videolar Adobe Premiere Pro ve yine Adobe After Effect programlarında oluşturulmuştur. Çocuklarda ilgi ve merak uyandırması için arka plan renkleri ve yazı fontları gözyormayan, dikkat dağıtmayan renklerden ve fontlardan seçilmiştir.

Ayrıca slaytta yer alacak görseller ve anahtar kelimeler proje teknik ekibinin değerlendirme ve çalışmaları ile dikkat dağıtmayacak geçiş efektler kullanılmıştır. Bu doğrultuda kullanılan görsel efektler ile öncü kadın karakterleri ön plana çıkaracak düzenlemeler yapılmıştır.

3.1.6.7. Video Revize Süreci

Proje teknik ekibinin³ çalışmaları doğrultusunda hazırlanan videolar alanlarında uzman 5 akademisyen ve 4 sosyal bilgiler öğretmeninin görüşüne sunulmuştur. Alınan öneri ve dönütler doğrultusunda değiştirilmesi istenen sahne, font, metin, ses ve görsellerin değişimi gerçekleşmiş, böylece yapımı tamamlanan videolar kullanıma hazır hale getirilmiştir. Bahsi geçen videolar ve süreleri “Tablo.3.1” şeklinde sunulmuştur

Tablo 3.1. Videoların Adları ve Süreleri

Video Adı	Süresi
Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar	04.48
Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen	03.50
Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen	04.20
Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları	05.10
Vizörden Bakan Kadınlar	05.06
Asfaltta İz Bırakan Kadınlar	05.13

3.1.7. Çalışma Yapraklarının Tasarım Süreci

Videolar doğrultusunda tasarlanan çalışma yaprakları araştırmanın amaç/alt amaçları, tema ve hedefleri çerçevesinde hazırlanmıştır. Hazırlanan çalışma yaprakları ile

³ Araştırmanın materyal çıktılarından biri olan videoların geliştirilmesindeki teknik süreçte “Kadınlar da Oradaydı!” alt proje ekibi (218K402) ile birlikte çalışılmıştır.

öğrencilerin girişimcilik ve çalışma hayatında mücadeleler vermiş öncü kadınları tanınması, geçmişte sosyo-kültürel alanlar başta olmak üzere neredeyse toplumun her alanında yaşanan eşitsizlikleri fark etmeleri, söz konusu haksızlıklar karşısında haklarını arayan, mücadeleler veren kadınları takdir etmelerini sağlamak hedeflenmiştir.

Buna ek olarak söz konusu çalışma yaprakları projenin eğlenceli ve ilgi çekici materyaller geliştirme hedefi doğrultusunda tasarlanmıştır. Böylece öğrencilerin öncü kadın deneyimlerini eğlenerek öğrenmeleri geçmiş mücadelelerinin öğrenirken eğlenmeleri hedeflenmiştir.

3.1.7.1. Video İnceleme Formları

Araştırmanın materyal tasarım çıktılarından biri olan çalışma yaprakları çerçevesinde videoların içerikleri ve öğrencilerin videolar hakkında görüşlerini ifade etmelerine yönelik video inceleme formları hazırlanmıştır. Hazırlanan formlar toplam 8 klasik sorudan oluşmaktadır. İlk altı soru videonun genel hedefine yönelik standart sorular olurken son iki soru videoda yer alan kadın biyografilerine yöneliktir. Örnek olarak video inceleme formlarından biri olan “Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar” adlı çalışma yaprağında ilk altı sorunun birinci sorusunda yer alan “Sizce neden videoya bu isim verilmiştir?” şeklindeki soru ile öğrencilerin video için belirlenen başlık ve kadın biyografisi arasındaki bağlantıyı tespit etmeleri amaçlanmıştır. Kadın biyografisi özelinde yer alan yedinci soruda ise “İşe başvuran Bedra Osman ve diğer Osmanlı kadınları ne gibi zorluklarla karşılaşmışlardır?” sorusu sorularak öğrencilerin Bedra Osman Hanım’ın işe başvuru sürecinde yaşadığı güçlükleri tespit etmesi ve yazıya aktarması amaçlanmıştır.

3.1.7.2. Etkinlik Çalışma Yaprakları

Araştırma doğrultusunda projenin ilgi çekici ve eğlenceli materyal tasarım hedefine yönelik etkinlik çalışma yaprakları oluşturulmuştur. İlgili çalışma yapraklarının içerdiği etkinlikler aşağıda sunulmuştur:

- **Görsel Tanıma Etkinliği:** Kadın tarihi bağlamında görsel hafıza oluşturma hedefi kapsamında, videolarda tanıtılan öncü kadın görsellerine yönelik etkinlikler tasarlanmıştır.
- **Şema Tamamlama Etkinliği:** İlgili kavramlarla düşünme becerisine yönelik şema

tamamlama etkinliği tasarlanmıştır. Bu tasarım ile öğrencilerin izlemiş oldukları videolarda ne çıkan anahtar kelimeleri tespit etmeleri beklentiler arasındadır. Ayrıca konuya ait temaları bağdaştırırken kavramlar üzerinde düşünmeleri hedeflenmiştir.

▪ **Doğru- Yanlış Etkinliği:** Videoda yer alan tarihsel bilgilerin kazanımına yönelik Doğru-Yanlış Etkinliği hazırlanmıştır.

▪ **Tarihsel Düşünme/Yaratıcı Düşünme Etkinliği:** Tarihsel-yaratıcı düşünme becerilerini işe koşmalarına imkn tanıyacak eğlenceli etkinlikler tasarlanmıştır.

Son olarak tüm bu etkinlikler dördüncü bölümde ilgili videoların ele alındığı bşlıklar altında detaylı olarak açıklanacaktır.

3.2. İnandırıcılık

Nitel araştırma içerisinde geçerlilik tartışılan konulardan biridir. Bilimsel bir araştırmanın sonuçlarının açık, tutarlı ve başka araştırmacılar tarafından teyit edilebilir olması gerekmektedir. Araştırmada inandırıcılığı sağlamak için araştırmacının teyit edilebilir sonuçları nesnel bir şekilde sunması gerekmektedir (Yıldırım ve şimşek, 2008). Nitel araştırmacılar çalışmalarının “inandırıcılık” kavramı ile birlikte kabul edilebilir ve aktarılabılır olduğunu iddia edebilecekleri ölçütler belirlemişlerdir (Glesne, 2013).

Nitel verilerin içinde yer aldığı araştırmalarda yorumlama ve çözümlleme sürecinde destek verebilecek, araştırmanın inandırıcılığını ve geçerliliğini arttırabilecek çok sayıda yöntem bulunmaktadır. İnandırıcılık konusunda alınabilecek önlemlerin başında uzman görüşüne başvurmak gelmektedir. Uzman görüşüne başvurma, araştırma konusu hakkında gerekli bilgi ve nitel araştırma yöntemleri hakkında uzmanlaşmış şahıslardan araştırmanın incelenmesinin istenmesi olarak açıklanabilir (Yıldırım ve şimşek, 2008).

Orcher (2005 Aktaran: Akbulut, 2018) ise uzman görüşüne başvurmayı; araştırma içerisinde veri toplama ve çözümlleme sürecinde yer almayan alanlarında yetkinliğe sahip uzmanlar ile araştırma sonuçlarını tartışmak, buna göre verilerin akıl ve bilime yatkınlığını saptamak olarak açıklamaktadır.

Geliştirilen materyal içerikleri hakkında tarih ğretimi/sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman akademisyenlerin ve sosyal bilgiler ğretmenlerinin görüşleri alınmıştır. Uzman görüşü için TUBİTAK’ın 218K401 numaralı “Kadınlarda Oradaydı “ projesinde görevli 5 araştırmacı akademisyen ve bunun dışında 4 Sosyal Bilimler ğretmeninin

görüşlerialınmıştır. Uzman ve öğretmen görüşleri doğrultusunda materyal içeriklerinde ilgili yerler revize edilmiştir. Tarih öğretimi sürecinin farklı paydaşlarının (akademisyen ve öğretmenler) görüşlerini alma yoluyla çalışmanın güvenilirliğini sağlamak hedeflenmiştir. Akademisyen görüşleri “Materyal Değerlendirme Formu” (Bkz. EK-36) kullanılarak alınmıştır.⁴

Araştırmacılar araştırmada hazırlanan videolar hakkında “Yeterli/ Geliştirilebilir/ Yetersiz” olarak görüşlerini belirtmişlerdir.

“Vizörden Bakan Kadınlar” adlı videonun fiziksel görünümü, içerik tasarımı ve videoda yer alan görsellerin niteliği hakkında 5 araştırmacı videonun fiziksel görünümü hakkında “yeterli” şeklinde cevap vermişlerdir. Ayrıca bir araştırmacı “ *...video başlığı büyük harflerle ortaya gelecek şekilde yazılabilir. Ayrıca başlık öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde renk ve çizgi stilinde kare içine alınarak yazılabilir. Bu şekilde bir başlık yazısını hazırladığımız bütün videoların ilk sahnesinde kullanabiliriz*” önerisinde bulunmuştur.

“Vizörden Bakan Kadınlar” ait içerik tasarımına ilişkin olarak araştırmacılar 23 sorunun 17’si hakkında “Yeterli”, 6’sı hakkında ise “Geliştirilebilir” değerlendirmesinde bulunmuştur. İçerik tasarımı hakkında ise bir araştırmacı kullanılan sözcüklerin Türkçe karşılığının verilebileceğini belirtmiştir.

“Vizörden Bakan Kadınlar” videosunun görsellerin niteliği hakkında ise 14 madde hazırlanmıştır. Araştırmacılar tarafından 11 madde “Yeterli” bulunmuş, 3 madde ise “Geliştirilebilir” olarak değerlendirilmiştir. “Geliştirilebilir” yanıtını veren bir araştırmacı videoda kullanılan fotoğrafların açıklamaları ile birlikte sunulmasının daha iyi olacağını belirtmiştir.

“Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar” adlı videonun fiziksel görünümü hakkında araştırmacıların 4’ü “Renk Uyum ve Uygunluğu” ile “Materyalin Sayfa Düzenini (metin ve görsellerin yerleşim düzeninin uygunluğu, kolay algılanabilir nitelikte oluşu)” “Yeterli”, 1’i ise “Geliştirilebilir” olarak değerlendirmiştir. Hazırlanan videonun “Öğrenci İlgisini Çekecek Görünümde Olması Hakkında” 3 araştırmacı “Yeterli”, 2

⁴ Bu tez çalışması çerçevesinde tasarlanan videolar adı geçen proje kapsamında geliştirilmiş ve proje ekibi tarafından proje resmi web sitesinde (<https://kadinlardaoradaydi.com>) yayına alınması planlanmıştır. Bu bağlamda videoların değerlendirilmesinde proje kapsamında ürün değerlendirme sürecinde işe koşulan ilgili materyal değerlendirme formu kullanılarak görüş alınmıştır.

araştırmacı ise “Geliştirilebilir” yanıtını vermiştir. Video hakkında bir araştırmacı videonun isminin uygun punto ve font ile birlikte video başında verilmesinin uygun olacağını belirtmiştir.

“Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar” adlı videonun içerik tasarımı hakkında 18 madde 5 araştırmacı tarafından “Yeterli” bulunmuştur. Buna ek olarak 5 madde 4 araştırmacı tarafından “Yeterli” bulunurken 1 araştırmacı yine 5 madde hakkında “Geliştirilebilir” önerisini dile getirmiştir. Başlık hakkında bir araştırmacı kullanılan sözcüklerin Türkçe karşılığının parantez içerisinde verilmesinin videoyu daha başarılı yapacağını belirtmiştir.

“Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar” adlı videoda yer alan görsellerin niteliği hakkında 14 maddeden 5’i araştırmacıların tamamı tarafından “Yeterli” bulunurken 7 madde araştırmacıların 4’ü, 2 madde ise yine araştırmacıların 2’si tarafından “Yeterli” bulunmuştur”. Ayrıca 7 madde 3 araştırmacı tarafından “Geliştirilebilir” olarak değerlendirilirken 1 araştırmacı uzmanlık alanı olmadığı için 2 madde hakkında herhangi bir cevap vermemiştir. Başlık hakkında bir araştırmacı görseller içerisinde yer alan gazetelerin sayısının azaltmasını veya farklı bir sahnede yer verilebileceği önerisinde bulunmuştur.

“Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen” adlı videonun fiziksel görünümü hakkında 4 araştırmacı tarafından “Yeterli” bulunurken 1 araştırmacı tarafından “Geliştirilebilir” olarak değerlendirilmiştir.

“Çelik kanatlı kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen” adlı video içerik tasarımı hakkında 23 maddeden 16’sı araştırmacıların tamamı, 5 maddesi araştırmacıların 4’ü, 2 maddesi ise yine araştırmacıların 3’ü tarafından “Yeterli” bulunmuştur. 7 madde ise toplam 3 araştırmacı tarafından “Geliştirilebilir” şeklinde değerlendirilmiştir.

“Çelik kanatlı kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen” adlı videonun görsel niteliği hakkında 7 maddeyi araştırmacıların tamamı, 4 maddeyi 4 araştırmacı, 1 maddeyi 3 araştırmacı, 2 maddeyi ise 2 araştırmacı “Yeterli” olarak değerlendirmiştir. 1 madde 3 araştırmacı, 1 madde 2 araştırmacı ve 3 madde ise 1 araştırmacı tarafından “Geliştirilebilir” olarak değerlendirilmiştir. Buna ek olarak 2 madde toplam 4 araştırmacı tarafından cevaplanmamıştır. Bir araştırmacı görsel niteliğini bozmadan görsel etiketlemesinin uygun olacağını, dikkat dağıtıcı şekilde ekrana yerleştirilmemeleri

gerektiği önerisinde bulunmuştur.

“Çelik Kanatlı Kadınlar-Sabiha Gökçen” adlı videonun fiziksel görünümü hakkında 3 başlıkta da araştırmacıların tamamı tarafından “Yeterli” olarak değerlendirilmiştir.

“Çelik Kanatlı Kadınlar-Sabiha Gökçen” adlı videonun içerik tasarımı hakkında ise 23 maddenin 17’si araştırmacıların tamamı tarafından “Yeterli” bulunurken 2 maddesi 4 araştırmacı, 4 maddesi 3 araştırmacı tarafından “Yeterli” olarak değerlendirilmiştir. Araştırmacıların 2’si 3 maddeyi, 1’si ise 2 maddeyi “Geliştirilebilir” olarak değerlendirmiştir. Video hakkında bir araştırmacı; *“Metin içerisinde öğrencinin anlamını bilemeyeceği birkaç kavram/kelime Türkçeleri verilmek suretiyle açıklanabilir (Bröve gibi)”* şeklinde öneride bulunmuştur.

“Çelik Kanatlı Kadınlar-Sabiha Gökçen” adlı videonun görsel niteliği üzerine araştırmacıların tamamı 14 maddenin 10’nu “Yeterli” olarak değerlendirmiştir. Buna ek olarak 2 madde 4, 1 madde 3, 1 madde ise 2 araştırmacı “Yeterli” şeklinde cevaplamıştır. 1 maddeyi 3, 2 maddeyi ise 1 araştırmacı “Geliştirilebilir” olarak değerlendirmiştir.

“Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları” adlı videonun fiziksel görünümü hakkında 4 araştırmacı tarafından “Yeterli” bulunurken 1 araştırmacı tarafından “Geliştirilebilir” olarak değerlendirilmiştir.

“Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları” adlı videonun içerik tasarımının ait 23 sorunun 18’i araştırmacılar tamamı tarafından “Yeterli” olarak değerlendirilmiştir. Buna ek olarak ayrıca 4 madde 4 araştırmacı, 1 madde ise 3 araştırmacı tarafından “Yeterli” bulunmuştur. Yine araştırmacıların 2’si 1 maddeyi, 1’i ise 4 maddeyi “Geliştirilebilir” olarak değerlendirmiştir. Materyal hakkında bir araştırmacı; videolarda kadın isimlerinin daha sık görünmesi gerektiğini belirtmiştir.

“Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları” adlı videonun görsel niteliği hakkında ise 14 maddenin 10’u araştırmacıların tamamı tarafından “Yeterli” bulunurken 1 madde 4 araştırmacı, 2 madde ise 3 araştırmacı nezdinde “Yeterli” görülmüştür. Ayrıca araştırmacıların 2’si 1 maddeyi, 4’ü ise 2 maddeyi “Geliştirilebilir” olarak değerlendirmiştir.

“Asfaltta İz Bırakan Kadınlar” adlı videonun fiziksel görünümü hakkında

araştırmacıların tamamı tarafından “Yeterli” bulunmuş, 1 araştırmacı; *“Gayet başarılı bir fiziksel görünümüne sahip. Materyallerin sırası ve aralarındaki uyum dikkat çekici nitelikte...”* ve *“Hareketli videoların kullanılması izlemeyi kolaylaştırmış. İzleyici ilgisini de artıracakını düşünüyorum”* şeklinde öneride bulunmuştur.

Yine 1 araştırmacı görsel öğelerin kullanımının öğrencilerin öğrenme yeteneklerine katkıda bulunacağını belirtmiştir.

“Asfaltta İz Bırakan Kadınlar” adlı videonun içerik tasarımı hakkında 2 araştırmacı “Yeterli” yanıtını verirken 1 araştırmacı tarafından 2 madde “Geliştirilebilir” bulunmuştur. Geliştirilebilir yanıtını veren araştırmacılardan biri; metin içerisinde yer alan ancak sahnelere eklenmeyen görsellerin de ekranda yer verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Başka bir akademisyen ise kadın başarısı ve çalışmasının merkezde yer aldığı, başarılı bir çalışma olduğunu belirtmiştir.

“Asfaltta İz Bırakan Kadınlar” adlı videonun görsel niteliği hakkındaki tüm maddeler 3 araştırmacı tarafından “Yeterli” bulurken 2 araştırmacı 2 maddeyi “Geliştirilebilir” olarak değerlendirmiştir. Geliştirilebilir yanıtını veren araştırmacılardan biri; *“Görseller yerinde ve başarılı. Ancak en sonda yer alan güncel başarı hikayelerine ilişkin görsel yeterince anlaşılmıyor. Görsele başlık konulabilir. Veya görsel çoğaltılıp metin büyütülebilir. Öğrenci böylece görselde yer alan metni daha iyi algılayabilir...”* şeklinde öneride bulunmuş, yine bir araştırmacı; *“Videolara genel anlamda belki birkaç soru ekleyerek ilgi düzeyi artırılabilir. Bu haliyle de yeterli...”* yanıtıyla görüşünü belirtmiştir. Ayrıca bir araştırmacı videonun projeye ve hedeflerine katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Araştırmada uzman görüşüne başvurulmuş 4 sosyal bilgiler öğretmeni yer almaktadır. Bu noktada öğretmenlerin görüşlerini almak amacıyla akademisyen görüşlerinin alındığı form esas alınarak öğretmen görüşleri için bir form hazırlanmıştır. İlgili form bu bölüme alınmayarak **Ekler** bölümünde sunulmuştur (Bkz. EK-37).

Öğretmenlerin tamamı 13 sorunun 6’sına “Yeterli” olarak cevap vermiştir. Buna ek olarak 5 soruya öğretmenlerin 3’ü “Yeterli” 1’si “Geliştirilebilir” yanıtını vermiştir. Ayrıca 1 soru 3 öğretmen tarafından “Yeterli” bulunurken 1 öğretmen tarafından cevaplanmamıştır. Son olarak 1 soru 2 öğretmen tarafından “Yeterli” bulunurken yine 2 öğretmen tarafından “Geliştirilebilir” olarak değerlendirilmiştir. Öğretmenler hazırlanan

görüşme soruları ile önerilerini şu şekilde ifade etmiştir;

“Videoda yer alan görseller öğrencilerin dönem ile ilgili bilgilerini canlandırabilecek düzeyde yer almıştır...”

“6. Sınıf öğrencileri için konu olarak fazla detaylı olduğunu düşünüyorum. Ayrıca öğrencilerin dikkatlerini çekebilecek nitelikte düzenlemeler yapılabilir...”

“Videoda metinler öğrencilerin anlama düzeyinde olup resimlerle desteklenmesi metinleri daha anlamlı kılmıştır. Müziklerle de dersin daha eğlenceli geçmesini ve öğrencinin zihnini canlı tutmasını sağlayacaktır...”

“Videonun sesi gayet anlaşılır ve net durumdadır...”

“İçerikler bilimsel açıdan sınıf düzeyine uygundur...”

“İçeriğin öğrencilerin kazanımları için fazla detaylı olduğunu düşünüyorum...”

Öğretmen görüşleri geniş ölçüde içeriklerin yeterli, bir miktar da geliştirilebilir olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan hazırlanan videolar ilgili kazanımlarla bağlantılı ve sınıf içi öğrenmelere uygun olmakla birlikte okul dışı öğrenmeleri de desteklemeyi hedeflemektedir. Bu noktada öğrenciler okul dışında da eğlenceli videolarla kadın geçmişine, tarihin kadın aktörlerine ve ilgili tarihsel döneme yönelik öğrenmelerine devam edebileceklerdir. Bu hedef doğrultusunda içerikte detaylara yer verilmiş olduğundan bu kapsamda herhangi bir revizeye gidilmemiştir. Diğer görüşler doğrultusunda gerekli revizeler tamamlanmıştır. Benzer şekilde akademisyen görüşleri de içeriklerin bazı yönleriyle geliştirilebilir olmakla birlikte genel olarak yeterli olduğunu ortaya koymuştur. Öneriler ve görüşler dikkate alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Materyal geliştirme sürecinin her bir adımı detaylı olarak açıklanarak ve geliştirilmiş materyaller ilgili başlık altında betimlenerek ve yorumlanarak dış geçerlik sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışma bu yolu izleyen araştırmacılar tarafından benzer ürünlerin geliştirebilmesine olanak tanıyacaktır.

3.3. Betimsel Yorumlama

Bu tez çalışması materyal geliştirmeyi temel almaktadır. Dolayısıyla çalışmanın amacı verileri analiz ederek birtakım bulgulara ve sonuçlara ulaşmak değil; kadın tarihi öğretimi bağlamında okul içi ve okul dışı ortamlarda kullanılabilecek örnek materyaller

geliştirmektedir. Bu nedenle çalışma klasik doküman incelemesi araştırmalarındaki klasik veri analiz süreci yerine, geliştirilen materyallerin araştırmanın amacını ve hedeflerini nasıl karşıladığını ortaya koyacak şekilde açıklama ve yorumlamalar içermektedir.

Geliştirilen materyaller amaç/alt amaçlar, temalar ve hedefler doğrultusunda ilgili literatürle desteklenerek betimlenmiştir. Bu yolla kadın tarihi/toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı öğretim materyallerinin tasarımı izlenebilecek yol ve stratejilerin materyal geliştirme sürecini nasıl inşa ettiği de ortaya konulmuştur.

Buna ek olarak araştırmanın video metinlerini oluşturan senaryolar paragraflara ayrılarak numaralandırılmış, senaryo ile ilgili açıklama ve yorumlamalar numaralandırılmış paragraflar üzerinden yapılmıştır. İlgili uygulama dördüncü bölümde yer alan **“Kadın Tarihi Öğretimi Bağlamında Geliştirilen Videolar”** başlığı altında detaylıca açıklanmıştır. Ayrıca videolardan alınan ekran görüntüleri de numaralandırılarak sunulmuş, slaytlardaki görsellik ve yazılar, çalışmanın hedefleri ve temaları bağlamında açıklanmıştır. Son olarak alt amaçların, temaların ve hedeflerin nasıl gerçekleştirildiği gösterilmiştir.

3.4. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

Bilimsel çalışmaların araştırma ve uygulama süreçlerinde bazı güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu araştırmada da karşılaşılan güçlükler ve kısıtlamalar mevcuttur. Tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi bu güçlüklerin başında gelmektedir. Covid-19 pandemisi sebebiyle okullar yüz yüze eğitime kapanmış, bu durum çalışmanın çıktısı olan videolar ve çalışma yapıtlarının sınıf ortamında uygulanması sürecinin önünde bir engel teşkil etmiştir.

Ayrıca araştırmada yer alan tarihsel kadın aktörlerin büyük çoğunluğuna ait biyografik bilgilerin kısıtlı olması çalışmada karşılaşılan güçlüklerden bir diğeridir. Bu araştırmada yer verilen tarihsel kadın biyografileri Naciye Toros, Nezihe Viranyalı, Edibe Subaşı, Bedra Osman, Naciye, Muammer ve Muzaffer Hanımlar bu çerçevede değerlendirilebilir. Bu güçlüğü aşmak üzere geniş ölçüde döneme ait gazete, dergi ve anılar (hatıra) gibi birincil kaynaklar taranarak veri toplama yoluna gidilmiştir.

Buna ek olarak eğitsel video içeriklerinin konusu olan tarihin kadın aktörlerine ait görsellerin genellikle az olması veya bu görsellere ulaşamaması çalışmada karşılaşılan güçlükler arasındadır. Zira Covid-19 pandemisi sebebiyle tarihsel kadın aktörlerin

görsellerinin yer aldığı müzelerin ziyarete kapalı olması nedeniyle video içeriklerinde kullanılabilecek görsel ve metin kaynaklara ulaşamamıştır. Yanı sıra biyografisi sunulan ilk kadın fotoğrafçılardan Naciye Hanım'ın fotoğrafhanesinde çektiği kadınlara ait fotoğraflardan arşive sahip çıkılmamış olması veya fotoğraflara imza atılmaması gibi nedenlerle özel bir arşiv kapsamında sunulmuş olan (Gülderen Bölük koleksiyonu) çok az bir kısmına ulaşılabilmiştir.

Araştırmanın çıktılarından biri olan videoların teknik hazırlama sürecinde de meydana gelen güçlükler mevcuttur. Videoda yer verilmesi hedeflenen tarihsel görsellerin hedeflenen miktarda temin edilememesi üzerine güncel stok videolar ve illüstrasyon görsellere yer verilmeye çalışılmış ancak ilgili dönemleri yansıtan vektörel çalışmaların azlığı veya bulunamaması veri temini sırasında karşılaşılan bir diğer güçlük olmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADIN TARİHİ ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA GELİŞTİRİLEN VİDEOLAR⁵

Bu bölümünde kadın tarihi öğretimi bağlamında geliştirilen videolara ait senaryo, ekran görüntüleri, video inceleme formları ve çalışma yapraklarına ait betimsel açıklamalara yer verilmiştir.

4.1. Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar-Bedra Osman ve Osmanlı Kadınları

Bu başlık altında Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar adlı videoya ait senaryo metni, ilgili başlık çerçevesinde oluşturulan video ekran görüntüleri, video inceleme formu ve çalışma yaprakları betimsel olarak yorumlanmıştır.

4.1.1. Senaryo

Senaryo metninin ana karakterlerini Bedra Osman Hanım ile birlikte işe başvuruda bulunan Osmanlı kadınları oluşturmaktadır. İlgili kadınlar çerçevesinde konu olarak İstanbul'da faaliyete geçecek uluslararası bir telefon şirketinin santral memuresi alım ilanı ve ilana başvuruda bulunan Bedra Osman Hanım ve Osmanlı Kadınlarının işe kabul edilme mücadeleleri ele alınmıştır. Tarihsel kadın aktörlerin işe başvuruları ve kabul edilmeyişleri, yaşanan bu durumu kamuoyuna taşımaları ve yaklaşık bir yıllık kamuoyu mücadelesi sonucunda işe alınmaları senaryolaştırılarak aktarılmıştır.

Senaryo metninde olay örgüsü özet olarak uluslararası bir telefon şirketinin İstanbul'da telefon santralinde çalışacak memureler aradığını günlük gazete ve dergiler kanalıyla tüm İstanbul halkına duyurması ile başlamıştır. Alınan haber üzerine Bedra Osman'ın İstanbul telefon şirketine çalışma hayatına kadınları katılmasını teşvik etmek amacıyla santral memureliğine kadın arkadaşlarıyla birlikte başvurması, başvurularının yabancı dil şartı ile reddedilmesi üzerine dergi kanalıyla kamuoyu mücadelesi başlatmaları ve verilen mücadeleler sonucunda işe kabul edilmeleri anlatılmaktadır.

Telefon şirketinin peşindeki kadınlar başlığı öğrencilerin ilgisini çekmek ve söz

⁵ Bu tez çalışması kapsamında geliştirilen videolar ve çalışma yapraklarının proje ekibi tarafından revize edilerek proje resmi web sitesi olan <https://kadinlardaoradaydi.com> adresinde yayına alınması planlanmıştır. Videolar bu web sitesinde izlenebilecektir.

konusu kadınların vermiş oldukları mücadeleyi simgeleştirmek/anlamlandırmak için seçilmiştir. Başlıktaki “Telefon Şirketinin Peşinde Olmak” metaforik olarak kadınların çalışma haklarının peşinde olduklarına gönderme yapmaktadır ve videoyu izledikten sonra öğrencilerin bu bağlantıyı kurabilmeleri beklenmektedir.

İlgili senaryo “*Tablo 4.1 Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar Videosu Senaryo Metni*” başlığı altında paragrafları numaralandırılarak sunulmuştur.

Tablo 4.1. Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar Videosu Senaryo Metni

1	Türk kadınları günümüzde çalışma hayatının birçok alanında aktif olarak yer alıyor. Ancak Osmanlı Döneminde durum böyle değildi. Oturdıkları ev veya mahalle dışında çalışma hayatına katılmaları pek hoş karşılanmazdı. Genelde bakıcılık, çamaşırcılık, terzilik, dokumacılık, hasta bakıcılık, sütannelik gibi işlerle uğraşırlardı. Devlet memurluğunda ise öğretmenlik ve ebelik dışında pek seçenekleri yoktu. Erkeklerle eşit eğitim haklarına da sahip değillerdi.
2	Kadınlar karşılaştıkları eşitsizlik ve haksızlıkları ortadan kaldırmak için harekete geçtiler. Seslerini duyurmak için dernekler kurdular ve dergiler yayınladılar.
3	Bunlardan biri Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyeti idi. Bugünkü karşılığıyla Kadın Haklarını Savunma Derneği. Bu derneğin bir de yayın organı vardı: Kadınlar Dünyası Dergisi. 1910'larda çıkan kadın dergileri arasında kadın hakları için en çok mücadele veren yayındı. Dergi, yazılarıyla, kadınları çalışma yaşamına katılmaları için cesaretlendiriyordu.
4	Takvimler 1913'ü gösterirken, çokuluslu bir şirket olan İstanbul Telefon Şirketi'nin santral memureleri alınacağına dair ilanları Kadınlar Dünyası tarafından coşkuyla karşılandı.
5	Kadınlar Dünyası ile yakın bağlantısı olan Bedra Osman Hanım ile dört Osmanlı kadını işe başvurular. Şirket görevlisi kaba bir tavırla bu işi yapamayacaklarını söyleyerek başvurularını kabul etmek istemedi. Kadınlar ise vazgeçemediler ve başvurularını kabul ettirmeyi başardılar. Ancak bu defa da işe kabul edilebilmeleri için Fransızca veya Rumca bilmeleri gerektiği söylenmişti. Kadınlar telefon şirketinin kendilerine yönelik ayrımcı tutumunu ve öne sürülen yabancı dil şartını bir mektupla dergiye bildirdiler.
6	Bedra Osman mektubunda şunları yazmıştı: <i>Şirket çalışanı tarafından "Birçok hakaret ve alaylara hedef olduk. Hatta,, bu görevi bizim yapamayacağımızı söyleyerek dilekçemizi kabul etmekte bile tereddüt etti. Kararlılık ve direnç göstererek tekrar başvurduk. Dilekçelerimiz kabul edildi. Memuriyette Fransızca veya Rumca konuşmak şartmış! Arkadaşlarım bu dilleri konuşamadıkları için ileride işe alınacakları şüphelidir. Bu şüphe 1 ay sonra ingiliz müfettişlerin gelmesi ile çözülecektir.</i> <i>Saygılar sunulur Efendim.</i> <i>24 nisan sene 1329 (7 Mayıs 1913)</i> <i>Bedra Osman "</i>
7	Bunun üzerine dergi, kamuoyunda müthiş bir kampanya başlattı. İki temel talepleri vardı: İlki, şirket ayrımcı tutumu nedeniyle Osmanlı kadınlarından özür dilemeliydi. İkincisi, Nafia(Bayındırlık) Bakanlığı yabancı dil şartı hakkında bir açıklama yapmalıydı: İşe alınmak için gerçekten Fransızca veya Rumca bilmek gerekiyor muydu? Bu taleplerini "Açıklama Bekleriz, Özür İsteriz" başlıklı yazılarıyla duyurdular.
8	Kadınların kamuoyu mücadelesi etkili oldu. Şirket, Kadınlar Dünyası dergisine bir görevli göndererek Osmanlı Kadınlarından özür diledi. Ayrıca uygun birimlerde çalışmak üzere belirli bir sayıda kadının işe alınacağını müjdeledi. Kadınlar Dünyası Dergisinden de bu süreçte aracılık etmesini istedi. Bakanlık ise dergi kanalıyla kamuoyuna bir açıklama yaptı: Fransızca bilmeyen Osmanlı kadınları santral dışındaki birimlerde çalışabilirlerdi. Böylece kadınların her iki talebi de karşılanmış; işe kabul edilmeyi de garantilemişlerdi. Kadınlar Dünyası, bu konuyu gündemde tutmaya devam etti. Kadınların, çalışma haklarını aramaktan vazgeçmeye hiç niyetleri yoktu. Mücadele ile geçen yaklaşık bir yıl sonunda, Bedra Osman ile birlikte toplam yedi Osmanlı kadını işe alındı. Bedra Osman iş müfettişi oldu. Üstelik bu defa işe başlayan kadınlar Fransızca da biliyorlardı.

Senaryo metninin birinci paragrafında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalıp yargılarını kırma temaları yer almaktadır. İlgili paragrafta kadınların yine kadınlar için yer aldıkları meslek grupları (çamaşırcılık, süt annelik, bakıcılık vb.) örneklendirilmiştir. Osmanlı toplumunda kadınların erkekler ile eşit eğitim haklarına sahip olmamaları ve çalışma hayatına katılmalarında karşılarına çıkan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından bahsedilmiştir.

2 ve 3 numaralı paragraflarda ise kadın hakları mücadelesi, kadın dayanışması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve mücadeleci güçlü kadınlar temaları yer almaktadır. Kadınların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırmak için birlikte hareket etmeleri, seslerini duyurmak için dernekler ve dergi yayın organlarıyla örgütlenmeleri söz konusudur. Kadınlar bu yolla birbirlerine destek olmak ve birey olarak kendilerini ifade etmede dernekler ve dergileri araç olarak kullanmışlardır (Çakır, 2016). Bu paragraflar aynı zamanda kadın haklarına yönelik farkındalık oluşturma hedefine yöneliktir. Zira kadınların haklarını kazanmak için çeşitli dernekleşme ve yayın faaliyetlerinde bulunmaları öğrencilerde kadınların erkeklerle eşit haklara sahipolamadıkları ve bunun için bir eylemlilik içinde hak arayışına girdikleri yönünde farkındalık oluşturacaktır.

4, 5 ve 6 numaralı paragraflarda girişimci kadınlar, kadın dayanışması ve kadın hakları savunusu, mücadeleci güçlü kadınlar temaları yer almaktadır. Girişimci kadınların hem çalışma hayatına katılmak hem de toplumsal cinsiyet kalıplarını kırmak için girişimde bulunmaları sonucu işe başvurmaları söz konusudur. 2 ve 3 numaralı paragraflarda olduğu gibi kadın haklarına yönelik farkındalık oluşturma hedefi burada da işlenmiştir. Başvurularının kabul edilmeyişi ve bunun sonucunda haklarını kazanmak için dergi kanalıyla yaşanan haksızlığı kamuoyuna taşımaları açıklanmıştır. Buna ek olarak 6 numaralı paragrafta kadın hakları mücadelesi ve mücadeleci/güçlü kadınlar teması çerçevesinde Bedra Osman Hanım'ın Kadınlar Dünyası Dergisi'ne yazmış olduğu mektuba yer verilerek kadın haklarına yönelik farkındalık oluşturmak hedeflenmiştir.

7 ve 8 numaralı paragraflarda ise ortaya konan kamuoyu mücadelesi kadın dayanışması, toplumsal cinsiyet eşitliği, mesleki deneyim ve başarılar ve kadın hakları savunusu temaları işlenmiştir. Burada kadınların işe başvuru sırasında karşılaştıkları yabancı dil şartı ve işe alınmamaları hakkında kamuoyu oluşturdukları aktarılmıştır.

Buna ek olarak 8 numaralı paragrafta ülkeye katkı sunan kadınlar teması da yer

almaktadır. Kadınların vermiş oldukları bir yıllık kamuoyu mücadelesi sonucunda işe kabul edilmeleri ile yabancı basında başarıyla yer almaları ilgiyi temayı karşılamaktadır.

4.1.2. Video Ekran Görüntüleri

Bu başlık altında çalışma çerçevesinde hazırlanan videolara ait ekran görüntüleri ve videolara ait betimsel açıklamalar yer almaktadır.

Videoların tasarımı sürecinde elde edilen birincil ve ikincil tarihsel kaynaklar slaytlarda kullanılmak üzere hazırlanmıştır. İlgili kaynaklar arasında yer alan dergiler içerisinden kadın aktörlere ait görseller alınmış ve slayta eklenmiştir. Senaryo metni büyük ölçüde slaytlara aktarılmıştır. Bununla birlikte döneme ait Kadınlar Dünyası ve Servet-i Fünun dergilerinden Bedra Osman Hanım ve altı arkadaşının yer aldığı sayfalardan ilgili fotoğraflar alınmıştır. Kadınlar Dünyası Dergisi'nin farklı bir sayısının kapağı da bu dergiyi temsil etmek üzere slaytta kullanılmıştır. Ardından senaryo metninden slayta aktarılabilecek kısımlar belirlenmiştir. Anlatıyı destekleyecek görsel unsurlar yine temsili olarak kullanılmıştır. Buna göre İstanbul'u temsil etmek üzere ikonik cami ve martılar görseli, dönemin kadın mesleklerini ve yazarkadınlarını temsil etmek üzere stok video görüntüleri kullanılmıştır. Buna ek olarak kadınların mücadelelerini kamuoyuna taşımaları vektörel animasyonlar ile desteklenmiştir.

Şekil 4.1.'de Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar Videosundan slayt örnekleri sunulmuştur.

Şekil 4.1. Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar Video Slaytları

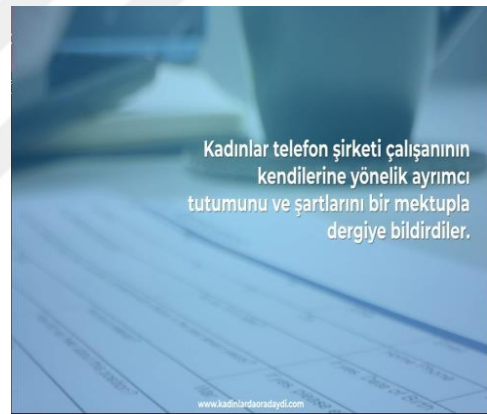
Slayt 1

Slayt 2

Slayt 3

Slayt 4

Slayt 5

Slayt 6

Slayt 7

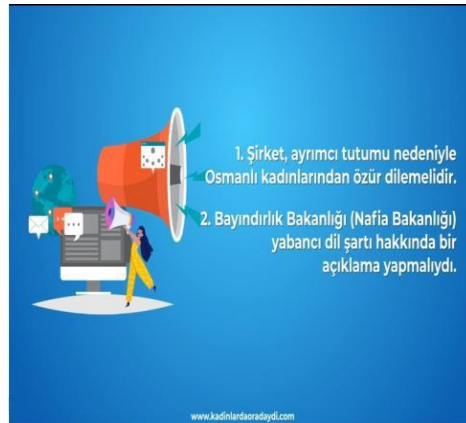
Slayt 8

Slayt 9

Slayt 10

Slayt 11

Slayt 12

Video ekran görüntüleri arasında Slayt 1’de toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma teması ile Osmanlı dönemini temsil eden güncel animasyona yer verilmiştir. Senaryo metninde ilgili paragrafı özetleyen “*oturdıkları ev ve mahalle dışında çalışma hayatına katılmaları pek hoş karşılanmazdı*” cümlesi ile bahsi geçen tema desteklenmiştir.

Slayt 2 ve 3’te ise kadın dayanışması, kadın hakları mücadelesi/savunusu temaları çerçevesinde Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti ve kadın hakları/dayanışması için mücadele veren Kadınlar Dünyası ve dönemin kadın dergilerinden Şuküfezar ve Mehasin’e ait kapak görselleri sunulmuştur.

Slayt 4 ve 6’da arka planda güncel stok video ve animasyon kullanılarak mücadeleci/güçlü kadınlar ile kadın hakları savunusu temalarına ek olarak kadın haklarına yönelik farkındalık oluşturma, kadın seslerini duyurma, eğlenceli ve ilgi çekici içerik oluşturma hedeflerine de yer verilmiştir. Slayt 4’te arka planda bulunan stok video ile slaytta yer alan senaryo metni desteklenmiştir. Zira burada kadınların yaşanan haksızlık karşısında birlikte hareket ederek durumu kamuoyuna taşımaları söz konusudur.

Slayt 5’te mücadeleci/güçlü kadınlar temasını içeren Bedra Osman Hanım’ın Kadınlar Dünyası Dergisi’ne yazmış olduğu mektuba yer verilmiştir. Mektup Bedra Osman Hanım’ın yaşadıklarını, duygularını ve düşüncelerini doğrudan öğrenciye iletmeye aracılık eden tarihsel bir kaynak olması bakımından önemlidir. Öğrenciler kanıtlar ile birlikte geçmişe yönelik akıl yürütme faaliyetinde başarılı ve sorgulayan birey konumuna geçmektedir. Kanıtlar öğrencilerin geçmişi anlamada ve yorumlamalarında başvurulabilecek en etkili araçlardan birisidir (Çulha Özbaş, 2010). Böylece araştırma kapsamında benimsenen “kadın seslerini duyurma” yaklaşımı bu slayt bağlamında da gerçekleştirilmiştir. Mücadeleci/güçlü kadınlar teması, bu çalışmanın kadın seslerini duyurmak hedefi ile birlikte sunulmuştur. Slaytlarda sistematik olarak kadın sesleri, italik yazı ve ilgili tarihsel aktörün portre fotoğrafı ile birlikte sunulmaktadır. Bu slaytta da aynı teknik kullanılmıştır.

Slayt 7 ve 8’de ise öncü kadınlar, mesleki deneyim ve başarılar ile ülkeye katkı sunan kadınlar temaları çerçevesinde işe alınan Bedra Osman ve Osmanlı Kadınları’na ait birincil görsel kaynakolan tarihsel fotoğraflara ve Kadınlar Dünyası Dergisi’ne yer verilmiştir. Fotoğraflar Bedra Osman ile birlikte işe alınan Osmanlı Kadınları’na aittir.

Slayt 9 ve 10'da mesleki deneyim ve başarılar ile ülkesine katkı sunan kadınlar temaları ve görsel hafıza oluşturma hedefine yer verilmiştir. Zira burada Bedra Osman Hanım'ın ve Osmanlı Kadınları'nın kazanılan kamuoyu mücadelesi ile işe kabul edilmeleri, tarihsel kadın aktör Bedra Osman Hanım'ın Kadınlar Dünyası Dergisi tarafından haber yapılması ve başarıları sebebiyle santral yöneticisi Miss Mintr ile birlikte fotoğraflarının yayınlanması söz konusudur.

Slayt 11 ve 12 de ise kadın hakları mücadelesi/savunusu, mücadeleciler ve güçlü kadınlar ile mesleki deneyim/ başarılar temalarına yer verilmiştir. Senaryo metninde yer alan cümlelerden ilgili alıntılar özet olarak ekrana taşınmıştır. Ayrıca kadın haklarına yönelik farkındalık oluşturma hedefi de ilgili slaytlar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Öte yandan senaryo yazım sürecinde kullanılan metin ve görseller birincil kaynak seçilmiştir. Zira öğrencilerin tarihsel kaynaklar ile birlikte çalışması onların analiz etme, sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirecektir. Bu yolla öğrencilere gerçeklik duygusu kazandırmak ve tarihsel kadın aktörlerin meydana getirdiği eylemleri anlama yeteneği kazandırmada birincil tarihsel kaynakların kullanımı etkili olacaktır (Dilek, 2007).

4.1.3. Video İnceleme Formu ve Çalışma Yaprakları

Telefon şirketinin peşindeki kadınlar adlı çalışmaya ait bir video inceleme formu, iki adet çalışma yaprağı hazırlanmıştır. Video inceleme formları son iki soru dışında aynı sorulardan oluştuğundan bu bölüme alınmayarak EK-1'de sunulmuştur.

Video inceleme formu soruları toplam 8 madde olacak şekilde hazırlanmıştır. Hazırlanan videolarda öğrencilerin genel görüşlerini almak amacıyla ilk altı soru Çelik Kanatlı Kadınlar Sabiha Gökçen ve Gökyüzünün Yıldızları bölümleri hariç tüm video inceleme formlarında standart olarak belirlenmiştir. Bu bölümlerde soruların farklı olma nedeni öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine yöneliktir. İlk altı sorunun standart olması videoların bütününe cevap vermesi amacıyla belirlenmiştir. Buna ek olarak 7 ve

8. Sorular ise videoya konu olan öncü kadın biyografileri özelinde hazırlanmıştır.

Video inceleme formunda yer alan;

1 numaralı soruda “*Sizce neden videoya bu isim verilmiştir?*” sorusu sorularak öğrencilerin alanlarında mücadele veren, başarılar gerçekleştiren kadın aktörler ile video başlıkları arasındaki bağı açıklaması beklenmektedir. Bu video başlığında kadınların telefon şirketinde işe alınıncaya kadar vazgeçmeden hak arayışına devam ettikleri vurgulanmaktadır. Dolayısıyla başlık, kadınların işe girinceye kadar telefon şirketinin ve çalışma haklarının peşine düştüklerini anlatmaktadır.

2. numaralı soruda “*Videoda hangi kadın karakterler yer alıyor?*” sorusu sorulmuş ve öğrencilerden videoda yer alan öncü/girişimci kadınlar ve tarihsel aktörleri açıklamaları beklenmektedir.

3 numaralı soruda ise “*Videoda en çok ilginizi çeken sahneyi veya olayı yazar mısınız? Bu sahne veya olay neden ilginizi çekti?*” sorusu sorularak öğrencilerden ilgilerini çeken olay/sahneyi açıklamaları beklenmektedir.

4 numaralı soruda “*Videoda geçen kavramlar nelerdir, yazar mısınız?*” sorusu sorulmuştur. Soru, video ekranında yer alan anahtar kelime/cümlelere yöneliktir. Öğrenciden senaryo metninde bulunan ve videoya yerleştirilen anahtar kelimeleri yazmaları istenmektedir. Zira bu anahtar kelimeler aynı zamanda ilgili senaryoyu özetleyen kelimelerdir. Öğrencinin bu kelimeleri eksiksiz veya çoğunluğunu açıklaması konunun öğrencilere aktarıldığını açıklayabilir. Buna ek olarak öğrencilerin anahtar kavramlar dışında hangi kavramlara odaklandığı da tespit edilecektir.

5 numaralı soruda “*Videodan neler öğrendiniz, birkaç cümle ile açıkla mısınız?*” sorusu sorulmuştur. Soru, öğrencilerin videodan ne öğrendikleri ile ilgilidir. Öğrencilerin hazırbulunuşluğu dikkate alınarak videodan ne öğrendiklerini açıklaması beklenmektedir.

6 numaralı soru “*Video sizde ne ile ilgili heyecan veya merak uyandırdı?*” sorusudur. Bu soru ile öğrencilerden video içerisinde heyecan duyduğu noktayı açıklaması istenmektedir.

7 ve 8. sorular ise TŞPK videosu özelinde hazırlanmıştır. 7 numaralı soruda “*İşe başvuran Bedra Osman ve diğer Osmanlı kadınları ne gibi zorluklarla karşılaşmışlardır?*” sorusu sorulmuş, öğrencilerden ilgili tarihsel kadın aktör Bedra Osman Hanım ve Osmanlı Kadınları’nın telefon şirketine başvuruları sırasında karşılaştıkları yabancı dil problemini açıklamaları beklenmektedir. 8 numaralı soruda ise

“Bedra Osman ve diğer kadınlar karşılaştıkları bu problemleri nasıl çözmüşlerdir?”

sorusu sorularak öğrencilerden kadınların dayanışarak vermiş oldukları kamuoyu mücadelesini açıklamaları beklenmektedir.

Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar adlı video için iki adet çalışma yaprağı hazırlanmıştır. İlgili çalışma yaprakları bu bölüme alınmayarak EK-2, 3, 4 ve 5’te sunulmuştur.

1 numaralı çalışma yaprağı (Benim Dergim/Haberim) ile öğrencilerden videoda yer alan Kadınlar Dünyası Dergisi örnek alınarak ilgili yönerge çerçevesinde Bedra Osman Hanım ve mücadelesi hakkında dergi/haber sayfası tasarımları istenmektedir. Öğrencilerin ilgili dergi/haber sayfası taslağı üzerinde manşet atma, haber ve köşe yazıları yazmaları, resim çizimleri ve röportaj kurgulamaları beklenmektedir.

2 numaralı çalışma yaprağı ise 4 bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde görsel tanıma etkinliği ile öğrencilerin doğru kadın aktör/aktörleri belirlemeleri istenmektedir. İlgili bölüm görsel hafıza oluşturma hedefi ve özneleşmiş kadınlar teması çerçevesinde oluşturulmuştur.

İkinci bölümde kavramlarla düşünme hedefi ve öncü kadınlar teması çerçevesinde Bedra Osman Hanım’a ait şema tamamlama etkinliği yer almaktadır. İlgili etkinlik ile öğrencilerin videoiçerisinde yer alan kavramları belirtmeleri beklenmektedir.

Üçüncü bölüm ise tarihsel kadın aktörün biyografisine ait tarihsel bilgilerin yer aldığı doğru/yanlış etkinliğidir.

Dördüncü ve son bölümde Bedra Osman Hanım’a ses verme tarihsel/yaratıcı düşünme etkinliği yer almaktadır. Öğrencilerden, izledikleri videodan hareketle tarihsel kadın aktörü seslendirmeleri beklenmektedir. İlgili etkinlik mesleki deneyim ve başarılar, ülkeye katkısı olan kadınlar ve öncü kadınlar temalarını içermektedir. Kadın seslerini duyurma, yaratıcı düşünme becerilerini işe koşma hedefi ile bahsi geçen temalar desteklenmiştir.

Telefon şirketinin peşindeki kadınlar videosunda, Osmanlı toplumunda kadının konumu, bu doğrultuda kadınların yaşam yolları ve deneyimlerini nasıl etkilediği, videoda yer alan Bedra Osman çerçevesinde aktarılmıştır. İstanbul’da açılacak uluslararası bir telefon şirketinin açılmasının Bedra Osman ve Osmanlı Kadınları’nın çalışma hayatına

atılma girişiminin ortaya çıkmasına neden olan etkenler ve kadın dayanışması ve mücadeleciler kadınlar temaları içerisinde birlikte hareket etmeleri ve başarılı olmaları söz konusudur. Bahsi geçen temalar doğrultusunda kadın seslerini duyurma hedefi ile birlikte araştırmanın tarih sahnesinde önemli roller üstlenmiş kadınları görünür kılma amacı da gerçekleştirilmiştir.

4.2. Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen

Bu başlık altında Çelik Kanatlı Kadınlar – Bedriye Tahir Gökmen adlı videoya ait senaryo metni, ilgili başlık çerçevesinde oluşturulan videoya ait ekran görüntüleri, video inceleme formu ve çalışma yaprakları betimsel olarak yorumlanmıştır.

4.2.1. Senaryo

Senaryo metninin ana karakteri ilk Türk pilot kadın Bedriye Tahir Gökmen'dir. Metinde Bedriye Tahir Gökmen'in pilot olma mücadelesi çerçevesinde tarihsel bağlamı sağlamak amacıyla dönemin önemli tarihsel aktörlerine de yer verilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, Vecihi Hürkuş karakterleri ve Sivil Havacılık Okulu bu anlamda değerlendirilebilir.

Senaryo metin başlığı öğrencilerin ilgisini çekmek ve söz konusu pilot kadınların başarılarını ifade etmek, simgeleştirmek ve gökyüzü ile bağlantı kurmak amacıyla “Çelik Kanatlı Kadınlar” olarak belirlenmiştir. Çelik Kanatlı Kadınlar aynı zamanda metaforik olarak bu kadınların güçlü ve cesur olduklarına da gönderme yapmaktadır. İlgili başlık, Sabiha Gökçen, Nezihe Viranyalı, Edibe Subaşı, Naciye Toros ve Yıldız Eruçman biyografilerini içeren videoları kapsamaktadır. Çelik Kanatlı Kadınlar videoları üç bölüm olarak tasarlanmış, her bir bölümde öncü pilot kadınlar tanıtılmıştır. Çelik kanatlı kadınlar başlığı aynı zamanda kadınların pilotluk alanında vermiş oldukları mücadeleyi yansıtmak ve öğrencilerin ilgisini/dikkatini çekmek amacıyla belirlenmiştir. Söz konusu başlık ile öğrencilerin pilot kadınların çelik kanatlarıyla özgür ve mücadeleciler olduklarını içselleştirmeleri beklentiler arasındadır.

Olay örgüsü özet olarak havacılık alanındaki Türk kadınları arasından ilklerden biri olan Bedriye Tahir Gökmen'in biyografisini anlatmaktadır. Pilot Vecihi Hürkuş tarafından açılan ilk Sivil Havacılık Okulu'nun ilk kadın öğrencilerinden biri olan Bedriye Hanım, uçuş eğitimlerini tamamlayarak pilotluk brövesi almaya hak kazanmış ve bir ilki gerçekleştirmiştir. Uçma duygusunu sürekli canlı tutmak için hem çalışıp hem de

eğitimlerine devam eden Bedriye Hanım, 246 defadan fazla uçuş gerçekleştirmişse de kendisi dışındaki bazı gelişmeler nedeniyle brövesi onaylanmamış, öte yandan maddi imkansızlıkları nedeniyle de uçuş kariyerini noktalamıştır.

İlgili senaryo “Tablo 4.2. Çelik Kanatlı Kadınlar-Bedriye Tahir Gökmen Videosu Senaryo Metni” başlığı altında paragrafları numaralandırılarak sunulmuştur.

Tablo 4.2. Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen Videosu Senaryo Metni

1	<i>“İstikbal Göklerdedir...”</i> Atatürk bu sözüyle ülkelerin geleceklerinde havacılığın önemine dikkat çekmişti. Memleketin geleceği bakımından en büyük güvence, kanatlı bir gençlikti. Türk havacılığının gelişmekte olduğu 1930’larda Bedriye Tahir Gökmen, Sabiha Gökçen, Yıldız Eruçman, Naciye Toros, Edibe Subaşı ve Nezihe Viranyalı gökyüzündeki yerlerini almış kanatlı gençler arasındaydı. Planörleriyle, paraşütleriyle, uçaklarıyla gökyüzünde süzülen bu çelik kanatlı kadınlar, havacılık alanındaki başarıları ve cesaretleriyle adlarından dünya çapında övgüyle söz ettirmeyi başardılar. Bu alanda ülkenin genç kadınlarına öncülük ettiler. Haydi, gelin Cumhuriyet’in çelik kanatlı kadınlarına yakından bakalım!
2	1932 yılında Türkiye’nin ilk sivil havacılık okulunu açan pilot Vecihi Bey’in Tayyare Mektebinden yakında genç bir kadın mezun olacaktı. 29 Temmuz 1933 tarihli gazeteler “İlk Tayyareci Türk Kadını” “İlk Kadın Tayyarecimiz” başlıklarıyla, Bedriye Hanım’ın ağustosta gerçekleşecek mezuniyetini haber veriyorlardı. Bedriye, Türk gençliğini havacılığa alıştırmak, pilot yetiştirerek Türk kanatlarını çoğaltmak amacıyla kurulmuş Vecihi Sivil Tayyarecilik Mektebinin on iki öğrencisinden biriydi. Bu öğrencilerden yalnız ikisi kadındı. Vecihi Bey’in inşa ettiği Vecihi XIV ve Vecihi XV uçaklarıyla eğitimini tamamlayarak bröve almaya hak kazanan ilk grupta Bedriye de vardı.
3	Havacılığa gönül vermiş bu azimli ve çalışkan kadın, idealini “İyi bir tayyareci olmak, Türk kadınlığının bu sahada da diğer milletlerden geri kalmayacağını göstermek ve memleketimde tayyareciliğin gelişimi için çalışmak” olarak açıklıyordu.
4	Mezun olduktan sonra da çok çalışmaya devam edecekti: “Mektepten çıktıktan sonra pilotajımı kuvvetlendirmek, İyi bir havacı olmak için çalışacağım. Şüphesiz bütün emelim uzun ve yorucu seyahatler yapmak, rekorlar kırmak, her şeyde olduğu gibi havacılık sahasında da diğer memleket kadınları ile yarışmaktır.” Vecihi Bey’in okuluna kaydolan öğrencilerin mali imkânları okuldaki eğitimi karşılamak için yetersizdi. Bedriye de çalışarak kazandığı parasıyla eğitimine devam edebilmişti. Uçuş eğitimine devam ettiği için işyeri ile sorunlar yaşasa da eğitiminden asla vazgeçmedi çünkü uçmaya tutkuyla bağlıydı: “Çocukluğumdan beri kuşların uçuşlarını, kanat çırpıntılarını, dönüşlerini büyük bir dikkatle seyrederek ve bundan zevk alırdım. Tayyareleri seyrederken tatlı bir heyecan duyar ve bu insanlar ne mesut (mutlu), ben de böyle uçsam diye düşünürdüm.” “En kederli anlarımda bile uçtuğum zaman her şeyi unuttur, eski neşemi bulurum. Tayyare benim için en samimi arkadaşdır. Uçmadığım günler adeta hasta oluyorum.”
5	Eğitimi süresince 246 defa uçuş başarıları gösteren Bedriye Tahir Gökmen, 19 saatten fazla bir süre gökyüzünde kalmıştı. Hem işini hem de uçuş eğitimini birlikte sürdürebilmek için üstün bir çaba sarf eden bu çalışkan ve idealist genç, brövesi onaylanamamış ve karşılaştığı güçlükler nedeniyle uçuş kariyerine devam edememiş olsa da Türkiye’nin ilk kadın pilotu sıfatıyla öncüler arasındaki yerini almıştır. Onun tutkuyla bağlandığı gökyüzünde kalmak için verdiği mücadelesinin ve azminin ışığı kadınların yolunu bugün de aydınlatmaya devam ediyor.

Senaryonun birinci paragrafında özneleşmiş kadınlar, öncü kadınlar ve ülkesine katkı sunan kadınlar ve mesleki deneyim ve başarılar temaları yer almaktadır. Zira paragrafta dünyada havacılık sektörünün önemi ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin havacılık alanındaki hedefleri ve başarıları ilgili kadın pilotların katkıları çerçevesinde bahsedilmiştir. Dünyada havacılık alanında meydana gelen gelişmeler, Mustafa Kemal Atatürk'ün dikkatini çekmiş, kendisi uçak teknolojisinin gelecekteki önemini fark etmiş, paraşütle atlayan, planör ve uçaklar ile uçan bir nesil yetiştirmek için girişimlerde bulunmuştur (Akdemir, 2005).

2, 3 ve 4 numaralı paragraflarda ise mesleki deneyim ve başarılar, toplumsal cinsiyetyargılarını kırma ve ülkesine katkı sunan kadınlar temalarına yer verilmiştir. İlgili paragraflar kadın seslerini duyurma hedefi doğrultusunda düzenlenmiştir. Zira 2 numaralı paragrafta sivil havacılık okulundan mezun olan kadınların sayısal bilgisi, 3 ve 4 numaralı paragraflarda ise ilgili kadın aktörün şahsi açıklamasına yer verilmiştir. Bu sebeple öğrencilerde kadın pilot sayısının yeterli olmayışını fark etme ve kadın aktörlerin deneyimleri/ mücadeleleri hakkında farkındalık oluşması beklenmektedir. Zira Türk kadınları henüz sayıları yetersiz olsa da toplumun bir parçası olduklarını kabul ederek çeşitli mesleki girişimlerde bulunmuşlardır (Köken ve Örnek Büken, 2018).

5 numaralı paragrafta ise öncü kadınlar, mücadeleci/güçlü kadınlar ve mesleki deneyim temaları doğrultusunda kadın aktörün uçuş başarıları ve çalışma azmi aktarılmıştır. İlgili paragraf kadın haklarına yönelik farkındalık oluşturma hedefini de içermektedir. Bu doğrultuda brövesi onaylanmadığı halde çalışma hayatı ve uçuş eğitimine önem veren kadın başarısı aktarılmıştır.

4.2.2. Video Ekran Görüntüleri

Video tasarım sürecinde tarihsel aktörlere ait portreler ve gazete haberleri kırpılarak senaryo ile bağlantılı slaytlara eklenmiştir. Buna göre Türk havacılığının gelişimine dikkat çekmek amacıyla tarihsel uçak-planör fotoğrafları alınmıştır. Anlatıyı destekleyecek görsel unsur olarak modern uçak ve martıya ait stok videolar-animasyonlar slaytlara eklenmiştir. Görselleri desteklemek amacıyla senaryo metni içerisinde kadın aktöre ait demeçlere (kadın seslerine) de ilgili slaytlarda yer verilmiştir. Şekil 4.2.'de Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen videosundan slaytörnekleri sunulmuştur.

Şekil 4.2. Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen Video Slaytları

Slayt 1

Slayt 2

Slayt 3

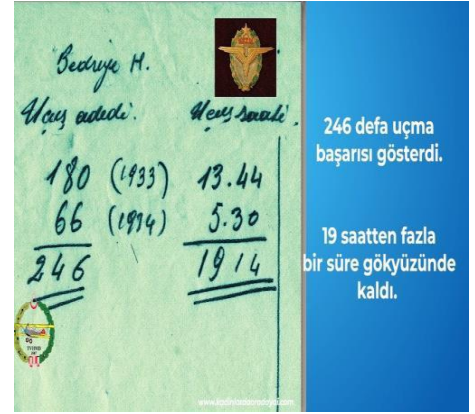
Slayt 4

Slayt 5

Slayt 6

Slayt 7

Slayt 8

Slayt 9

Slayt 11

Slayt 10

Slayt 12

Slayt 1 ve 4'te görsel hafıza oluşturma hedefine yönelik Mustafa Kemal Atatürk'e ve Vecihi Hürkuş'un Sivil Havacılık Okulu'na ait tarihsel görsellere yer verilmiştir. Slayt 1'de Türk havacılığı bağlamında Mustafa Kemal Atatürk'ün incelemelerde bulunduğu tarihsel bir fotoğrafa yer verilmiştir. Slayt 1'de olduğu gibi 4'te de tarihsel bağlam ve aktörleri ele alma yaklaşımını ön plana çıkarmak, kadın ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim almasını toplumsal cinsiyet eşitliği teması çerçevesinde açıklamak ve görsel hafıza oluşturma hedefini gerçekleştirmek amacıyla kadın aktörün eğitim aldığı Sivil Havacılık Okulu'na ait bir görsel ve ilgili senaryo metninden alınan *“Pilot Vecihi Hürkuş'un Sivil Havacılık Okulu'ndan genç bir kadın mezun olacaktı”* cümlesi yer almaktadır.

Slayt 2 ve 10'da öncü kadınlar, mesleki deneyim ve başarılar temaları bağlamında araştırmada yer alan başarılı ve öncü Türk pilot kadınlarına ve vektörel uçak görseline yer verilmiştir. İlgili sahneler eğlenceli ve ilgi çekici içerikler sunma hedefi çerçevesinde ile birlikte sunulmuştur.

Slayt 3, 5 ve 8'de ise birincil görsel ve metin kaynağı olan gazete kupürlerine ek olarak uçuş bilgisini içeren görsel ve senaryo metninden alınan bilgiler ekranda yer almaktadır. Slaytlar görsel hafıza oluşturma hedefine yönelik olarak tasarlanmıştır ve ilgili anahtar kelimelerle (öncü kadın- İlk kadın pilot) de desteklenmiştir.

Slayt 6, 7 ve 10'da mücadeleci/güçlü kadınlar teması çerçevesinde kadın aktöre ait senaryoda yer alan demeçler ekrana taşınmıştır. Bu şekilde araştırma kapsamında benimsenen “kadın seslerini duyurma” yaklaşımı bu slayt bağlamında gerçekleştirilmiştir. İlgili sahne stok videolar ile desteklenmiştir. Sistematik olarak kadın sesleri bu slaytta da italik yazı ve ilgili tarihsel aktörün portre görseli ile sunulmuştur.

Slayt 11 ve 12'de ise mesleki deneyim ve başarılar teması ile tarihsel imgelem becerilerini harekete geçirme ve görsel hafıza oluşturma hedefi yer almaktadır. Slaytlarda yer alan tarihsel birincil kaynak görseller ve senaryo metninden alınan özet cümle ile bahsi geçen tema ve hedefler gerçekleştirilmiştir.

4.2.3. Video İnceleme Formu ve Çalışma Yaprakları

Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen adlı çalışmaya ait bir video inceleme formu, iki adet çalışma yaprağı yer almaktadır. Video inceleme formları son

iki soru dışında aynı sorulardan oluştuğundan bu bölüme alınmayarak EK-6'da sunulmuştur.

Bir önceki bölümde video inceleme formlarının ilk altı sorusunun standart olduğu detaylıca açıklanmış olup, bu bölümde yalnız 7 ve 8 numaralı sorulara ait betimsel açıklamalara yer verilecektir.

Bedriye Tahir'e ait video inceleme formunda yer alan 7 ve 8. sorular ilgili kadın aktör özelinde hazırlanmıştır. 7. soruda ***“Bedriye Hanım pilot olurken Sivil Teyyare Mektebi'nde ne gibi zorluklarla karşılaşmıştır?”*** sorusu sorulmuş, öğrencilerden Bedriye Tahir Gökmen'in'da Sivil Havacılık Okulu'nda karşılaştığı bröve alamama problemini ve maddi sorunlarını açıklaması beklenmektedir.

8 numaralı soruda ise ***“Bedriye Hanım gökyüzüne tutkuyla bağlı olmasını neye bağlamaktadır?”*** sorusu sorulmuş, öğrencilerin Bedriye Tahir Gökmen'in gökyüzüne ve pilotluk mesleğine karşı olan duygularını açıklamaları istenmektedir. İlgili sorular kadın haklarına yönelik farkındalık oluşturma hedefi doğrultusunda hazırlanmış olup, öncü kadınlar ve ülkeye katkı sunan kadınlar temaları ile desteklenmiştir.

Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen özelinde iki çalışma yaprağı hazırlanmıştır. İlgili çalışma yaprakları bu bölüme alınmayarak EK 7, 8, 9 ve 10'da sunulmuştur.

Videoya ait çalışma yaprağının ilki bir adet yaratıcı etkinlikten (Haberler) oluşmaktadır. Etkinlik ile öğrencilerden videoda yer alan gazete haberleri örnek alınarak ilgili yönerge çerçevesinde Bedriye Tahir Gökmen ve pilotluk başarısı hakkında haber sayfası tasarımları istenmektedir. Öğrencilerin ilgili dergi/haber sayfası taslağı üzerinde manşet atma, haberve köşe yazıları yazmaları, resim çizmeleri ve röportaj kurgulamaları beklenmektedir.

Hazırlanan çalışma yaprağının ikincisi ise diğer çalışma yapraklarında olduğu gibi dört farklı etkinlikten oluşmaktadır.

- Görsel tanıma etkinliğinde öğrencilerin doğru kadın aktör/aktörleri belirlemeleri istenmektedir. İlgili bölüm görsel hafıza oluşturma hedefini ve özneleşmiş kadınlar teması çerçevesinde oluşturulmuştur.
- Şema tamamlama etkinliğinde kavramlarla düşünme becerilerini işe

koşma hedefi doğrultusunda Bedriye Tahir Gökmen'e ait kutucuklara ilgili kadın aktörü anlatan kavramları, videoda yer alan anahtar kelimeleri yazmaları istenmektedir.

- Doğru- Yanlış etkinliğinde ise senaryo metninden alınan tarihsel bilgilerin doğru ve yanlış olanlarını belirlemeleri beklenmektedir.

- Tarihsel düşünme- yaratıcı düşünme etkinliğinde öğrencilerden Bedriye Tahir Gökmen'in başarıları dikkate alarak ilgili kadın aktöre mektup yazmaları beklenmektedir. İlgili etkinlik mesleki deneyim ve başarılar, ülkeye katkı sunan kadınlar ve öncü kadınlar temalarını içermektedir. Kadın seslerini duyurma, yaratıcı düşünme becerilerini işe koşma hedefi ile bahsi geçen temalar desteklenmiştir.

Çelik kanatlı kadınlar videosunda ilk pilot kadın Bedriye Tahir Gökmen'in pilotluk kariyeri, Sivil Havacılık Okulu eğitimi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında havacılık alanındaki gelişmeler ve kadınların toplumda görünür olma girişimi bağlamında açıklanmış ve Bedriye Tahir Hanım'ın uçuş başarıları aktarılmıştır. Senaryo metni toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma, girişimci, öncü ve mücadeleci kadınlar temaları ve görsel hafıza oluşturma hedefleri doğrultusunda betimsel olarak açıklanmıştır. Böylece araştırmanın öncü kadınların deneyimlerini görünür kılma amacı gerçekleştirilmiş, kadın seslerini duyurma hedefine ulaşılmıştır.

4.3. Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen

Bu başlık altında Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen adlı videoya ait senaryo metni, ilgili başlık çerçevesinde oluşturulan videoya ekran görüntüleri, video inceleme formu ve çalışma yaprakları betimsel olarak yorumlanmıştır.

4.3.1. Senaryo

Senaryo metninin ana karakteri dünyanın ilk savaş pilotlarında biri olan Sabiha Gökçen'dir. Sabiha Gökçen'in pilotluk kariyerinin önemli safhaları, dünyanın en zor mesleklerinden biri kabul edilen pilotluktaki ulusal başarıları konu olarak ele alınmıştır. Bedriye Tahir Gökmen senaryo metninde olduğu gibi bu bölümde de tarihsel bağlamı sağlamak amacıyla tarihsel aktöre yer verilmiştir. Sabiha Gökçen'in pilotluk kariyerinde önemli bir yeri olan Mustafa Kemal Atatürk bu anlamda değerlendirilebilir.

Senaryo metni olay örgüsü özet olarak pilot Sabiha Gökçen'in Mustafa Kemal Atatürk tarafından yönlendirilmesi ile pilotluk mesleğinde elde ettiği ulusal ve uluslararası başarılarını anlatmaktadır. Havacılığa ilgi duyan Sabiha Gökçen'in uçan bir nesil hedefini benimseyen Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimleriyle Türkkuşu'nda uçuş eğitimlerine başlamıştır. Aldığı eğitimi başarı ile bitirdikten sonra Rusya'ya planör eğitimi almaya giden Sabiha Gökçen yedi kişilik ekipteki tek kızdır. Türk kadınlarının her alanda olduğu gibi havacılıkta da başarılı olabileceğinin canlı kanıtı olmuştur. Ardından Eskişehir Askeri Tayyare Cemiyeti'nde motorlu uçak eğitimini almış ve askeri brövesi olarak savaş pilotu olan ilk Türk kadını olmuştur. Gerek yurt içi gerekse yurt dışında gerçekleştirdiği geziler ile barış elçiliği görevini üstlenen Sabiha Gökçen, birçok genç kız pilot adayına örnek ve öncü olmuştur. Bir önceki bölümde çelik kanatlı kadınlar başlığı açıklandığı için bu bölümde ilgili başlığın açıklaması yapılmayacaktır.

İlgili senaryo “Tablo 4.3. Çelik Kanatlı Kadınlar-Sabiha Gökçen Senaryo Metni” başlığı altında paragrafları numaralandırılarak sunulmuştur.

Tablo 4.3. Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen Videosu Senaryo Metni

1	1936 yılı Eylül’ünde Bursa’nın kurtuluşunu kutlamak için alanda yüzlerce insan toplanmıştı. Bu coşkulu kalabalık bakışlarını gökyüzüne çevirmiş, bulutlar arasından minik bir elin halkı selamlamasını izliyordu. 9 yaşındaki bu sevimli kız halkın çok sevdiği Nesrin’di. Tahtadan tayyaresine binerek İnegöl’ün bütün törenlerine ve ulusal bayramlara katılırdı. Nesrin, pilot Sabiha Gökçen Ablasına bir mektup yazmış ve onutayyaresiyle birlikte İnegöl’e davet etmişti. Bu davete çok memnun olan Sabiha Gökçen de 11 Eylül Bursa’nın kurtuluşu kutlamaları için Nesrin’i Bursa’ya çağırdı. Burada Nesrin’i tayyaresine bindirdikten sonra, alkışlar arasında gökyüzüne yükseldiler. Minik Nesrin’in dileği nihayet gerçekleşmişti. “Türkün biricik tayyareci kızı” Sabiha Gökçen havacılık alanında birçok ilke ve başarıya imza atarak yalnız bu minik kızın değil, Ata’sının ve kadınların hayallerini de gerçeğe dönüştürecek.
2	Manevi kızını havacı olarak görmek isteyen Atatürk’ün yönlendirmesiyle, Sabiha Gökçen’in gökyüzü yolculuğu 1935’te açılan Türkkuşu ile başladı. Gökçen, havacı gençler yetiştirmeyi hedefleyen bu sivil havacılık okulunun ilk kız öğrencisi olmuştu. Planörcülük brövesini aldıktan sonra planör öğretmeni olmak için Rusya’ya gitti. Yedi kişilik ekipteki tek kız öğrenciydi. Eğitimini başarıyla tamamlayarak yurda döndü. Sırada motorlu uçak kullanmak vardı. Bunun için özel uçuş eğitimleri aldı. Motorlu uçak kullanmak Gökçen için ayrı bir zevkti. Kuşlarla ve motor sesinin kapladığı bulutlarla yaşamı paylaşmak tüm benliğini sarıp sarmalamıştı.
3	Eğitmeniyle birlikte uçarak onun sorularına cevap vereceğini düşündüğü bir gün, büyük bir sürprizle karşılaştı. Hocası sordu: -Sınava hazır mısın Gökçen? -Hazırım! diye yanıtladı. -Ama bugünkü sınav her günküne pek benzemeyecek. -Anlayamadım, birlikte uçacak ve sizin sorularınızı yanıtlamayacak mıyım yani? -Hayır, bugün ilk kez yalnız uçacaksın! Gökçen’in o an dili tutulur. Bu onun için sınavların en büyüğüdür. Üstelik bu sınavı Atatürk’ün huzurunda verecektir: “Başımı çevirdim. Atatürk’le göz göze geldik. Mavi gülümseme ile bana bakıyordu. Şimdi heyecanlanacak vakit yoktu. Uçağa bindim. Motoru çalıştırdım. Mavi bakışlar hâlâ üzerimden ayrılmamıştı. Tekerlekler dönüyordu. Artık uçmaktan başka bir şey düşünmemem gerekiyordu. Az sonra yerden kesildim. İşte motorlu uçakla tek başıma havalardaydım.”
4	Gökçen, bu başarılı uçuşun ardından askeri pilotluk eğitimi için Eskişehir Askerî Tayyare Okuluna gönderildi. 1937 yılında verilen askerî görevi yerine getirmesinin ardından, 30 Ağustos 1937’de askerî uçuşbrövesi alarak mezun oldu. Kazandığı başarılarla o artık ulusal bir kahramandı. Dünyanın dört bir yanında Gökçen’den ve başarılarından söz ediliyordu. Bu azimli ve yetenekli genç, dünyanın ilk kadın savaş pilotlarından biri olmuştu. 1938’de kanatlı gençler yetiştirmek üzere Türkkuşu’nun başöğretmenliğini üstlendi. Balkan ülkelerinin daveti üzerine aynı yıl tayyaresiyle Balkan turuna çıktı.
5	Bir barış elçiliği misyonu üstlendiği bu turu büyük ilgi gördü, iç ve dış basında övgülerle karşılandı. Tayyaresiyle Atina, Sofya, Belgrad, Bükreş semalarında süzülürken onu merakla izleyen kadınlar gökyüzüyle buluşmanın hayallerini kurdular. Göklerin efsane kızı, ülkesi için çalışırken kadınların her işin üstesinden gelebileceklerinin de canlı kanıtı oldu. Ülkesini yurt dışında başarıyla temsil etti, içlerinde kadınların da olduğu pilot gençler yetiştirdi ve kadınlara başarılarıyla ilham verdi. Bu cesur ve idealist kadının adını taşıyan Sabiha Gökçen Havalimanı ve koridorlarındaki fotoğrafları kadınlara öncülük eden bir başarı öyküsünü bugün de belleklerde canlı tutmaya devam ediyor.

Senaryo metninin birinci paragrafında öncü, özneleşmiş ve ülkesine katkı sunan kadınlar temalarına yer verilmiştir. Metinde uçmaya meraklı küçük bir kız çocuğunun örnek aldığı kadın pilot Sabiha Gökçen'i kendi şehrine davet etmesi söz konusudur. Bu yolla ilgili paragrafta Sabiha Gökçen'in daveti kabul ederek küçük kız çocuğunu uçağıyla uçurması anlatılmaktadır. Ayrıca ilgili temalar Sabiha Gökçen 'in Mustafa Kemal Atatürk ve ülkesinin gurur kaynağı olmasını desteklemektedir. 2 ve 3 numaralı paragraflarında ise öncü,mücadeleci/güçlü kadınlar, mesleki deneyim vebaşarılar temaları eklenmiştir. Zira burada kadın aktörün Mustafa Kemal Atatürk tarafından yönlendirilmesi ile pilotluk kariyerinin ilk adımlarını atması anlatılmaktadır. İlgili paragrafın devamında gerekli uçuş eğitimlerini başarıyla tamamlaması okuldaki tek kız öğrenci olması ile bağlantılı olarak bahsedilmiştir. Sabiha Gökçen'in ülkesini yurt dışında başarıyla temsil etmesi, örnek bir kadın pilot olması söz konusudur (Yazıcı, 2005). 4 ve 5 numaralı paragraflarda önceki bölümlere ait temalar pekiştirilmiş ve ilgili kadın aktörün yurt içi ve uluslararası önemine dikkat çekilmiştir. Kadın aktörün dünya çapında tanınan öncü bir karakter olması, genç pilotlar yetiştirmesi ve mesleki başarılarının ülke sınırlarını aşması ülkesine katkı sunan kadınlar temasını içermektedir Öncü ve özneleşmiş kadınların kamusal ve toplumsal yaşamda verdikleri mücadeleleri yansıtan mücadeleci/güçlü kadınlar teması, kadın aktörlerin her meslek grubunda başarılı olabileceklerini göstermektedir.

4.3.2. Video Ekran Görüntüleri

Video tasarım sürecinde ilgili tarihsel aktörlere ait portre fotoğraf ve gazete sayfalarına slaytta büyük ölçüde yer verilmiştir. Buna göre ilgili kadın aktörün haber olarak yer aldığı gazetelerden kopyalar oluşturulmuş ve slaytlara eklenmiştir. Buna ek olarak Sabiha Gökçen'in pilotluk kariyerinde önem arz eden Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Sabiha Gökçen'in birlikte yer aldığı tarihsel birincil kaynak fotoğraflar alınmıştır. Ayrıca görsel anlatıyı destekleyecek görsel unsurlar yine temsili olarak kullanılmıştır. Buna göre anlatı sırasında videoyu ilgi çekici ve eğlenceli hale getirmek için vektörel hareketli uçak görselleri slayta eklenmiştir. Ayrıca senaryo metninden videoya eklenecek paragraflar belirlenmiş, ilgili paragraflar anahtar kelime ve söz öbekleri ile birlikte slaytta kullanılmıştır.

Şekil 4.3.'te Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen videosundan slayt örnekleri sunulmuştur.

Şekil 4.3. Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen Videosu Slayt Örnekleri

Slayt 1

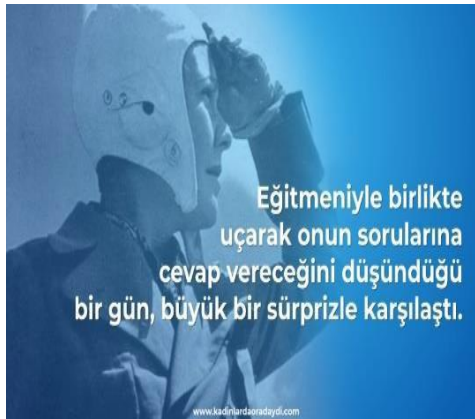
Slayt 2

Slayt 3

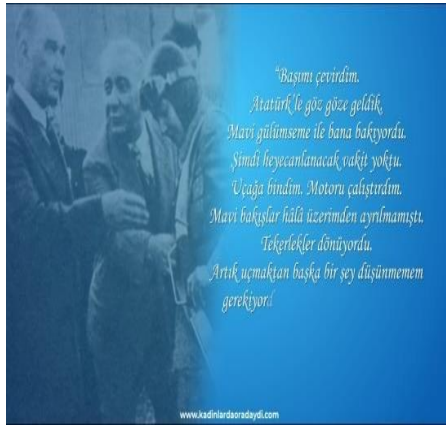
Slayt 4

Slayt 5

Slayt 6

Slayt 7

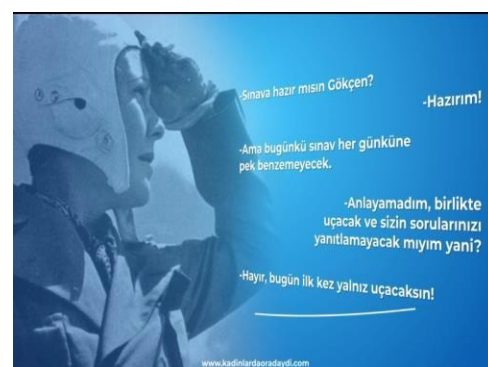
Slayt 8

Slayt 9

Slayt10

Slayt 11

Slayt
12

1 numaralı slaytta özneleşmiş/öncü kadın, mesleki deneyim ve başarılar temaları çerçevesinde bahsi geçen küçük kız ve Sabiha Gökçen'e ait birincil görsel kaynak gazete kupürüne yer verilmiştir. Buna göre özneleşmiş bir karakter olan Sabiha Gökçen'in çocuklar da dahil Türk halkı tarafından sevilmesi ve benimsenmesi söz konusudur. Sabiha Gökçen'in ve havacılığa meraklı, Sabiha Gökçen'i takip eden küçük bir kız çocuğunun kahramanı oldukları bir tarihsel olayın/haberin altıncı sınıf düzeyindeki öğrencilerin ilgisini çekebileceği düşünülmüştür. Slaytta ilgili haberin yer aldığı dönem gazetesinden alıntılanan gazete kupürü kullanılmıştır ("Mini Mini Yavru Nihayet Muradına Erdi",1936). Burada birincil görsel kaynak kullanılması görsel hafıza oluşturma hedefini de desteklemektedir.

1 ve 6 numaralı slaytlar ise eğlenceli ve ilgi çekici içerikler oluşturma hedefi doğrultusunda tasarlanmıştır. Öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekmek amacıyla hedef ve senaryo metnine uygun olarak vektörel uçak görseli seçilmiştir.

3, 8 ve 9 numaralı slaytlarda ise girişimci, mücadeleci/ güçlü kadın ile mesleki deneyim ve başarılar temalarına yer verilmiştir. 3 numaralı slaytta Sabiha Gökçen ve Mustafa Kemal Atatürk'ün tarihsel fotoğrafı mesleki deneyim ve başarılar temasını desteklemektedir. Zira burada Sabiha Gökçen'in başarılı ve öncü bir pilot kadın olması söz konusudur. 8 ve 9 numaralı slaytta ise 1 numaralı slaytta olduğu gibi Sabiha Gökçen'e ait başarıları haberleştiren gazete kupürleri anlatıyı güçlendirmek adına birincil elden kaynak olarak kullanılmıştır ("Türkkuşu Filosu İzmir'de Hararetle İstikbal Edildi", 1938). Buna ek olarak ilgili görseller anahtar kelimeler ile desteklenmiştir.

4, 5, 10, 11 ve 12 numaralı slaytlarda yukarıda bahsi geçen temalar çerçevesinde anahtar kelime ve özet metne yerleştirilmiştir. Bu noktada öğrencilerde görsel hafıza oluşturma hedefine yönelik olarak sahne yine tarihsel kadın aktöre ait birincil kaynak portre görseli ile desteklenmiştir. Zira tarih öğretiminde görsel kullanımı öğrencilerin ilgisini arttırma, dikkat toplama ve hatırd tutmayı kolaylaştırma görevi de görmektedir (Güngör Akıncı ve Dilek, 2012). Zira öğrencilerin bu diyaloglardan ve sunulan görsellerden yola çıkarak Sabiha Gökçen'in ilk defa yalnız uçtuğu tarihsel anı imgelemlerinde canlandırabilecekleri düşünülmektedir.

7 numaralı slaytta yukarıdaki temalara ek olarak ülkesine katkı sunan kadın

temasına yer verilmiştir. Bu noktada Sabiha Gökçen'in görev bilinciyle hareket ettiği mesajı aktarılmaktadır. Temaları görünür kılmak amacıyla seslendirme sırasında kullanılan metin özeti italik yazı tipi ile ekrana taşınmıştır. İlgili metin Sabiha Gökçen'in yaşadıklarını, düşünce ve duygularını doğrudan öğrenciye iletmeye aracı olması, kadın seslerinin duyulması bakımından önem arz etmektedir. Ek olarak kadın aktöre ait portre görselleri ile sahnelergörsel hafıza oluşturma hedefi doğrultusunda desteklenmiştir.

4.3.3. Video İnceleme Formu ve Çalışma Yaprakları

Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen adlı çalışmaya ait bir video inceleme formu, iki adet çalışma yaprağı yer almaktadır. Hazırlanan video inceleme formu bu bölüme alınmayarak EK-11'de sunulmuştur.

Çelik Kanatlı Kadınlar – Sabiha Gökçen adlı video inceleme formunda yer alan ilk soru yaratıcı düşünme becerilerini işe koşma hedefi doğrultusunda “*Video için siz nasıl bir isim önerirdiniz?*” soru kalıbı ile değiştirilmiştir.

İlgili video inceleme formunda yer alan 7 ve 8. Sorular önceki videolara ait inceleme formlarında olduğu gibi tarihsel kadın aktör nezdinde belirlenmiştir. 7 numaralı soruda “*Sabiha Gökçen'in gökyüzü yolculuğu nasıl başlamıştır?*” sorularak öğrencilerden Sabiha Gökçen'in gökyüzü yolculuğu Atatürk'ün yönlendirmesi ve havacılığa ilgisiyle başladığını açıklamaları beklenmektedir. 8 numaralı “*Sabiha Gökçen ülkemizi yurtdışında nasıl temsil etmiş, hangi başarılarına imza atmıştır*” soruda ise öğrencilerden Sabiha Gökçen'in gerçekleştirmiş olduğu Balkan Turu, yurt içi faaliyetlerini açıklamaları istenmektedir.

Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen videosu özelinde iki çalışma yaprağı hazırlanmıştır. İlgili çalışma yaprakları bu bölüme alınmayarak EK- 12, 13, 14 ve 15'te sunulmuştur.

1 numaralı çalışma yaprağı (*Benim Tasarımım ile Sabiha Gökçen*) ile Sabiha Gökçen'e ait bir pul görseli örnek gösterilerek öğrencilerden pul tasarımları beklenmektedir.

1 numaralı çalışma yaprağı ise 4 bölümden oluşmaktadır:

Hazırlanan çalışma yaprağının ikincisi ise diğer çalışma yapraklarında olduğu gibi

dört farklı etkinlikten oluşmaktadır.

- Görsel tanıma etkinliğinde öğrencilerden farklı kadın profilleri arasından Sabiha Gökçen'i bulmaları istenir.
- Şema tamamlama etkinliğinde kavramlarla düşünme becerilerini işe koşma hedefi doğrultusunda Sabiha Gökçen'e ait kutucuklara ilgili kadın aktörü anlatan kavramları, videoda yer alan anahtar kelimeleri yazmaları istenmektedir.
- Doğru- Yanlış etkinliğinde ise senaryo metninden alınan tarihsel bilgilerin doğru ve yanlış olanlarını belirlemeleri beklenmektedir.
- Tarihsel düşünme- yaratıcı düşünme etkinliğinde ise öğrencilerden kadın seslerini duyurma, yaratıcı düşünme becerilerini işe koşma hedefi ve ilgili temalar çerçevesinde Sabiha Gökçen'e ait röportajı tamamlamaları beklenmektedir.

Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen videosu ile Türk havacılığının Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimleri ve kadınlar ile birlikte nasıl bir gelişim izlediğine yer verilmiştir. Kadınların topluma kazandırılması için yeniliklerin yapıldığı dönemde başarılı kadın bir örneklerden biri de Sabiha Gökçen'dir. Atatürk'ün girişimleri ile Türk kadınlarının toplumsal dönüşümü, tarihimizin- hatta dünya tarihinde de en başarılı ve önemli pilotlarından biri olan Sabiha Gökçen'in pilotluk kariyerinin önemli safhaları, başarıları ve genç kadınlara örnek olması senaryo metni çerçevesinde aktarılmıştır.

Senaryo metni toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma, girişimci, öncü ve özneleşmiş kadınlar temaları ve görsel hafıza oluşturma hedefleri doğrultusunda betimsel olarak açıklanmıştır. Bu konu ekseninde girişimci, mesleki deneyim ve başarılar, ülkesine katkı sunan kadınlar ile kadın dayanışması (kadın pilotlara ilham vermesi ve kadın pilotlar yetiştirmesi) temaları işlenmiştir. Böylece araştırmanın öncü kadınların deneyimlerini görünür kılma amacı gerçekleştirilmiş, kadın seslerini duyurma hedefine ulaşılmıştır.

4.4. Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları

Bu başlık altında Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları adlı videoya ait senaryo metni, ilgili başlık çerçevesinde oluşturulan videoya ekran görüntüleri, video inceleme formu ve çalışma yaprakları betimsel olarak yorumlanmıştır.

4.4.1. Senaryo

Senaryo metninin ana karakterleri ülkemizin başarılı pilot, paraşütçü ve pilot eğitmenleri Nezihe Viranyalı, Naciye Toros, Edibe Subaşı ve Yıldız Eruçman'dır. Konu olarak bahsi geçen pilot kadınların havacılık eğitimleri, mesleki mücadeleleri ve yine havacılık alanında ülkemize katkıları yer almaktadır.

Pilot kadınların başarılarını öğrencilere ilgi çekici bir şekilde aktarmak ve simgeleştirmek amacıyla hazırlanan “Çelik Kanatlı Kadınlar” başlığına ilgili kadın aktörleri gönderme yapması amacıyla Gökyüzünün Yıldızları başlığı eklenmiştir. Öğrencilerin videoyu izledikten sonra kadınlar ve pilotluk mesleği ile ilgili bağlantıyı kurmaları beklenmektedir.

Olay örgüsü özet olarak pilotluk mesleğinde başarılarla imza atan kadın aktörler Nezihe Viranyalı, Naciye Toros, Edibe Subaşı ve Yıldız Eruçman'ın pilotluk mesleği çerçevesinde vermiş oldukları mücadeleleri ile ülkemiz havacılık tarihine katkılarını anlatmaktadır. İlgili kadın aktörlerden biri olan Yıldız Eruçman'nın ülkemizin ilk paraşütçü kadın pilotu olması ve üstün başarılar göstermesi ile Türk halkının kadın aktörü bir özne olarak benimsemesi senaryolaştırılarak anlatılmıştır.

“Gökyüzünün Yıldızları” metaforu, aynı zamanda Yıldız Eruçman'ı da çağrıştırmaktadır. Metafor, adı Yıldız olan bu pilot ve benzeri şekilde pilot kadınların başarıları, özgüvenleri, özverileri, ülke havacılığına katkılarıyla gökyüzündeki yıldızlar gibi parladıkları ve ışık saçtıklarına gönderme yapmaktadır.

Türkkuşu tarafından ilki düzenlenen hava bayramında paraşütü ile yüz bin kişinin önüne korkusuzca atlayan Yıldız Eruçman bu durumu kapının eşliğinden atlamaktan farksız olarak yorumlamaktadır. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk'ün önüne 400 metre yükseklikten elinde bir buket çiçekle atlaması bu yorumu doğrulamaktadır. Başarılı pilotlardan bir diğeri ise Nezihe Viranyalı ve Edibe Subaşı'dır.

Sabiha Gökçen'in Balkan turundan çok etkilenerek Türkiye'de uçuş eğitimlerini almış gerek yurt içi gerekse yurt dışındaki başarılarıyla genç kadın pilot adaylarına örnek olmuştur. Edibe Subaşı ise Nezihe Viranyalı'da olduğu gibi uçma hevesini hiç kaybetmemiş, maddi sorunlara rağmen pilotluk kariyerini sürdürmeye devam etmiştir. Bir diğer pilot Naciye Toros uçuş başarısı erken fark edilerek Türkkuşu'nda öğretmen olan pilot kadınlardan biridir. İlk planör uçuşunu Sabiha Gökçen ile yaparak usta pilotu örnek

almış ve pilot olmaya meraklı genç kadınlara öncülük etmiştir.

İlgili senaryo “*Tablo 4.4. Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları Videosu Senaryo Metni*” başlığı altında paragrafları numaralandırılarak sunulmuştur.

Tablo 4.4. Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları Videosu Senaryo Metni

1	15 Mart 1937 tarihli gazete manşetleri önceki gün Türkkuşu tarafından İstanbul’da düzenlenen hava bayramına yüz bin kişinin katıldığını haber veriyordu. Dahası, bir o kadar kişi de taşıt bulamadığı için yollarda kalmıştı. Hava bayramının yapılacağı Yeşilköy’e hareket edecek trenler basamaklarına kadar insanla dolmuştu. Yeşilköy Tayyare Meydanına akın eden bu coşkulu kalabalık birazdan izleyecekleri muhteşem hava gösterileri için sabırsızlanıyordu. Planör gösterilerinin ardından sıra paraşüt gösterilerine geldiğinde, bütün gözler yine gökyüzüne çevrilmişti. Vecihi Hürkuş’un kullandığı tayyare; çok geçmeden üç paraşütçüyü boşluğa bırakmış, halkın heyecanı da son noktasına ulaşmıştı. Bu üç paraşütçüden biri, büyük bir soğukkanlılıkla kendisini boşluğa bırakan Yıldız’dı.
2	Türkkuşu’nun Yıldızı; paraşütünü beyaz bir şemsiye gibi açmış havada süzülüyordu. Yüzbin kişinin koca meydanı inleyen alkışları arasında yere indikten sonra, insanlar ona doğru koşarak sarılmaya başladılar. Onun bu cesur gösterisi karşısında duygulanan yaşlı kadınların ağlaması dikkat çekiyordu. Paraşütle indiği yerden hangara giderken bindiği otomobilin etrafı, sevinç gösterilerinde bulunan binlerce kişi tarafından çevrilmişti. Yirmialtıncı uçuşunu gerçekleştiren Yıldız için, “artık paraşütle atlamak sokak kapısının eşliğinden atlamak kadar tehlikesiz” di.
3	Havacılığın bir hayli önem kazandığı bu yıllarda, kadınların pilotluğa olan ilgisi de giderek artmıştır. Uçsuz bucaksız göklere ilgi duyan gençlerden biri de hava bayramında binlerce kişinin etrafını çevrelediği meşhur paraşütçü Yıldız Eruçman’dır. Türkkuşu’na katılarak 1935 yılında Türkiye’de paraşütle atlayan ilk kadın olmuştur. Yıldız’ı en çok heyecanlandıran performansı, Ankara’da paraşütle 400 metreden atlayarak Atatürk’ün önüne bir buket çiçek ile inmesi olmuştur. Çocuk yaşlarda başlayan uçuşa sevgisini hiç kaybetmeyen göklerin Yıldızı, bu hava bayramındaki üstün performansı ile Türkkuşu’na kaydolmak isteyen çok sayıda gence cesaret vermişti.
4	Türkkuşu’nun ve Türk Hava Kuvvetlerinin ilk kadın pilotu Sabiha Gökçen’in bir barış elçiliği misyonu üstlenerek tayyaresiyle çıktığı Balkan turunda onu merak ve heyecanla takip eden kadınlardan biri de Nezihe Viranyalıydı. Nezihe Viranyalı, Sabiha Gökçen’in Balkanlar’a uçakla yaptığı seyahatlerden çok etkilenerek Türkkuşu’na kaydolmuştu. Aldığı eğitimlerle paraşüt, planör ve pilot brövelerine sahip olan Nezihe’nin de bumeslekle ilgili hayalleri vardı: “Beni esas bu işe iten Sabiha Gökçen’in Balkan Gezisidir. Sonra Türkkuşu’na kaydımı yaptırdım. Tüm emelim (isteğim) pilot olup rekor kırmak ve Sabiha Gökçen gibi seyahat yapmaktır...”

5	1955 yılında Almanya'da yapılan uluslararası gösterilere paraşütçü olarak katıldı. Havacılık tarihinin efsanevi pilotu Jacqueline Cochran tarafından ABD'ye davet edildi ve Tenesse Üniversitesi'nde sivil havacılık okulundan diploma aldı. ABD'de kalması için yüksek ücretler teklif ettilerse de o ülkesine dönmeyi tercih etti. Nezihe Viranyalı ile birlikte çeşitli uçuşlara katılan Edibe Subaşı, başarılı pilotlardan bir diğerydi. Dönemin kısıtlı imkânları ve maddi yetersizliklere rağmen uçuş kariyerinden asla vazgeçmedi. Türk Hava Kurumuna uçuş öğretmeni olarak atanan Edibe, diğer pilot kadınlarla birlikte Türk havacılığının gelişimine önemli katkılarda bulundu: “Hep birlikte Türkiye’de ve çeşitli ülkelerde gösteri uçuşları ve paraşüt atlayışları yaptık. Amacımız Türk halkına havacılığı tanıtmak ve Türk Hava Kurumu’na bağış toplayarak yeni hava araçlarının alınmasını sağlamaktır. Türkiye’de yapılan uçuşları yurt dışındaki uçuşlar takip etmişti. Yunanistan, Romanya, Fransa ve Yugoslavya’da da planör müsabakalarına katıldık.”
6	Havacılığa olan yeteneği hemen fark edilen Naciye Toros ise ilk planör uçuşunu Sabiha Gökçen ile yapmış, ilk yalnız uçuşunu 1937’de gerçekleştirmiştir. Motorlu uçak kullanmayı da öğrenen bu yetenekli kadın; Türkkuşu’nda altı yıl öğretmen olarak çalışmış,havacılığa gönül vermiş gençleri gökyüzü ile buluşturmuştur. Havacılık da diğer meslek dalları gibi kadınların üstün başarılar gösterdiği alanlardan biri olmuştur. Bedriye Tahir Gökmen, Sabiha Gökçen, Yıldız Eruçman, Nezihe Viranyalı, Edibe Subaşı, Naciye Toros gibi göklerin çelik kanatlı kadınları, Türk havacılığının gelişimine önemli katkılarda bulunmuş ve diğer kadınlara da bu alanda öncülük etmişlerdir. Günümüzde de çelik kanatlı kadınlar, havacılık alanındaki başarılarıyla onlara bu yolda öncülük eden büyükannelerinin izinden gitmeye devam ediyorlar.

Senaryo metninin 1, 2 ve 3. paragraflarında ilk paraşütçü pilot kadın Yıldız Eruçman’a ait biyografik bilgiler öncü kadınlar-mesleki deneyim ve başarılar, ülkesine katkı sunan kadınlar ve özneleşmiş kadınlar temaları ile oluşturulmuştur. Paragrafta Yıldız Eruçman’ın gerçekleştirdiği başarılı paraşüt inişi ve alana izlemeye gelen binlerce insanın yer alması ve Türk halkının havacılığa ilgi duymaları ilgili temalar doğrultusunda bahsedilmiştir. Metinde Yıldız Eruçman’ın başarılı bir pilot kadın olması ve Türk halkı tarafından özneleşmiş kadın olarak kabul edilmesi söz konusudur. Bahsi geçen paragraflar eğlenceli ve ilgi çekici içerikler oluşturma hedefini de desteklemektedir. Yıldız Eruçman’ın paraşüt atlayışını sokak kapısı eşiğinden atlama ile bağdaştırması ve Mustafa Kemal Atatürk’ün önüne 400 metre yükseklikten elinde bir buket çiçekle

inmesinin öğrenciler nezdinde ilgi çekici yanları mevcuttur.

Metnin 4 ve 5. paragraflarında biyografisi sunulan kadın pilotlar Nezihe Viranyalı ve Edibe Subaşıhanımlardır. İlgili paragraflar kadın dayanışması, mesleki deneyim ve başarılar, girişimci, ülkesine katkı sunan, öncü ve özneleşmiş kadınlar temalarını içermektedir. Nezihe Viranyalı'nın Sabiha Gökçen'in Balkan Turu'ndaki başarılarından etkilenecek Türkkuşu'na kaydolması kadınların girişimcilik faaliyetinin bir örneğidir (Tatar, 2018). Buna ek olarak Nezihe Viranyalı'nın Amerika'ya davet edilmesi ve göstermiş olduğu başarılar sonucu diploma alması ülkesine katkı sunan kadınlar teması ile de bağdaştırılabilmektedir. Edibe Subaşı'nın ise maddi zorluklara rağmen vazgeçmeyip pilotluk kariyerine devam etmesi ise bir mücadele ve girişimcilik örneğidir. Ayrıca Edibe Subaşı'nın ve diğer pilot kadınların Türk havacılık faaliyetlerine bağlı olarak destek vermeleri kadın dayanışması ve ülkeye katkı sunan kadınlar temaları doğrultusunda açıklanmaktadır. Senaryo metninin 6 numaralı son paragrafında ise pilot kadın Naciye Toros'a yer verilmiş, ayrıca geçmişten günümüze pilot kadınların öncü ve girişimci olmaları yorumlanmıştır. Paragraf, kadın dayanışması, öncü, girişimci, ülkesine katkı sunan ve mücadeleciler/güçlü kadınlar temalarını içermektedir. Naciye Toros'un ilk planör uçuşunu başarılı pilot kadın Sabiha Gökçen ile yapması kadın dayanışması, genç pilotlar yetiştirmesi ise ülkesine katkı sunan kadınlar temaları çerçevesinde açıklanmaktadır. Aynı paragrafta yer alan kadın aktörlerin ülkelerinin havacılık faaliyetlerine katkıları ve genç pilotlara örnek olmaları da ilgili temalar çerçevesinde açıklanabilir. Video tasarım sürecinde tarihsel kadın aktörler Nezihe Viranyalı, Naciye Toros, Edibe Subaşı ve Yıldız Eruçman'a ait tarihsel portre fotoğrafları ve ilgili döneme ait gazeteler araştırılmıştır, haber küpürleri elde edilmiştir.

4.4.2. Video Ekran Görüntüleri

Video tasarım sürecinde Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen ve Sabiha Gökçen videolarında olduğu gibi tarihsel birincil kaynak görseller slayta eklenmiştir. Senaryo metni büyük oranda slayta aktarılmamış, ilgili özet cümleler ile ekrana taşınmıştır. Videoda anlatıyı kuvvetlendirmek adına uçak, insan kalabalığı vb. temsili güncel animasyonlar anlatıyı eğlenceli ve ilgi çekici kılmak için yer almıştır.

Şekil 4.4.'de Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları videosundan slayt örnekleri sunulmuştur.

Şekil 4.4. Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları Videosu Slayt Örnekleri

Slayt 1

Slayt 2

Slayt 3

Slayt 4

Slayt 5

Slayt 6

Slayt 7

Slayt 8

Slayt 9

Slayt 10

Slayt 11

Slayt 12

Slayt 1, 2, 3 ve 4'te ülkesine katkı sunan kadınlar ile mesleki deneyim ve başarılar temaları yer almaktadır. Ayrıca ilgili slaytlar görsel hafıza oluşturma ile eğlenceli ve ilgi çekici içerikler oluşturma hedeflerini içermektedir. Zira slayt 1'de Türk halkının pilot gösterilerini izlemek için hava bayramına yoğun katılımı döneme ait birincil tarihsel kaynak gazete küpürü ile ekrana taşınmıştır. Buna ek olarak ilgi çekici hedefine yönelik olarak ilgili slayt 2'de insan kalabalığı görseli yer almaktadır. Bu slaytlarda ilgili dönemin tarihsel bağlamında havacılığın önemi ve halkın havacılığa gösterdiği yoğun ilgi görünür kılınmıştır. Yine o yıllarda kutlanan hava bayramı da döneme ait tarihsel bilgiler arasındadır. Slayt 3 ve 4'te ise meslekideneyim ve başarılar ile özneleşmiş temaları yer almaktadır. İlgili senaryo metni doğrultusunda Yıldız Eruçman'ın hava bayramı sırasında ve ardından Mustafa Kemal Atatürk'ün önüne çiçek ile atlayışı aktarılmıştır. Ayrıca ilgili sahnelerde anlatıyı kuvvetlendirmek adına tarihsel ve güncel görsellere yer verilmesi eğlenceli ve ilgi çekici içerik oluşturma hedefini desteklemektedir. Güncel buket çiçek ve paraşütçü görselleri bu bağlamda değerlendirilebilir.

Slayt 5'te ise ilgili kadın aktörler Naciye Toros ve Yıldız Eruçman'a ait tarihsel kaynak öge olan gazete küpürleri yer almaktadır. İlgili sahne özneleşmiş kadınlar ile mesleki deneyim ve başarılar temalarıyla birlikte sunulmuştur. Zira burada kadın aktörlerin havacılık alanındaki başarılarıyla toplumda birer özne olma durumu söz konusudur.

Slayt 6'da Nezihe Viranyalı'nın tarihsel portresi ve aldığı bröveler mesleki deneyim ve başarılar ile ülkesine katkı sunan kadınlar temaları doğrultusunda hazırlanmıştır. İlgili sahne eğlenceli ve ilgi çekici içerik sunma hedefini gerçekleştirmek için temsili bröve görselleri ile birlikte sunulmuştur.

Slayt 7 ve 8'de araştırmada benimsenen “kadın seslerini duyurma” yaklaşımını ve hedefini gerçekleştirmek amacıyla kadın aktörler Nezihe Viranyalı ve Edibe Subaşı'ya ait demeçler senaryodan özet olarak alınarak ekrana taşınmıştır. Böylece pilot kadınların yaşadıklarını, duygu ve düşüncelerini öğrencilere iletme (tarihin kadın aktörleri ile iletişim kurabilme) hedefi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Diğer videolarda olduğu gibi bu bölümde de ilgili demeçler italik yazı tipi ve kadın aktöre ait tarihsel portre görseller ile birlikte sunulmuştur.

Slayt 9 ve 10'da ise görsel hafıza oluşturma ile eğlenceli ve ilgi çekici içerik

oluşturma hedefine yönelik olarak Naciye Toros ve Sabiha Gökçen'in uçuşunu simgeleyen animasyon tasarlanarak ekrana taşınmıştır. İlgili slaytlar ayrıca tarihsel-güncel görsel ve illüstrasyonlar ile desteklenmiştir. Bu yolla görsel hafıza oluşturma, eğlenceli ve ilgi çekici içerikler oluşturma ile tarihsel imgelem becerilerini harekete geçirme hedefleri doğrultusunda öğrencilerin tarihsel düşünme süreçlerine katkıda bulunabileceği düşünülmüştür. Slayt 11 ve 12'de ise mesleki deneyim ve başarılar teması ek olarak yer almaktadır. İlgili sahnelerde tarihsel anlatıyı kuvvetlendirmek adına döneme ait video ve görsellere yer verilmiştir. Zira bu yolla öğrencilerin anlama ve öğrenme süreçlerini deneyimlemeleri istenmiştir. Ayrıca Vella (1999) görsel ve fotoğrafların yazılı metinlere nazaran daha çok bilgi aktardığını belirtmektedir (Aktaran: Güngör Akıncı ve Dilek, 2012).

4.4.3. Video İnceleme Formu ve Çalışma Yaprakları

Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları adlı çalışmaya ait bir video inceleme formu, iki adet çalışma yaprağı yer almaktadır. Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları videosuna ait video inceleme formu bu bölüme alınmayarak EK 16'da sunulmuştur.

Video inceleme formunda yer alan ilk soru, Çelik Kanatlı Kadınlar- Sabiha Gökçen'e ait formda olduğu gibi ***“Video için nasıl bir isim verirdiniz?”*** olarak verilmiştir. Öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini işe koşma hedefi doğrultusunda oluşturulan soru ile öğrencilerden ilgili kadın aktörlerin başarılarını simgeleyen bir başlık bulmaları istenmektedir. Formda yer alan 2,3,4,5 ve 6 numaralı sorular önceki video formlarında olduğu gibi standarttır.

Formda yer alan 7 numaralı başlıkta ise ***“Pilot kadınlar kariyerleri süresince neler yapmışlar, ne gibi başarılar kazanmışlardır?”*** sorusu sorulmuş, öğrencilerin kadın seslerini duyurma, tarihsel imgelem becerilerini harekete geçirme hedefleri doğrultusunda pilot kadınların verdikleri mücadeleleri ile başarılarını açıklamaları beklenmektedir. 8 numaralı başlıkta ***“Pilot kadınlar Türk havacılığının gelişimine ne gibi katkıda bulunmuşlardır?”*** sorusu yer almaktadır. İlgili soru ile öğrencilerden kadınların havacılık alanına katkılarını, birçok pilot yetiştirmeleri ve yurt dışında ödül almaları bağlamlarında açıklamaları istenmektedir. Buna ek olarak 7 ve 8 numaralı sorular, bahsi geçen hedeflere ek olarak mesleki deneyim ve başarılar ile ülkesine katkı

sunan kadınlar temalarını içermektedir.

Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları videosu özelinde iki çalışma yaprağı hazırlanmıştır. İlgili çalışma yaprakları bu bölüme alınmayarak EK- 17, 18, 19 ve 20’de sunulmuştur.

1 numaralı çalışma yaprağında (*Benim Gözümünden Yıldız*) öğrencilerden etkinlik çerçevesinde oluşturulan yönergeden hareketle, sayfanın sol üst köşesine örnek olarak verilen Yıldız Eruçman’a ait tarihsel görseli resim çizerek tamamlaması beklenmektedir. Bu bölüm yaratıcı düşünme becerilerini işe koşma hedefi doğrultusunda tasarlanmıştır.

Hazırlanan çalışma yaprağının ikincisi ise diğer çalışma yapraklarında olduğu gibi dört farklı etkinlikten oluşmaktadır.

- Görsel tanıma etkinliğinde öğrencilerden videoda yer almayan kadın profilini bulmaları istenmektedir.
- Şema tamamlama etkinliğinde kavramlarla düşünme becerilerini işe koşma hedefidoğrultusunda kadınlara ait kutucuklara ilgili kadın aktörü anlatan kavramları, videoda yer alan anahtar kelimeleri yazmaları istenmektedir.
- Doğru- Yanlış etkinliğinde ise senaryo metninden alınan tarihsel bilgilerin doğruve yanlış olanlarını belirlemeleri beklenmektedir.
- Tarihsel düşünme- yaratıcı düşünme etkinliğinde ise öğrencilerden kadın aktörlerin uçuş etkinliği düzenleyeceği Türkkuşu’na davet mektubu tasarımlaribeklenmektedir.

Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları videosu ile Türk havacılığının gelişiminin kadınları nasıl etkilediği, kadınların tarihsel bağlam içerisinde nasıl dönüşümler geçirdiği, önemli kurumlarından biri olan Türkkuşu’nda yetişen başarılı kadın pilotlar Nezihe Viranyalı, Naciye Toros, Edibe Subaşı ve Yıldız Eruçman karakterlerinin bu dönüşümleri nasıl yaşadıkları anlatılmıştır. Pilot kadınların kimi zaman yaşadıkları maddi zorluklara rağmen pilotluktan vazgeçmemeleri, ülkeye katkılar sunarak başarılar ortaya koymaları toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma, ülkesine katkı sunan, girişimci, öncü ve özneleşmiş kadınlar temaları ve görsel hafıza oluşturma hedefleri doğrultusunda betimsel olarak yorumlanmıştır. Ayrıca araştırmanın öncü kadınları ve deneyimlerini görünür kılma amacı da bu bağlamda gerçekleştirilmiştir.

4.5. Asfaltta İz Bırakan Kadınlar- Samiye Morkaya ve Muammer Hanım

Bu başlık altında videoya ait senaryo metni, ilgili başlık çerçevesinde oluşturulan videoya ait ekran görüntüleri, video inceleme formu ve çalışma yaprakları betimsel olarak açıklanmıştır.

4.5.1. Senaryo

Senaryo metninin ana biyografilerini otomobil yarışçısı Samiye Morkaya ve ilk Türk kadın taksi şoförü Muammer Hanım oluşturmaktadır. Samiye Morkaya'nın Oto-Moto- Velo yarışlarında gösterdiği başarılar ve ilk taksi şoförü Muammer Hanım'ın ehliyet alma sırasında yaşadıkları ilgili dönemlere ait gazeteler ile senaryolaştırılarak anlatılmıştır. Olay örgüsü özet olarak Samiye Morkaya ve Muammer Hanım'ın otomobil iler gerçekleştirdikleri mücadeleler ve başarılarını anlatmaktadır. Ülkemizin başarılı otomobil yarışçı kadını Samiye Morkaya Oto-Moto-Velo yarışlarında üstün başarılar göstererek defalarca kupa kaldıran başarılı bir şofördür. Samiye Morkaya aynı zamanda ilk otomobil kullanan kadınlar arasındadır. İlklerden biri olması onu yarış kariyerinde de yalnız bırakmamış, kadınların havada olduğu gibi karada da tarih yazmalarına öncü olmuştur. Muammer Hanım ise bir ilki başararak kendi isteğiyle taksi şoförü olmak için zorlu ehliyet sınavına girmiştir. Sınavda gösterdiği başarı ile ehliyet almaya hak kazanmış ve Eminönü taksi durağında ilk kadın taksi şoförü olarak işe başlamıştır. Pek çok kez gazetelere haber olan genç şoför, kendisi gibikendi ayakları üzerinde durmaya çalışan genç kadınlara örnek olmuştur.

Asfaltta İz Bırakan Kadınlar başlığı kadın aktörlerin başarılarınısimgeleştirmek, öğrencilere ilgi çekici bir şekilde aktarmak için seçilmiştir. Metaforik olarak belirlenen “Asfaltta İz Bırakmak” başlığı kadınların şoför olma/iyi otomobil kullanma yolundaki mücadeleleri ve girişimlerine, bu yaşantılarıyla tarihe gelecekteki kadınların da takip edebilecekleri bir iz bıraktıklarına gönderme yapmaktadır. Böylece videoyu izleyen öğrencilerin kadınlar ve şoförlük arasındaki bağlantıyı kurabilmeleri hedeflenmektedir.

İlgili senaryo “Tablo 4.5. Asfaltta İz Bırakan Kadınlar Videosu Senaryo Metni” başlığı altında paragrafları numaralandırılarak sunulmuştur.

Tablo 4.5. Asfaltta İz Bırakan Kadınlar Videosu Senaryo Metni

1	Otomobil yarışçısı Samiye Hanım Ford otomobili ile start alanına girdiğinde binlerce izleyici tezahürat yapıyordu. Şişli-Maslak yolunda coşkulu bir kalabalık yarış için bekliyordu. On binlerce insan, otomobiller, motorlar ve bisikletler yarış alanına doğru ilerliyordu. Oto-Moto-Velo yarışlarında geçen yıl olduğu gibi heyecan en üst seviyedeydi... Otomobiller için kısa bir bekleyişin ardından start verildi ve yarış başladı. Samiye Hanım virajı döndüğünde müthiş bir alkış koptu. <i>“Evet sayın dinleyiciler!</i> <i>Zincirlikuyu Santralinden gelen bilgilere göre amatörler kategorisinde Samiye Hanım mesafeyi 5 dakika 40 saniyede tamamlayarak birincilik kupasını kazanıyor!”</i> (Spiker benzeri bir tonda okunacak) Bu anons asla vazgeçmeyen bir kadının başarısını haber veriyordu. Bitiş çizgisini dört tekeriyle ezen bir kadının mücadelesi... 1933'te Samiye Hanım erkek rakibini de geçerek otomobil yarışında birinci olmuştu. Türk kadını havada olduğu gibi karada da tarih yazmaya devam ediyordu.
2	Otomobil ilk ortaya çıktığı zamandan beri hayatımızın vazgeçilmezlerinden biri olmuştur. “<i>Kendi kendine hareket edebilen motorlu taşıt anlamına gelen</i>” bu araçlar sayesinde, şehirler, ülkeler ve hatta kıtalar arasında seyahat edebiliyoruz. 1930'larda ülkemizin kadın ve erkekleri artan bir ilgiyle otomobille tanıştılar. Bu yıllardabası Türk kadınlarını otomobil kullanmaya cesaretlendirecek haber ve kampanyalara yer veriyordu. 1930 tarihli dergide otomobili ile hız rekoru kıran Helen Nis'in haberinin ardından şu soru sorulmuştu: <i>“Acaba bizim hanımefendilerde de otomobilcilik zevki uyanacak mı dersiniz?”</i> Bu soruya Türk kadınlarının yanıtı gecikmedi. Aynı tarihte otomobilleriyle trafikte görünmeye başladılar. Kolonyacı Perihan ve Samiye (Morkaya) Hanımlar ilk otomobil kullanan kadınlardandı. Çok geçmeden onları diğerleri takip etti.
3	Muammer Hanım ise özel otomobiller için verilen sürücü ehliyetini almakla kalmayıp taksi şoförlüğü belgesi için de girişimde bulunmuştu. Uygun olmadığı öne sürülerek kadınların taksi şoförlüğü önce reddedildi. İstanbul'un ünlü sürücü okulunun sahibi FikriTevfik Bey'in çabaları sayesinde bir süre sonra profesyonel şoförlük yapmalarına izin çıkmıştı. Muammer Hanım'ın da yetiştiği “Otomobil ve Makinist Mektebi” adlı bu okul 1933'e kadar 50 kadını daha ehliyet sahibi yapacaktı. 1930 tarihli bir gazete Muammer Hanım'ın taksi şoförü olma girişimini sayfalarına taşımıştı: <i>“Muammer Hanım isminde 18-19 yaşlarında bir hanım Seyrüsefer (Trafik) Merkezi'ne başvurarak şoför mektebinden (okulundan) diploma aldığını, takside şoförlük etmek istediğini bildirmiştir.”</i>
4	Başvuru dilekçesi kabul edilmişti. Şimdi onu taksi şoförü belgesi almak isteyenlerin girmek zorunda oldukları zorlu bir sınav bekliyordu. Muammer hanım girdiği bu sınavındetaylarını şöyle anlatıyordu: <i>“Sınavlarımı tamamen bitirdim. Belgemi almak üzereyim. Beni özellikle uygulama sınavında direksiyondan çok sıkı sınava tabi tuttular. İki manevrada dönülecek yeri ben bir manevrada dönmeyi başardım. En sert virajları da geçirttiler. Hepsini yaptım. Bu nedenle diğer şoför arkadaşlarım gibi bana da ehliyet belgesi verilecektir. Ben de hemenbir otomobil alarak işe başlayacağım. Yanımda akrabamdan bir erkek, muavin olarak bulunacaktır. Şoförlüğe yalnız kâr için değil aynı zamanda memleketimizde bir yenilik olsun diye girişimde bulundum.”</i>

5	Dönem gazetelerinde Muammer Hanım'ın bu zor sınavdaki başarısı övgü dolu sözlerle takdir edilmişti. Genç kadının girişimi dış basının da ilgisini çekmiş, bir Avustralya gazetesinde "Türkiye'nin İlk Kadın Taksi Sürücüsü" başlığıyla haber olmuştu. Muammer Hanım sınavdan birkaç ay sonra belgesini alarak Eminönü taksi durağında işe başladı. Onu Necmiye ve Makbule Hanımlar takip ederek profesyonel şoförlük belgelerini aldılar. Kadınların otomobil merakı gün geçtikçe artıyordu. 1949'a gelindiğinde yalnız İstanbul'da 180 kadın otomobil sürücüsü, 6 kadın da taksi şoförü olmuştu. Yetkililer kadınların daha dikkatli otomobil kullandıklarını, İstanbul trafiğindeki 180 kadından hiçbirinin en küçük bir kaza dahi yapmadığını bildiriyordu.
6	Perihan, Samiye, Muammer Hanımlar gibi genç Cumhuriyetin özgüvenli kadınları her alanda olduğu gibi asfaltta da dört tekerlekleri üzerinde kendilerinden emin, yolculuklarına devam ettiler. Kadınlara ait olmadığı düşünülen otomobil yarışı, taksi şoförlüğü gibi alanlarda başarılar kazanarak bu düşüncenin yanlışlığını kanıtladılar. Bu öncü kadınlardan devraldıkları özgüvenle bugün de kadınlar büyükannelerinin asfaltta bıraktıkları izleri takip ederek yollarına devam ediyor.

Senaryo metninin birinci paragrafında Türk halkının otomobil yarışına olan merakı, ilgisi ve otomobil yarışçısı Samiye Morkaya'nın içinde bulunduğu bir yarış mücadelesi yer almaktadır. İlgili paragraf mesleki deneyim ve başarılar ile girişimci, özneleşmiş ve öncü kadınlar temaları çerçevesinde sunulmuştur. Samiye Morkaya'nın otomobil yarışlarındaki başarısı spiker anonsu ile betimlenerek aktarılmıştır. Bu yolla öğrencilerin yarış atmosferini içselleştirmeleri hedeflenmiştir.

2 numaralı paragrafta ise otomobillerin çeşitli mecralardaki önemi, kadınların ilgisi ile ilk kadın şoförler Perihan Hanım, Samiye Morkaya'nın girişimleri anlatılmaktadır. Bahsi geçen girişim faaliyeti öncü, girişimci kadın ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma temalarıyla açıklanmıştır. Zira burada kadınların da erkekler gibi otomobillere ve şoförlüğe ilgi duymaları ve başarılı şoför olmaları söz konusudur. Bu ilginin ilk örneklerinden biri ilk ralli yarışçısı Samiye Morkaya'dır (Özalp, 2017).

3, 4 ve 5 numaralı paragraflarda ise ilk taksi şoförü kadın Muammer Hanım'ın ehliyet alma süreci mesleki deneyim ve başarılar, mücadelecilik/güçlü, öncü ve girişimci kadınlar ile toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma temaları içerisinde aktarılmıştır. Bahsi geçen temalara ek olarak kadın sesini duyurma hedefi de gazete haberleri yoluyla gerçekleştirilmiştir. İlgili paragraflarda Muammer Hanım'ın kendi isteğiyle taksi şoförlüğü yapmak istemesi, bunun için ehliyet sınavına girmesi ve dönem gazetelerine haber olması söz konusudur.

6 numaralı paragrafta ilgili kadın aktörlerin şoförlük mesleğindeki başarıları, günümüzde otomobillere meraklı kadınlara öncü ve örnek olmaları yer almaktadır. Bahsi geçen öncülük faaliyeti girişimci, öncü ve güçlü kadınlar temaları bağlamında betimlenmiştir.

4.5.2. Video Ekran Görüntüleri

Video tasarım süreci içerisinde ilgili kadın aktörler Samiye Morkaya ve Muammer Hanım'a ait birincil tarihsel kaynaklar slaytlara eklenmiştir. Buna göre elde edilen gazetelerden kúpürlerine ekranda yer verilmiştir. Buna ek olarak senaryo metni içerisinde slaytta yer verilmesi kararlaştırılan cümle ve söz öbekleri belirlenmiştir. Anlatıyı güçlendirmek adına tarihsel/güncel görsel öğeler kullanılmıştır. Büyük ölçüde tarihsel birincil kaynak kullanımı gerçekleştirilmiş, kadın aktörlere ait portre fotoğrafları, gazete haberi görselleri ilgili slaytlara yerleştirilmiştir. Ayrıca yine anlatıyı desteklemek adına güncel animasyon, vektörelanimasyonlar slaytlara eklenmiştir.

Şekil 4.5.'de Asfaltta İz Bırakan Kadınlar videosundan slayt örnekleri sunulmuştur.

Şekil 4.5. Asfaltta İz Bırakan Kadınlar Videosu Slayt Örnekleri

Slayt 1

Slayt 2

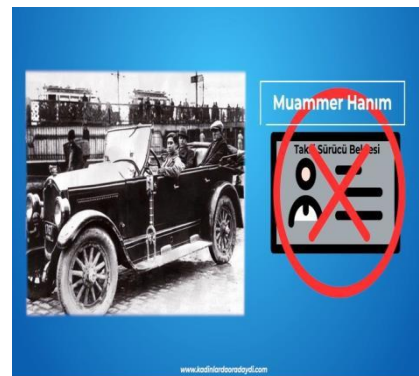
Slayt 3

Slayt 4

Slayt 5

Slayt 6

Slayt 7

Slayt 8

Slayt 9

Slayt 10

Slayt 11

Slayt 12

Slayt 1 ve 2’de öncü kadın, mesleki deneyim ve başarılar temalarına ile görsel hafıza oluşturma hedefine yer verilmiştir. Slaytlarda Samiye Morkaya’nın yarışta başarılar elde etmesi söz konusudur. İlgili tarihsel bilgi güncel vektörel görsel (start tabelası) ve tarihi aktör Samiye Morkaya’ya ait portre fotoğraf ile desteklenmiştir. Ayrıca slayt 2’de yer alan kadın aktöre ait biyografi bilgisi anlatıyı desteklemek adına senaryo metninden alınarak ekrana taşınmıştır.

Slayt 3 ve 4’te ise eğlenceli ve ilgi çekici içerik oluşturma hedefi doğrultusunda tarihsel ve güncel görsellere yer verilmiştir. Senaryo metnindeki gazetede yer alan “*Acaba bizim hanımevendilerde de otomobilcilik zevki uyanacak mıdır dersiniz*” haber manşeti girişimci kadınlar temasını desteklemek amacıyla slayta eklenmiştir. Güncel vektörel görsel kullanılarak da (otomobil kullanan kadınlar) ilgili anlatı desteklenmiştir.

Slayt 5, 6 ve 10’da girişimci, öncü kadınlar ile toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma temaları işlenmiştir. Slayt 5’te Samiye Morkaya ve Perihan Hanım’ın otomobil kullanan ilk kadınlar olmaları bir girişimcilik ve öncülük örneğidir. Ayrıca ekranda yer verilen tarihsel bilgiyi görselleştirmek adına Samiye Morkaya’ya ait tarihsel görsel slayta eklenmiştir. Slayt 6’da ise toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma teması doğrultusunda Muammer Hanım’ın ilk başvurusunun kabul edilmemesi ilgili temaya dikkat çekmek için görselleştirilerek aktarılmıştır. Bu slaytta öğrenciler dönem koşullarında var olabilen cinsiyetçi yaklaşımları fark edebileceklerdir. Slayt 10’da girişimci, öncü ve mücadeleci/güçlü kadınlar temaları çerçevesinde başarılı iki şoför Samiye Morkaya ve Muammer Hanım aktörlerine ait tarihsel görseller yer almaktadır. Zira burada kadınların kendi girişimleriyle başarılı birer şoför olmaları, pes etmeden mücadele vermeleri söz konusudur.

Slayt 11’de zamanla artan sürücü kadınların dikkatli araç kullandıkları ve kaza yapmadıkları bilgisini içeren gazete haberi ile güncel bağlamda da devam eden kadınların başarısız sürücü oldukları yönündeki toplumsal cinsiyet kalıplarını kırma hedefi gözetilmiştir.

Slayt 7, 8 ve 9’da ise özneleşmiş ve girişimci kadınlar temaları yer almaktadır. Zira burada Muammer Hanım’ın şoför olma girişiminin gazetede haber olması ve röportaj vermesi söz konusudur. Araştırmada benimsenen kadın seslerini duyurma yaklaşımı buradada yer almaktadır. Muammer Hanım’a ait konuşma diğer bölümlerde olduğu gibi

kadın aktöre ait portre fotoğraf ve italik yazı tipiyle ekrana taşınmıştır.

4.5.3. Video İnceleme Formu ve Çalışma Yaprakları

Asfaltta İz Bırakan Kadınlar- Samiye Morkaya ve Muammer Hanım adlı videoya ait bir video inceleme formu, iki adet çalışma yaprağı yer almaktadır.

Asfaltta İz Bırakan Kadınlar- Samiye Hanım ve Muammer Hanım adlı videoya a ait video inceleme formu bu bölüme alınmayarak EK- 21’de sunulmuştur.

Video inceleme formunda ilk altı soru Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar- Bedra Osman ve Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen’e adlı videolarda olduğu gibi standart biçimde hazırlanmıştır.

Çalışmanın 7 numaralı sorusu **“Muammer hanım şoför olma sürecinde neler yaşamıştır? Bu süreçte herhangi bir engelle karşılaşmış mıdır?”** şeklinde hazırlanmıştır. Öğrencilerden ilk taksi şoförü Muammer Hanım’ın ehliyet sınavı sürecinde yaşadığı reddedilişi ve ardından tekrar başvurmasını girişimci-mücadeleci kadınlar ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma temaları doğrultusunda cevaplamaları beklenmektedir.

8 numaralı soru ise **“Kadınların otomobil kullanmadaki başarılarına izlediğiniz videodan örnekler verebilir misiniz?”** şeklinde hazırlanmıştır. İlgili soru ile öğrencilerden mesleki deneyim ve başarı teması doğrultusunda kadınların taksici, otomobil yarışçısı başarılarını açıklamaları beklenmektedir.

Asfaltta İz Bırakan Kadınlar- Samiye Morkaya ve Muammer Hanım videosu özelinde iki çalışma yaprağı hazırlanmıştır. İlgili çalışma yaprakları bu bölüme alınmayarak EK- 22, 23, 24 ve 25’te sunulmuştur.

Videoya ait çalışma yaprağının ilki bir adet yaratıcı etkinlikten (*Benim Haberim*) oluşmaktadır. Öğrencilerden etkinlik çerçevesinde oluşturulan yönergeden hareketle, Samiye Morkaya ve Muzaffer Hanım’dan yola çıkarak ehliyet almaya hak kazanan kadınların başarılarını anlatan bir haber sayfası tasarımları istenmektedir.

Hazırlanan çalışma yaprağının ikincisi ise diğer çalışma yapraklarında olduğu gibi dört farklı etkinlikten oluşmaktadır.

- Görsel tanıma etkinliğinde öğrencilerden videoda yer Samiye Morkaya

kadın profilini bulmaları istenmektedir.

- Şema tamamlama etkinliğinde kavramlarla düşünme becerilerini işe koşma hedefi doğrultusunda kadınlara ait kutucuklara ilgili kadın aktörü anlatan kavramları, videoda yer alan anahtar kelimeleri yazmaları istenmektedir.
- Doğru- Yanlış etkinliğinde ise senaryo metninden alınan tarihsel bilgilerin doğru ve yanlış olanlarını belirlemeleri beklenmektedir.
- Tarihsel düşünme- yaratıcı düşünme etkinliğinde Samiye Morkaya'yı seslendirelim çalışması yer almaktadır. Öğrencilerden kupa kazanmış Samiye Morkaya'nın düşüncelerini yazmaları istenmektedir. Böylece geleneksel olarak eril kabul edilen bir alanda başarı kazanmış bir kadınla empati kurmaları ve onun başarısını duyumsamaları hedeflenmiştir.

Asfaltta İz Bırakan Kadınlar videosu ile otomobillerin henüz yaygın olarak kullanıldığı genç Türkiye'de sosyo-ekonomik yansımanın Türk kadınları etkisi, videoda yer alan tarihsel aktör Muammer Hanım'ın taksici olma girişimi ve başarılı otomobil yarışısı Samiye Morkaya'nın elde ettiği başarılar ile kadınların da şoförlükte başarılı olabileceğini kanıtlaması aktarılmıştır. Kadınların girişimci, öncü ve mesleki deneyim ve başarılar temaları çerçevesinde ilk taksi şoförü ve ilk otomobil yarışısı olmaları kadın seslerini duyurma ve görsel hafıza oluşturma hedefleri doğrultusunda betimsel olarak açıklanmıştır. Eril kabul edilen alanlarda da kadınların başarılı olabilecekleri gösterilerek toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının kırılması hedeflenmiştir. Böylece araştırmanın öncü kadınları ve deneyimlerini görünür kılma amacı gerçekleştirilmiştir.

4.6. Vizörden Bakan Kadınlar- Naciye ve Muzaffer Hanımlar

Bu başlık altında Vizörden Bakan Kadınlar adlı videoya ait senaryo metni, ilgili başlık çerçevesinde oluşturulan videoya ait ekran görüntüleri, video inceleme formu ve çalışma yaprakları betimsel olarak yorumlanmıştır.

4.6.1. Senaryo

Senaryo metninin ana biyografilerini fotoğrafçılık mesleği ile ilgilenen Naciye ve Muzaffer Hanım'lar oluşturmaktadır. Ailesine destek olmak amacıyla girişimde bulunarak kendi fotoğrafhanesini açan Naciye Hanım ve İstanbul'da seyyar fotoğrafçılık yaparak geçimini sağlayan Muzaffer Hanım adlı kadın biyografileri senaryolaştırılarak

açıklanmıştır.

Olay örgüsü özet olarak, Osmanlı döneminde savaşlar sebebiyle yaşanan ekonomik problemler sebebiyle kendi paralarını kazanmak amacıyla girişimde bulunan Naciye ve Muzaffer Hanım'ları anlatmaktadır. Kadın dergi ve dernekleri tarafından sürekli çalışma hayatına katılmalarının başarılı örneklerinden biri de Naciye ve Muzaffer Hanım'lardır. Naciye Hanım, eşi asker olması ve bu nedenle bedeninin zarar görmesi sonucu maddi sorunlar yaşamaktaydı. Fotoğrafçılık mesleğini eşinden öğrenen Naciye Hanım, bir süre sonra evi geçindirmek için fotoğrafhane açmaya karar vermiştir. Fotoğrafhanesi İstanbul'da büyük ilgi görmüş ve çok sayıda kadını fotoğrafhanesinde ağırlamıştır. Muzaffer Hanım ise Naciye Hanım'ın aksine fotoğrafçılık mesleğini İstanbul sokaklarında seyyar olarak gerçekleştirmiştir. Süs Kadın Dergisi kanalıyla kartpostallar ile davet almış, kadınların evlerine giderek onların fotoğraflarını çekmiştir.

Vizörden Bakan Kadınlar başlığı kadın aktörlerin başarılarını simgeleştirmek, kadınların çalışma hayatındaki girişimlerini anlamlaştırmak için belirlenmiştir. “Vizörden Bakmak” metaforik olarak kadınların fotoğrafçılık girişimine gönderme yapmaktadır. Öğrencilerin videoyu izledikten sonra bu bağlantıyı kurması hedeflenmiştir.

İlgili senaryo “Tablo 4.6. Vizörden Bakan Kadınlar Videosu Senaryo Metni” başlığı altında paragrafları numaralandırılarak sunulmuştur.

Tablo 4.6 Vizörden Bakan Kadınlar Videosu Senaryo Metni

1	Osmanlı'nın son dönemlerinde peş peşe yaşanan savaşlar, sosyal ve ekonomik yaşamda birçok sıkıntıya neden oldu. Bu zorlu koşullar, evleri dışında çalışmaya pek de alışkın olmayan Müslüman Osmanlı kadınlarını çalışma yaşamıyla tanıştırdı. Dönemin kimi kadın dergileri ve dernekleri de çalışma yaşamına katılmaları için onları destekledi. Bu dergiler, kendi işini kuran kadınları haber yaparak tüm kadınları girişimci olmaya davet ettiler. Kendi işyerlerini açabilir ve geçimlerini sağlayabilirlerdi. Bu dergilere konu olan iki Osmanlı kadını da Naciye ve Muzaffer Hanımlardı. Bu iki girişimci kadın fotoğrafçılık mesleğini seçerek kendi işlerini kurmuşlardı. Naciye Hanım bir fotoğraf stüdyosu açarken; Muzaffer Hanım dergi kanalı ile seyyar fotoğrafçılık yapmaktaydı.
2	Fotoğrafçılık sanatını eşinden öğrenen Naciye Hanım ile ailesi zamanla ekonomik zorluklarla karşılaştılar. Naciye Hanım evdeki eşyaları satmanın bir çözüm olamayacağını düşündü. Ailesinin geçimini sağlamak için çalışarak para kazanması gerektiğine karar verdi. Dönemin geleneksel toplumunda üstelik bir Paşa kızının çalışması tepkilere yola açabilirdi. Ancak Naciye Hanım gelebilecek tepkilere hiç aldırış etmedi: <i>"Birinci Dünya Savaşı başladı ve kocam cepheye gitti. Üç kızım, bir oğlum, annem, üç evlatlığımız, ninem ve evde bize hizmet eden dört, beş askeri geçindirmek mecburiyetinde idim.</i> <i>Ben insan değil miyim, ben hayatımı kazanamaz mıyım, çocuklarıma bakamaz mıyım? İllaki bunları satarak mı yaşayacağız" dedim ve ertesi günü bir fotoğraf hane açmaya karar verdim. Zaten çatı katındaki çamaşırlık, kocamın fotoğraf merakı yüzünden bir stüdyoya dönmüştü.</i>
3	1919 yılının başında, Beşiktaş Yıldız'da oturduğumuz Sait Paşa konağının önüne "Türk Hanımlar Fotoğrafhanesi - Naciye" yazdırdığım bir tabela asarak çalışmaya başladım. İlk gün 10 kişi geldi." Naciye Hanımın stüdyosu artık kadınlar arasında çok popülerdi. Kazancı gittikçe arttı ve 1921'de ailesiyle birlikte Beyazıt'ta bir binaya taşındılar. Alt kattaki dairede ailesi ile yaşarken, üst katta yer alan stüdyosunda işini yapmayı sürdürdü. Millî Mücadelenin devam ettiği bu yıllarda kadınlar, cephedeki eşlerine gönderecekleri fotoğrafları çekirmek için Naciye Hanım'ın stüdyosuna akın ediyorlardı. Kadınlar Dünyası Dergisi de Naciye Hanım'ı girişimciliği için kutluyordu: "Naciye Hanım adında bir kız kardeşimizin kadınlara özel bir fotoğraf hane işletmekte olduğunu haber aldık. Bu girişimci ve çalışkan kız kardeşimizi takdir etmek ve desteklemek borcumuzdur."
4	Naciye Hanım sadece fotoğrafçılık yapmakla kalmıyor, fotoğrafçılık dersleri de veriyordu. İstanbullu kadınlara ve haftada iki gün Yıldız Sarayına giderek Sultan Reşat'ın torunlarına fotoğrafçılık sanatını öğretiyordu. Buraya gittiğinde saray kadınlarının da fotoğraflarını çekiyor, bazen de sultan hanımlara atölyesinde karanlık oda dersleri veriyordu. Millî Mücadele döneminde heyecanla katıldığı mitinglerin fotoğraflarını da çekti. Naciye Hanım fotoğraflarına adını yazmadığı ve arşivini koruyamadığı için, tarihe tanıklık eden bu değerli fotoğraflardan ne yazık ki çok azı günümüze ulaşabildi.
5	Muzaffer Hanım ise Naciye Hanım'ın aksine stüdyoda değil, seyyar fotoğrafçı olarak mesleğini yaptı. 1923 yılının haziran ayında Süs dergisine verdiği ilandan sonra çok sayıda talep aldı. İstanbul'u köşe bucak dolaştı, istedikleri yere giderek kadınların fotoğraflarını çekti. Fotoğrafçıya gitmeye üşenen kadınlar, Muzaffer Hanım'ı çağırarak evlerinde, bahçelerinde fotoğraflarını çektirebilirlerdi. Fotoğraf çekirmek istedikleri gün, saat ve adres bilgilerini bir kartpostala yazarak dergiye göndermeleri yeterliydi. Muzaffer Hanım belirtilen yere hemen gelecekti.

	Süs dergisi hazırladığı ilanda Muzaffer Hanım'ı övgüyle tavsiye ediyordu: <i>“Muzaffer Hanım hakikaten sanatkar bir resimci olduğu için mahcup olmaktan hiç korkmaksızın kadınlarımıza kendisini hararetle tavsiye ediyoruz.”</i>
6	Kadınlardan çok rağbet gören Muzaffer Hanım'ın müşterileri de gün geçtikçe artmıştı. Muzaffer Hanım o güne kadar evlerinden pek çıkamayan, hiç fotoğrafı çekilmemiş çok sayıda kadını fotoğraflamayı başarmıştı. Kurdukları işler sayesinde parlak bir kazançla geçimlerini sağlayan Naciye ve Muzaffer Hanımlar, kadınların girişimci ruhunun fotoğrafçı temsilcileri oldular. Fotoğraf sanatını meslek edinmek isteyen kadınlara öncülük ettiler. Kadınlara özel fotoğraf stüdyosu açarak ve istedikleri adreslere gidip çekim yaparak kadınlar için de fotoğrafı erişilebilir kıldılar. Böylece tüm toplumu kapsamasını sağladıkları fotoğraf sanatına önemli katkılarda bulundular. Bugün de akıp giden yaşamı vizörden bakarak ölümsüzleştiren yetenekli kadınlar, fotoğraf sanatında emin adımlarla ilerlemeye devam ediyor.

Senaryo metninin birinci paragrafında kadın dayanışması, girişimci, mücadeleci/güçlü kadınlar temaları ve kadın seslerini duyurma hedefine yer verilmiştir. İlgili paragrafta kadınların çalışma hayatına katılmak için girişimlerde bulunmaları, kadınların seslerini duyurmak için birlikte hareket etmeleri, dernekler kurmaları ve dergiler yayınlamaları söz konusudur. Ayrıca kadın aktörlerin yaşadığı döneme ait bilgiler de yer almaktadır. Buna ek olarak birinci paragrafın son bölümünde senaryoya konu olan iki kadın aktörünün fotoğrafçılık alanındaki girişimcilik çalışmalarına da değinilmiştir.

2 numaralı paragrafta ise kadın seslerini duyurma ve girişimci kadınlar ile toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma temalarına yer verilmiştir. Naciye Hanım'ın ailesine destek olmak için fotoğraf stüdyosu açma girişiminde bulunması, gelen tepkilere aldırması aktarılmıştır. Ayrıca Naciye Hanım'a ait demece yer verilerek kadın seslerini duyurma hedefi gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak Osmanlı kadınlarının girişimcilik ve çalışma hayatına katılma girişimlerine de kadın seslerini duyurma hedefi çerçevesinde yer verilmiştir.

2 ve 4 numaralı paragraflarda ise kadın dayanışması teması yer almaktadır. Bir kadın yayın organı olan Kadınlar Dünyası Dergisi'nin Naciye Hanım'ı destek ve tebrik amaçlı haber yapması yer almaktadır. Buna ek olarak Naciye Hanım'ın kadın dayanışması içerisinde padişahın torunlarına fotoğrafçılık sanatını öğretmesi söz konusudur. Bu bağlamda Naciye Hanım'ın girişimcilik faaliyetinin başarılı olduğu ileri sürülebilir.

5 ve 6 numaralı paragraflarda seyyar fotoğrafçılık yaparak mesleğini icra eden Muzaffer Hanım'ın girişimcilik faaliyetleri mücadelecî, girişimci, kadın dayanışması ile mesleki deneyim ve başarı temaları çerçevesinde oluşturulmuştur. Naciye Hanım gibi Muzaffer Hanım'da bir kadın dergisi tarafından desteklenmiştir. Sûs Kadın Dergisi'nin girişimci bir kadını desteklemesi, tebrik etmesi söz konusudur. Bunun için bahsi geçen dergi Muzaffer Hanım'ın mesleğini icra etmesi için sayfalarını Muzaffer Hanım'a açmış, onun girişimciliğini tüm İstanbul halkına duyurmuştur.

Buna ek olarak 6 numaralı paragrafın son bölümünde mesleki deneyim ve başarılar teması doğrultusunda kadın aktörlerin fotoğrafçılık sanatında başarılı bir iş ortaya koydukları ve fotoğraf sanatında öncü olduklarına yer verilmiştir.

4.6.2. Video Ekran Görüntüleri

Video tasarım sürecinde kadın aktörler Naciye ve Muzaffer Hanım'lara ait tarihsel birincil kaynak görsel ve güncel tasarımlara yer verilmiştir. Muzaffer Hanım'ın kartpostal örneği ve portresini içeren fotoğraflar dergiden alınarak slaytlara aktarılmıştır. Ayrıca ilgili dergilerden farklı sayılarına ait kapak görseli de slaytlarda kullanılmıştır. Senaryo metni büyük oranda slaytlara aktarılmıştır. Slaytlarda yer alacak kadın aktörlere ait tarihsel bilgiler içerisinden dergilere ait söz öbekleri düzenlenerek ekrana taşınmıştır. Anlatıyı güçlendirmek adına tarihsel/güncel görselleri birlikte kullanmaya özen gösterilmiştir. Yine buna ek olarak anlatıyı desteklemek amacıyla temsili görsel unsurlara yer verilmiştir. Naciye Hanım'ın fotoğrafhanesi için dükkân ve stüdyo illüstrasyonu, analog ve dijital fotoğraf makinelerini içeren güncel görseller slaytlara taşınmıştır.

Şekil 4.6.'de Vizörden Bakan Kadınlar Videosundan slayt örnekleri sunulmuştur.

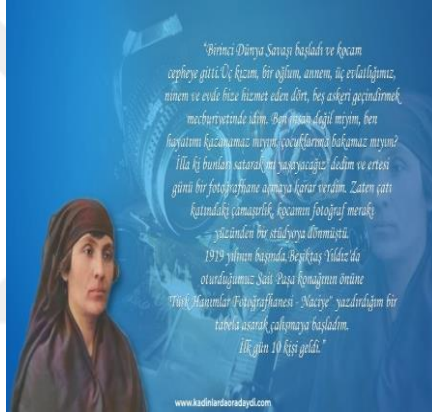
Şekil 4.6. Vizörden Bakan Kadınlar Video Slayt Örnekleri

Slayt 1

Slayt 2

Slayt 3

Slayt 4

Slayt 5

Slayt 6

Slayt 7

Slayt 8

Slayt 9

Slayt 10

Slayt 11

Slayt 12

Slayt 1’de ise girişimci kadın teması yer almaktadır. Ailesine destek olmak için kendi fotoğrafhanesini açan Naciye Hanım’ı temsil etmek amacıyla güncel bir dükkân animasyonu ile ilgili sahne canlandırılmıştır. Böylece eğlenceli içerik sunma hedefi gerçekleştirilmiştir.

Slayt 2, 5 ve 7’de biyografileri sunulan kadın aktörler Naciye ve Muzaffer Hanım’lara ait tarihsel portreler ve senaryo metninde yer alan anahtar kelimeler, öncü ve girişimci kadınlar temaları doğrultusunda ekrana taşınmıştır

Slayt 3’te ise kadın seslerini duyurma hedefi ve girişimci kadın temaları işlenmiştir. Naciye Hanım’a ait bir demeç kadın aktörün yaşadıklarını, duygularını ve düşüncelerini doğrudan öğrenciye iletmeye aracılık eden tarihsel kaynak konumundadır. Böylece kadın seslerini duyurma hedefi bahsi geçen demeç ile gerçekleştirilmiştir. Her bölümde olduğu gibi bu slaytta da kadın sesleri italik yazı fontu ve tarihsel aktörün portre fotoğrafı ile birlikte sunulmuştur.

Slayt 4 ve 8’de kadın dayanışması teması ve kadın seslerini duyurma hedefine yer verilmiştir. İlgili sahnelerde adı geçen Kadınlar Dünyası ve Süs Kadın Dergi’lerinin girişimci kadınları destekleyen ve tebrik eden haberlerine slaytta yer verilmiştir. Buna ek olarak çalışmada yer alan birincil görsel kaynaklardan ilgili dergi görselleriyle de sahne desteklenmiştir.

Slayt 6, 9 ve 10 ise senaryo metninden alınan tarihsel bilgiler özetlenerek ekrana taşınmıştır. Bahsi geçen bilgiler için birincil tarihi kaynak görsel ve güncel stok video-belgeseller kullanılmıştır.

Slayt 11 ve 12’de kadın dayanışması ve girişimci kadınlar temaları yer almaktadır. Sahne aynı zamanda görsel hafıza oluşturma hedefini de içermektedir.

4.6.3. Video İnceleme Formları ve Çalışma Yaprakları

Vizörden Bakan Kadınlar- Naciye ve Muzaffer Hanımlar adlı çalışmaya ait bir video inceleme formu, iki adet çalışma yaprağı yer almaktadır. Vizörden Bakan Kadınlar adlı videoya ait video inceleme formu bu bölüme alınmayarak EK 26’da sunulmuştur.

Video inceleme formunda ilk altı soru diğer çalışmalarda olduğu gibi standart

biçimde hazırlanmıştır.

Çalışmanın 7 numaralı sorusu **“Naciye Hanım neden fotoğrafane açmıştır? Fotoğrafçılık kariyeri boyunca hangi çalışmaları yapmıştır?** olarak hazırlanmıştır. Öğrencilerden Naciye Hanım’ın fotoğrafçılık mesleği ailesine destek olmak için seçtiğini ve başarılı bir fotoğrafçı olduğunu açıklaması istenmektedir. Yine öğrencilerin ilgili soruyu girişimci-mücadeleci kadınlar ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma temaları doğrultusunda cevaplamaları beklenmektedir.

8 numaralı soru ise **“Muzaffer Hanım neden seyyar fotoğrafçılığı seçmiştir? Kadın dergisi Süs onu nasıl desteklemiştir?** şeklinde hazırlanmıştır. Öğrencilerin ilgili soruyu kadın dayanışması hedefi ve girişimci kadınlar teması çerçevesinde açıklamaları beklenmektedir. Ayrıca Muzaffer Hanım’ın seyyar fotoğrafçılık ile İstanbul’u gezdiğini ve hiç fotoğrafı çekilmeyen kadınların fotoğraflarını çektiğini ve kadın dayanışmasının bir örneği olarak kadın dergisinin kendisini desteklemesini açıklamaları beklenmektedir.

Videoya ait çalışma yaprağının ilki 2 adet yaratıcı etkinlikten (*Benim Dergim/Haberim*) oluşmaktadır (Bkz 30-31). Öğrencilerden tarihsel imgelem becerilerini işe koşma amacıyla etkinlik yaprağında yer alan yönergeden hareketle, Naciye ve Muzaffer Hanımlar’ın girişimcilik başarılarını aktaran bir haber sayfası tasarımları istenmektedir.

Hazırlanan çalışma yaprağının ikincisi ise diğer çalışma yapraklarında olduğu gibi dört farklı etkinlikten oluşmaktadır.

- Görsel tanıma etkinliğinde, öğrencilerden videoda yer almayan kadın profilini bulmaları istenmektedir. Tüm videolarda olduğu gibi bu etkinlik tarihi kadın aktörler bağlamında bir görsel hafıza oluşturma amacını taşımaktadır ve videoda yer alanlar kadar yer almayan (önceki videolarda yer alan) kadınların da sunulması görsel algıyı pekiştiren bir rol üstlenmektedir. Nitekim öğrencilerin, bu etkinlikte, henüz izlediği videoda yer almayan kadınları gördüğünde onların kim olduğunu, ilgili videolar ve içerdikleri tarihsel bağlamaları da hatırlamaları beklenmektedir.

- Şema tamamlama etkinliğinde, kavramlarla düşünme becerilerini işe koşma hedefi doğrultusunda kadınlara ait kutucuklara ilgili kadın aktörü anlatan anahtar kavramları, videoda yer alan anahtar kelimeler doğrultusunda yazmaları istenmektedir. Burada ekonomi çarklarının dönmesini sağlayan iki kelime Naciye Hanım için fotoğraf

stüdyosu, Muzaffer Hanım için seyyar fotoğrafçılıktır. Zira bu iki kadından biri stüdyosunda kadınların fotoğraflarını çekerek, diğeri ise kadınların adreslerinde fotoğraf çekimi yaparak geçimlerini sağlamaktadırlar. Bu etkinlikle, böylece bu iki tarihsel aktörün meslekleri ve geçimlerini sağlama yollarının vurgulanması hedeflenmiştir.

- Doğru- Yanlış etkinliğinde ise senaryo metninden alınan tarihsel bilgilerin doğru ve yanlış olanlarını belirlemeleri beklenmektedir. Bu etkinlikle tarihsel bilginin (olgusal bilgi) kazandırılması hedeflenmektedir. Öğrenci bu etkinliği yaparken videoda izlediklerini hatırlamalı, gerekirse videoyu yeniden izleyerek etkinliği tamamlamalıdır.

- Tarihsel düşünme- yaratıcı düşünme etkinliğinde iki kadın aktörü tanıtan bir tasarım yapmaları beklenmektedir. İlgili hedef ile öğrencilerden Naciye Hanım'ın fotoğrafhanesi için tabela/levha, Muzaffer Hanım için ise ilan sayfası tasarımları beklenmektedir. Burada dönem dergisine verilecek ilanda Süs dergisinde Muzaffer Hanım için çıkan ilanın olduğu kısım yeniden izletilerek dönemin diline (tarihsel dil) dikkat çekilebilir ve öğrenciler ilanlarını benzer bir üslupta kurgulamaları için desteklenebilir. Bu etkinlik tarihsel imgelem becerilerini geliştirmek amacıyla birincil kaynak olarak dergi sayfası (Süs Dergisi) içermektedir. Öğrencilerin tarihsel imgelem/empati becerilerini işe koşarak kendilerini o dönemin bir gazete çalışanı gibi hissetmeleri ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanarak tarihsel bağlamda kabul edilebilir bir ürün tasarımları hedeflenmiştir. Fotoğraf stüdyosu görseli ise temsili olarak güncel bir animasyondan seçilerek öğrencinin geçmiş ve bugün (değişim ve süreklilik) bağlantısını kurabilmelerinin yanı sıra yaş düzeyi dikkate alınarak konunun öğrencide sempati duygusu uyandırması ve ilgi çekmesi hedefine yönelik olarak sunulmuştur. Zira bu ilk örnekte olduğu gibi bugün de kadınlar (Türk kadınları) fotoğrafçılıkla uğraşmakta ve fotoğraf stüdyosu işletmeye devam etmektedirler. Levha tasarlarken öğrencilerin döneme ait tarihsel malzemeden yararlanmalarına ve tarihsel bağlama uygun düşümlerine öğretmen tarafından rehberlik edilebilir. Dönemin fotoğraf makinelerine ait görseller bu tarihsel malzemelerden biri olabilir ve öğretmen tarafından bu süreçte sınıfta bu makinelerden örnekler sunulabilir. Bu yolla öğrencilerin Naciye Hanımın stüdyosu için hazırlayacakları levhaya döneme ait fotoğraf makinelerinin resimlerini çizmeleri beklenebilir.

Son olarak tüm video içeriklerini kapsayacak şekilde çengel bulmacalar

hazırlanmış olup EK 32, 33, 34 ve 35’te sunulmuştur.

Bu bölümde kadın girişimciliğinin başarılı örneklerden biri olan, ailesine destek olmak için fotoğrafhane açan Naciye ve İstanbul’un sokaklarında seyyar fotoğrafçılık yapan Muzaffer Hanımlar’ın biyografileri senaryolaştırılarak aktarılmıştır. Senaryo metni ve hazırlanan videodan örnek slaytlar toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma, kadın dayanışması, girişimci, öncü kadınlar temaları ve görsel hafıza oluşturma ve kadın seslerini hedefleri doğrultusunda betimsel olarak açıklanmış, araştırmanın öncü kadınları ve deneyimlerini görünür kılma amacı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kadın seslerini duyurma hedefi söz konusu video ile gerçekleştirilmiştir.

SONUÇ

Eğitimin daha işlevsel bir duruma gelmesi için görsel ve görsel/işitsel materyallerin kullanımı elzemdir. 21. Yüzyıl içerisinde görsel ve işitsel materyallerin giderek büyük bir atılımla gelişmesi, sosyal bilgiler ve tarih öğretimi için de önem kazanan materyaller konumuna gelmelerine sebep olmuştur. Öte yandan son yıllarda ülkemizde yeni bir çalışma alanı olarak tanımlanabilecek sosyal bilgiler/tarih öğretiminde toplumsal cinsiyet ve kadın tarihi öğretimine yönelik çalışmalar da artarak devam etmektedir (Köse, 2015; Dilek, 2012; Yapıcı, 2006).

Sosyal bilgiler/tarih öğretimindeki bu iki güncel gelişmeden hareketle bu araştırma kapsamında, görsel-işitsel bir öğretim materyali olarak videoların kadın tarihi öğretiminde kullanımına dönük materyal geliştirme çalışmaları yapılmış, bu kapsamda tarihin kadın aktörlerini görünür kılan altı video geliştirilmiştir. Bu video içerikleri öğrencide genelde geçmiş, özelde kadın geçmişine ilgi ve merak uyandıracak sosyo-kültürel tarih ve gündelik yaşam tarihinden seçilen konular bağlamında oluşturulmuştur. Buna göre seçilen konular çerçevesinde öncelikle literatür taraması yapılmış, ardından video senaryoları yazılmış, toplanan tarihsel malzeme ile videolar Adobe After Effect Programı kullanılarak hazırlanmış ve bu yolla materyal geliştirme süreci tamamlanmıştır. Okul içi ve okul dışı ortamlarda izlenebilecek videolar elde edilmiştir.

Ülkemizde yeni bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkan kadın tarihi öğretiminin görsel-işitsel materyaller ile daha etkili bir yolla öğretilebileceği düşünülmektedir. Videoların kadın geçmişini öğrenciler tarafından kolay tüketilebilir, ilgi çekici ve merak uyandırıcı bir içerikte sunmada işlevsel araçlar olarak işe koşulabileceği, yapılan bu çalışma ile ortaya konulmuştur. Öte yandan bu çalışma kapsamında bu içeriklerin tarih ve tarih öğretimine ait bilgi/beceri/değerleri kazandırmada olduğu kadar, kadın tarihi ve öğretimine ait bilgi, perspektif ve temaları kazandırmak bakımından da önemli bir noktada durduğu ileri sürülmüştür. Hazırlanan video içeriklerinde her iki alandaki bu kazanımların/hedeflerin nasıl gerçekleştirildiği yapılan betimsel açıklama/yorumlar ile ortaya konulmuştur. Her video benzer meslekteki/deneyimlere sahip kadınların bugün de aynı alanlarda başarı ve özgüvenle öncü kadınların açtıkları yolda ilerlemeye devam ettiklerini vurgulayan bir/birkaç cümle ile sonlandırılmıştır. Böylece geçmiş ve bugün

arasındaki bağlantılar ve süreklilikler üzerinden öğrencilerde kadın geçmişi bağlamında bir tarihsel bilinç oluşturulması hedeflenmiştir. Geçmişte öncü kadınların kadın hakları ve mesleklerinde başarı kazanmak için verdikleri mücadeleler, kadınları erkeklerle eşit oldukları bugünün toplumuna taşıyan değerli ve önemli adımlardır. Bağlantılı olarak, geçmişte kadınların yaşadıkları cinsiyet ayrımcılığı gibi deneyimlerin ve güçlüklerin yanı sıra kadın hakları mücadelesinin bilinmesi ve bu mücadelelerin değerinin anlaşılması, günümüzde toplumsal hafızanın toplumsal cinsiyet eşitliği lehine yeniden şekillenmesi ve bu haklara sahip çıkılmasının önemine yönelik bir farkındalık geliştirme bakımlarından önemlidir. Mesleklerinde kadınlara öncülük etmiş, başarılar kazanmış, ülkelerine çeşitli alanlarda önemli katkılar sunmuş tarihin kadın aktörleri de bu toplumsal hafızayı besleyen önemli yapı taşları olarak video içeriklerinde yerlerini almışlardır. Geleneksel olarak tarih yazımından dışlanmış kadınlar böylece öğrencilerin ilgisini çekebileceği düşünülen görsel bir sunumla ve tarihsel kaynaklarla desteklenerek video içeriklerinde görünür kılınmışlardır. Araştırma kapsamında hazırlanan altı video içeriği ile bu kazanımlar gerçekleştirilmiştir.

Telefon şirketinin Peşindeki Kadınlar videosunda, Osmanlı toplumunda kadının konumu, bunun doğrultusunda kadınların yaşam yolları ve deneyimlerini nasıl etkilediği, videonun biyografisi Bedra Osman çerçevesinde aktarılmıştır. Kadınların çalışma hayatına kadın dergilerinin çabası ile atılması sonucu yaşadıkları toplumsal sorunlar ve olaylar anlatılmıştır. Bu konu ekseninde kadın dayanışması, girişimci kadınlar ile mesleki deneyim ve başarılar temaları işlenmiştir. Bu yolla araştırmanın kadın seslerini duyurma ve kadın haklarına yönelik farkındalık oluşturma hedefleri gerçekleştirilmiştir.

Çelik kanatlı kadınlar videolarının üç serisi genç Türkiye Cumhuriyeti'nde Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Türk havacılığı ekseninde kadın pilotlar Bedriye Tahir Gökmen, Sabiha Gökçen, Nezihe Viranyalı, Naciye Toros ve Edibe Subaşı hanımlara odaklanılmıştır. Kadınların Osmanlı döneminden kalan toplumsal baskılara boyun eğmeyerek uçan bir nesil yetiştirme mücadelesinde ilk öğretmenler, ilk pilotlar olmuşlardır. Maddi imkânların el vermediği dönemde ilk Sivil Havacılık ve askeri okullarda eğitimlerini tamamlayarak yurt içi ve yurt dışında ülkemizi temsil etmişlerdir. Neziye Viranyalı ve Edibe Subaşı ABD'ye davet edilmiş, Bedriye Tahir ilk kadın pilot, Sabiha Gökçen ilk kadın savaş pilotlarından biri, Naciye Toros ise ilk paraşütçü pilot kadın olmuştur. Kadınların mücadeleler göstererek mesleklerinde başarılı olmaları ve

genç pilotlar yetiştirmeleri öncü kadınlar, mücadeleci ve güçlü kadınlar ile özneleşmiş kadınlar temaları çerçevesinde anlatılmıştır.

Asfaltta iz bırakan kadınlar videosunda ise, otomobillerin henüz yaygın olarak kullanıldığı genç Türkiye’de sosyo-ekonomik yansımanın Türk kadınlarına etkisi, toplumsal bakış açısının kadın araba kullanabilir mi kavramını yıkan Muammer ve Samiye Hanımlar anlatılmaktadır. Videoda yer alan tarihsel aktör Muammer Hanım’ın taksi şoförü olma girişimi ve başarılı otomobil yarışçısı Samiye Morkaya’nın elde ettiği başarılar ile kadınların da şoförlükte başarılı olabileceğini kanıtlaması ortadadır. Kadınların girişimlerde bulunarak çalışma hayatına atılmaları ve yarışlarda kupalar kazanmaları mesleki deneyim ve başarılar ile öncü kadınlar temaları bağlamında işlenmiştir.

Vizörden Bakan Kadınlar videosunda, Osmanlı Devleti’nin son dönemini kapsayan savaş yıllarının yarattığı sosyo-ekonomik durumun içerildiği bir tarihsel bağlamın Osmanlı kadınlarının yaşam yollarını ve deneyimlerini nasıl dönüştürdüğü ve mikro düzlemde bu olayın tarihin kadın aktörlerine, Naciye ve Muzaffer Hanımlara nasıl yansıdığı ele alınmıştır. Yaşam koşullarının zorlamasıyla Naciye Hanım’ın ailenin geçimini sağlamak üzere girişimci bir ruhla fotoğraf stüdyosu açması, Muzaffer Hanımın (bu mesleğe başlamasındaki neden bilinmemekle birlikte) ise seyyar fotoğrafçılık yapması ve her iki kadının da bu meslekte başarı kazanmalarına odaklanılmıştır. Bu konu ekseninde girişimci, mesleki deneyim ve başarılar ile kadın dayanışması temaları işlenmiştir. Böylece araştırmanın öncü kadınların deneyimlerini görünür kılma amacı gerçekleştirilmiştir ve kadın seslerini duyurma hedefine ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında kadın tarihi öğretimine yönelik okul içi/dışı ortamlarda kullanılabilecek ilgi çekici, merak uyandırıcı videolar geliştirmek amaçlanmış olup buraya kadar ele alınan argümanlarda da ortaya konulduğu gibi bu amaç gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan video örnekleri ile kadın tarihi özelinde, sosyal bilgiler öğretimi kapsamındaki kadın geçmişini içeren kazanımlara, tarihsel düşünme becerilerine katkıda bulunacak ve okul dışı öğrenmeleri destekleyecek nitelikte görsel-işitsel materyallerin geliştirilmesinin mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçtan ve geliştirilen materyallerden (video ve çalışma yaprakları) hareketle aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

- Araştırmacılar/öğretmenler bu çalışma kapsamında kullanılan yöntemi takip ederek kadın tarihi öğretimi bağlamında benzer görsel-işitsel materyaller (videolar) tasarlayabilirler.
- Araştırmacılar bu çalışma kapsamında geliştirilmiş olan materyallerin kullanıldığı uygulamalı çalışmalar yapabilirler.
- Öğretmenler bu çalışma kapsamında geliştirilen materyalleri (video ve çalışma yaprakları) ilgili kazanımlar bağlamında derslerinde kullanabilirler.
- Öğretmenler okul dışı öğrenmeler kapsamında öğrencilerini bu videoları izlemeye yönlendirebilirler. Böylece öğrencilerde genelde geçmiş, özelde kadın geçmişine yönelik entelektüel bir merak ve heyecan duygusu geliştirmeye katkıda bulunabilirler.

KAYNAKÇA

- 100,000 Kişinin Bulunduğu Hava Bayramı.* (1937, 15 Mart). Kurun, s. 1, 9.
- Bayan Sabiha Gökçenin Uçuşları.* (1936, 30 Haziran). Cumhuriyet.
- Bir Hanım Şoför Olacak.* (1930, 01 Haziran). Akşam, s. 1.
- Bir Hanım Şoför Olmak İstiyor.* (1930, Kanunusani 6). Milliyet, s.5.
- Bir Teyyare Filomuz.* (1939, 16 Ağustos). Cumhuriyet
- Değerli Teyyarecimiz Sabiha Gökçen, Belgrada Muvasalatında Sefaret Erkanı Ve Karşılıyıcıları Arasında.* (1938, 23 Haziran). Cumhuriyet.
- Dünkü Hava Bayramına Yüz Bin Kişi İştirak Etti.* (1937, 15 Mart) . Akşam, s.1,7.
- En büyük Bayram Yurdun Her Yanında Sevinçle Kutlandı.*(1936, Birinci Teşrin 30). Kurun, ss.1-4.
- Fikri Tevfik.* (1933, 14 Mart). Milliyet, s. 7.
- Geçen Seneki Otomobil Rekoru Kırıldı.* (1933, 24 Haziran). Milliyet, s. 1, 6.
- Genç Paraşütçülerden Yıldız, Hüseyin ve Hikmet Uçmadan Evvel.* (1937, 15 Mart). Cumhuriyet, s. 1.
- Hava Kahramanımız Dost Yunanistanda.* (1938, 17 Haziran). Cumhuriyet.
- İlk Kadın Şoförün Anlattıkları.* (1930, Kanunusani 17). Cumhuriyet, s. 1.
- İlk Kadın Teyyarecimiz.* (1933, 29 Temmuz). Milliyet, s. 2.
- Kadın Şoför/ Muammer Hanım Taksi İçin İmtihan Verdi.* (1930, Kanunusani 16). Cumhuriyet, s. 2.
- Kadın ve Otomobil* (1928, 1 Kanunevvel). Resimli Gazete, s.1.
- Milletimizdeki Büyük Havacılık Aşkı.* (1937, 15 Mart). Cumhuriyet, s. 5
- Mini Mini Yavru Nihayet Muradına Erdi.* (1936, 13 eylül). Cumhuriyet.
- Otomobil Müsabakası İhtilaflı Alevlendi, Samiye Hanım Yarışı Tekrara Hazır!* (1933, 3 Ağustos). Son Posta, s. 12.
- Otomobilde Ekrem B. Türkiye Rekortmeni Oldu, Samiye Bürhan Cahit H. Geçen Sene Yaptığı Rekoru Kırdı* (1934, 26 Mayıs). Milliyet, s.1,5
- Otomoto-velo yarışları.* (1934, 26 Mayıs). Milliyet, s.1, 5.
- Sabiha Gökçen Bugün Geliyor.* (1938, 21 Haziran). Cumhuriyet, s. 3.
- Şoförlerin İmtihanı.* (1948, 29 Haziran). Akşam, s. 5.

Türkkuşu Filosu İzmir’de Hararetle İstikbal Edildi. (1938, 4 Nisan). Cumhuriyet

Türkkuşu Filosunun Son Seyahati. (1937, 10 Eylül). Akşam, s.6.

Türkkuşuna Mensup Altı Teyyare Geldi. (1937, 2 Eylül). Akşam, s.1, 4.

Türkün Kanatlı Amazonu. (1937, 23 Haziran). Cumhuriyet, s. 4.

Bir Hanım Şoför Olacak. (1930, Kanunusani 6). Akşam.

"Kadın Şoför!". (1930, Kanunusani 6). Milliyet.

İlk Kadın Teyyarecimiz. (1933, Temmuz 29). 2. Milliyet.

Türkkuşu Filosunun Son Seyahati. (1937, Eylül 10). 6. Akşam.

Milletimizdeki Büyük Havacılık Aşkı (1937, Mart 15) 1. Cumhuriyet.

100.000 Kişinin Bulunduğu Hava Bayramı. (1937, Mart 15). Kurun.

Akbaba, B. (2014). “Tarih Öğretiminde Görsel Kaynaklardan Yararlanma”. M. Safran (Ed.). *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri* (2. bs., ss. 217-230). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Akbulut, Y. (2018). Veri Çözümleme Teknikleri. A. Doğanay, M. Ataizi, A. Şimşek, J. Balaban Salı, Y. Akbulut, ve A. Şimşek (Ed.). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (ss. 162-195). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Akdemir, Y. (2005). *Atatürk Dönemi Türk Havacılığı.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü

Arslan, Ö. (2008). *İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretiminde Görsel ve İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Hatırda Tutma Düzeyi Üzerine Etkisi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aslan, E. (2008). “Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 82-91.

Aslan, E. (2020). “Tarih Öğretiminde Görsel Kullanımı”. *Tarih Okulu Dergisi*, 48, 3006-3031.

Ata, B. (2018). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ölümardı (Nekroloji) Yazılardan (Vefat İlanları, Vefayat [Obituary] ve İhtisat [Eulogy]) Yararlanma”. R. Turan , ve H. Akdağ (Ed.).*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-3* (2. bs., ss. 116-129). Ankara: Pegem Akademi.

Avaroğulları, M., ve Çapar, Z. (2016). “Tarihte Türk Kadınları ve İlkler”. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi (ATED)*, 6 (1), 27-49.

Bakacak, A. G. (2009). “Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi üzerine Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 44, 627-638.

- Balcı , M., ve Karadeniz, Y. (2018). “Cumhuriyet Modernleşmesinin Genç Kadın Pilotu: Sabiha Gökçen”. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 1-7.
- Baysal, H. (2017). “Osmanlı'da Kadın Memureler İçin Motivasyon Uygulamaları: Bank-i Osmani-i Şahane, Dersaadet Telefon Anonim Şirketi Osmaniyesi ve Kadın Birinci İşçi Taburu Üzerine Bir İnceleme”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 4 (29), 339-366.
- Belenli , T., ve Kiriş Avaroğulları, A. (2017). 20. Yüzyılda Türkiye’de Kadın Konusunun Tarih Derslerinde Öğretimine Yönelik Bir Değerlendirme: Türk Kadınlar Birliği ve Faaliyetleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 287-310.
- Bilgili, A. S. (2019). “Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler.” A. S. Bilgili (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (9. bs., ss. 2-29). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, P. D., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (1. b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüktuncay, M. (2014). İmgelemden Anlatıya Tarihsel Düşünme Formları. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*(23), 49-74.
- Çakır, S. (2016). *Osmanlı Kadın Hareketi* (5. bs.). İstanbul: Metis Yayınevi.
- Çakmak, B. (2013). “Tanzimattan Cumhuriyet'e Uzanan Çizgide Osmanlı Kadın Hareketleri, Dönemin Tiyatrosu'nda Kadının Temsili ve Kadın Sorunu”. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, 18, 44-79.
- Can, S. (2009). “İlköğretim ve Ortaöğretim Düzeyinde Kadın Tarihinin Öğretiminde Kaynak ve Arşivlerin Kullanımı”. *Uluslararası Osmanlı'dan Günümüze Kadın Belleğini Oluşturmada Kaynak Sorunu Sempozyumu (17-19 Nisan)*, Bildiri Kitabı (ss. 65-76). İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Kadir Has Üniversitesi.
- Çelik , H. (2016). “Tarihi Süreçte Türk Kadını İmgesinin Sosyal Bilgiler Güncel Ders Kitaplarına Yansımaları”. *Turkish History Education Journal*(5), 263-279.
- Çencen, N. (2016). “Tarih Derslerinde Edebi Ürün Kullanılması”. Mustafa Safran (Ed.) *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri* (ss. 299-306). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Ankara: Eğiten Kitap.

- Çulha Özbaş, B. (2010). *12-24 Yaş Grubu Öğrencilerinin Tarihsel Düşünme Gelişimi ve Tarihsel Kanıt Kullanımı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Daşdemir, İ., Uzoğlu, M., ve Cengiz, E. (2012). “7. Sınıf Vücudumuzdaki Sistemler Ünitesinde Animasyon Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Öğrenilen Bilgilerin Kalıcılığına ve Bilimsel Süreç Becerilerine Etkisi”. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2) 2, 54-62.
- Demircioğlu, İ. H. (2009). “Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel düşünme Becerilerine Yönelik Görüşleri”. *Milli Eğitim Dergisi*, 184, 228-239.
- Demircioğlu, İ. H. (2015). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar* (5. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demircioğlu, İ. H. (2019). “Tarih Öğretimi, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı”. İ. H. Demircioğlu, ve İ. Turan (Ed.). *Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (4. bs., ss. 1-12). Ankara : Pegem Akademi.
- Demircioğlu, İ. H., ve Kaymakçı, S. (2011). “Tarih Öğretmenlerinin Çalışma Yaprakları Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9 (1), 169-200.
- Demirel, Ö., Yağcı, E., ve Seferoğlu, S. S. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara : Pegem A Yayıncılık.
- Demirkazık, H. T. (2017). *Vecihi Hürkuş'un Hayatı ve Havacılık Faaliyetleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilek, D. (2007). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi* (3. bs.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dilek, D., ve Dilek , G. (2016). “Tarihsel Becerilerin Öğretimi”. M. Demirel (Ed.). *Tarih Öğretim Yöntemleri* (3. bs., ss. 135-151). Ankara: Pegem Akademi.
- Dilek, G. (2012). *Tarih Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet: 6. Sınıf Öğrencilerinin Perspektifinden Tarihsel Süreçte Kadın Hakları ve Kadın İmgesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Efe, Ü. (2014). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Filmlerin Kullanımı”. *International Journal of Social Science Research*, 3 (2), 54-68.
- Ekşigil, N. (1985, Mart). “İlk Profesyonel Kadın Fotoğrafçımız: Naciye Hanım”. (S. A. Ak, Röportaj Yapan). *Sanat Olayı*, 34, 78-79.
- Engin, V., Kuzucu, K., ve Demir, U. (2020). *Cumhuriyet İstanbul'unda Otomobil*. E. Afyoncu, ve Ç. Yılmaz (Ed.). İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Esayan, N. (2004). “Anneler ve Kızlar: Unless Romanı'nda Kadın Dayanışmasının Gerekliliği”. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi* 6, 10-21.

- Fidan, N. (1996). *Eğitim psikolojisi, Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Glesne, C. (2013). *Research Methods*. (Çev. A. Ersoy ve P. Yalçınoglu, 2. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Göker, N. (2015). “Sinemada Kadın Emeği ve Dayanışması: Made In Dagenham”. *Journal of Turkish Studies*10, 459-480.
- Güngör Akıncı, B. A., ve Dilek, D. (2012). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temsili Resim Kullanımıyla Tarihsel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi”. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 36, 5-23.
- Hürkuş, V. (2021). *Bir Teyyarecinin Anıları*. Ö. F. Şerifoğlu (Ed.). (8. bs.).İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İlgaz, S., Arslan , H., ve Örtten, H. (2018). “Resim ve Fotoğraflar ile Sosyal Bilgiler”. R. Sever , M. Aydın, ve E. Koçoğlu (Ed.). *Alternatif Yaklaşımlar ile Sosyal Bilgiler* (3.bs, ss. 479-500). Ankara: Pegem Akademi.
- İstanbul Kadın Müzesi. (t.y.). *Naciye Hanım (Suman)*. 15 Haziran, 2021 tarihinde, <http://www.istanbulkadinmuzesi.org/naciye-hanim-suman/?tur=Alfabetik> adresinden alındı.
- Johnson, B., ve Christensen, L. (2014). *Eğitim Araştırmaları (Nicel, Nitel ve Karma Yaklaşımlar)*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Karaboğa , M. T. (2020). “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Rollerı”. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(10), 4847-4881.
- Karaçalı Taze, H., ve Dilek, G. (2018). “ ‘Kendinizi Bizim Yerimize Koyup Düşünmenizi İstiyorum’: Kadın Haklarının Öğretimi Üzerine Bir Tarihsel Empati Çalışması”. *Kastamonu Education Journal* 26 (5),1737-1050.
- Karademirci, A. H. (2010). “Öğretim Teknolojileri: Tanımı ve Tarihsel Gelişimine Yeniden Bakmak”. M. Akgül, E. Derman, U. Çağlayan, A. Özgüt, T. Yılmaz (Ed.). *Akademik Bilişim’10- XII. Akademik Bilişim Konferans Bildirileri* (ss.497-503). Muğla: Muğla Üniversitesi
- Karakışla, Y. S. (2014). *Osmanlı Kadın Telefon Memureleri (1913-1923)*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler* (34. bs.). Ankara: Nobel Yayın.
- Kaya, R., Gazel, A. A., ve Akkuş, Z. (2016). “Tarih Öğretiminde Kaynak Kullanımı”. Muammer Demirel (Ed.). *Tarih Öğretim Yöntemleri* (3. bs., ss. 90-122). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Kaymakçı, S. (2013). “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebi Türlerin Kullanım Durumu”. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 230-255.
- Kaymakçı, S. (2019). “Tarih Öğretiminde Çalışma Yaprakları ve Kullanımı”. İ. H. Demircioğlu ve İ. Turan (Ed.), *Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (4. bs., ss. 209-226). Ankara: Pegem.
- Kaymakçı, S. ve Er, H. (2013). “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Biyografinin Kullanımı”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (25), 198-224.
- Keçe, M. (2016). “Tarihsel Düşünme Becerileri İle Tarih Okuryazarlığı Becerilerinin Karşılaştırılması”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 7, 108-122.
- Kılıç, D. A. ve Seven, S. (2008). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelenmesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kıroğlu, K. (2019). Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar. K. Kıroğlu, ve C. Elma (Ed.). *Eğitime Giriş* (ss. 2-14). Ankara: Pegem Akademi.
- Koçoğlu, E., Aydemir, H., ve Ekici, Ö. (2018). Görsel Materyaller İle Sosyal Bilgiler. Ramazan Sever, Mesut Aydın, ve Erol Koçoğlu (Ed.), *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler* (3. bs., ss. 25-95). Pegem Akademi.
- Köken, A. H., ve Örnek Büken, N. (2018). “XIII. Yüzyılda Güçlü Bir Toplumun Gelişmesine Katkı Sunan Fatma Bacı ve Dünyanın İlk Kadın Örgütlerinden: Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacılar Teşkilatı)”. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 8(2), 113-119.
- Köse, M. (2014). Azerbaycan Ortaöğretim Öğrencilerinin Kadın Tarihine Yönelik Görüş ve Önerileri. *Akademik Bakış Dergisi* 46, 146-159.
- Köse, M. (2015). *Tarih Öğretiminde Kadın İmajının Yeniden İnşası*. Ankara: Birleşik Yayıncılık.
- Küçükahmet, L. (2014). *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (26 bs.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kurulu, B. M. (1993). *Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge*. 17 Haziran, 2021 tarihinde www.tbmm.gov.tr: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/kadina_karsi_siddet/BM%20Kad%C4%B1na%20Kar%C5%9F%C4%B1%20%C5%9Eiddetin%20Ortadan%20Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Bildirgesi%2020.12.1993.pdf adresinden alındı
- Kurumu, T. D. (2021). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 5 Mayıs 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.

- Kuyucak, F. (2010). “Türk Havacılığında Kadın”.F. Ç. Döşkaya (Ed.). *21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar Değişim ve Güçlenme* (ss. 21-25). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Yayını.
- Maybek, S. D., Gönüllü , A., Demircan, M. B., Tufan, B., Parlak, B., Yardaş, A., ve Yılmaz, R. (2020). *İyagender Programı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Kılavuzu*. M. Demircan ve Z. İşsevenler (Ed.) 6 Temmuz, 2021 tarihinde İyader İnsanca Yaşam ve Demokratik Toplum Derneği: <http://iyader.org.tr/2020/09/30/iyagender-egitmen-kilavuzu-yenilendi/> adresinden alındı
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. 16 Mayıs, 2020 tarihinde: <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden alındı.
- Oğuzkan, F. (1993). *Eğitim Terimleri*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Okkalı, İ. C. (2019). II. Meşrutiyet Dönemi Resim Sanatında Nesne ve Özne Olarak Kadın. *Art-Sanat Dergisi* ,11, 47-70.
- Önen, F. (2016). *Osmanlı Devleti'nde Fotoğrafçılığın Gelişimi ve Fotoğrafın Tarihsel Kaynak Değeri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onur, E. (2019). *1950'lerde Türkiye'de Kadının Sosyal Statüsü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özalp, D. (2017). *Cumhuriyet Döneminde Otomobilin Sosyal Tarihi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özcan Demir, N. (1999). “2. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Feminizmi”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 107-115.
- Özger, Y. (2012). “Osmanlı'da Kadınların Memuriyette İstihdamı Meselesi ve Sicill-i Ahvalde Kayıtlı Memurelerin Resmi Hal Tercümeleri”. *History Studies*, 4 (1), 420-447.
- Özkan, S. (2015). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Özmen , H. ve Yıldırım, N. (2005). “Çalışma Yapraklarının Öğrenci Başarısına Etkisi: Asit ve Bazlar Örneği”. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 2 (2),124-143.
- Öztaş, S. (2008). “Tarih Öğretimi ve Filmler”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (2), 543-556.

- Öztaş, S. (2015). “Tarih Öğretiminde Tarihî Film ve Tarihî Dizilerin Kullanılmasına İlişkin Tarih Bölümü Öğrencilerinin Görüşleri (Kırklareli Üniversitesi Örneği)”. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 1-37.
- Öztaş, S. (2016). “Sosyal Bilgiler Derslerinde Film Analizleri ve Filmler ile Uygulanabilecek Öğretim Etkinlikleri”. Dursun Dilek (Ed.). *Sosyal Bilgiler Eğitimi* (ss. 636-654). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztaş, S. (2014). “Tarih Derslerinde Film Kullanımı”. Mustafa Safran (Ed.), *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri* (ss. 352-361). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Öztaş, S. (2019). “Tarih Öğretiminde Film ve Belgesel Kullanımı”. İsmail H. Demircioğlu, ve İbrahim Turan (Ed.). *Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (ss. 189-202). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztaşkın Bektaş, Ö. (2013). “Sosyal Bilgiler Dersinde Belgesel Film Kullanımının Akademik Başarıya ve Bilinçli Farkındalık Düzeyine Etkisi”. *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3 (2), 147-162.
- Safran, M. (2016). “Türkiye’de Tarih Öğretiminin Gelişimi”. Muammer Demirel (Ed.), *Tarih Öğretim Yöntemleri* (3. bs., ss. 10-21). Ankara: Pegem Akademi.
- Seçgin, F., ve Kurnaz, Ş. (2015). “Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumuna Etkisi”. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 24-38.
- Seferoğlu, S. S. (2006). *Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarım*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Seferoğlu, S. S. (2014). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarım*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tatar, C. (2018). *Türk Havacılık Tarihi (1909-1954) Milli Mücadele Dönemi Öncesi ve Sonrası Türk Havacılığı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi.) Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. (2021, Mayıs 15). Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Uçar, A., ve Karakuş, U. (2017). “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Çevre Konularının Öğretiminde Belgesel Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Tutumlarına Etkisi”. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 992-1009.
- Ulu Kalın, Ö., ve Aydemir, A. (2018). “Anılarla Sosyal Bilgiler Eğitimi”. Ramazan Sever, Mesut Aydın, ve Erol Koçoğlu (Ed.), *Alternatif Yaklaşımlar İle Sosyal Bilgiler Eğitimi* (3. bs., ss. 211-237). Ankara: Pegem Akademi.

- Ulusoy, K., ve Gülüm, K. (2009). “Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları”. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 85-99.
- Xiao-gang, Y. A. (2012). “Interpretation of "Strong Woman"”. *Theory Research*, (28)
- Yapıcı, G. (2006). “Kadın Tarihine Yer Açmak: Oluşturmacı Sosyal Bilgiler Programında Kadın Haklarının Tarihsel Gelişim Süreci Üzerine Bir Kazanım”. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 50-57.
- Yazıcı, S. (2005). *Sabiha Gökçen ve Türkiye’de Kadın Pilotlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (7. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A., ve Şeker , M. (2016). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Materyal Tasarım”. Dursun Dilek (Ed.), *Sosyal Bilgiler Eğitimi* (ss. 545-570). Ankara: Pegem Akademi.
- Zihnioğlu, Y. (2019). *Kadınsız İnkılap*. İstanbul: Metis Yayınevi.

EKLER

EK-1

Etkinlik Sayfaları

TELEFON ŞİRKETİNİN PEŞİNDEKİ KADINLAR

Video İnceleme Formu

Sevgili Öğrenciler

Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar adlı videoyu izlediniz. Aşağıdaki soruları cevaplandırarak video ile ilgili düşüncelerinizi paylaşabilirsiniz.

1. Sizce videoya neden bu isim verilmiştir?

.....

.....

.....

2. Videoda hangi kadın karakterler yer alıyor?

.....

.....

3. Videoda en çok ilginizi çeken sahneyi veya olayı yazar mısınız? Bu sahne veya olay neden ilginizi çekti?

.....

.....

4. Videoda geçen kavramlar nelerdir, yazar mısınız?

.....

.....

5. Videodan neler öğrendiniz, birkaç cümle ile açıklayınız?

.....

.....

6. Video sizde ne ile ilgili heyecan veya merak uyandırdı?

.....

.....

7. İşe başvuran Bedra Osman ve diğer Osmanlı kadınları ne gibi zorluklarla karşılaşmışlardır?

.....

.....

8. Bedra Osman ve diğer kadınlar karşılaştıkları bu problemleri nasıl çözmüşlerdir?

.....

.....

EK-2

Etkinlik Sayfaları

TELEFON ŞİRKETİNİN PEŞİNDEKİ KADINLAR

BEDRA OSMAN HANIM

İlk telefon memurelerini konu alan “Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar” videosunu izlediniz. İzlediklerinizi göz önünde bulundurarak aşağıdaki etkinlikleri tamamlayınız.

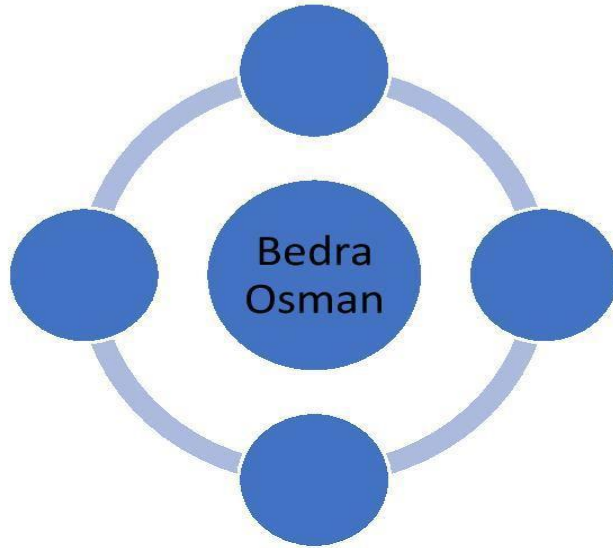
Telefon Memureleri

Aşağıdaki kadınlardan biri Bedra Osman Hanım. Hangisi olduğunu bularak fotoğrafın altındaki kutucuğu işaretleyebilirsiniz.

☐
☐
☐
☐

Bedra Osman Şemasını Tamamlayalım

“Bedra Osman” denildiğinde aklınıza ne geliyor? Bu ismin oluşturduğu çağrışımları düşünerek aşağıdaki şemayı tamamlayın.

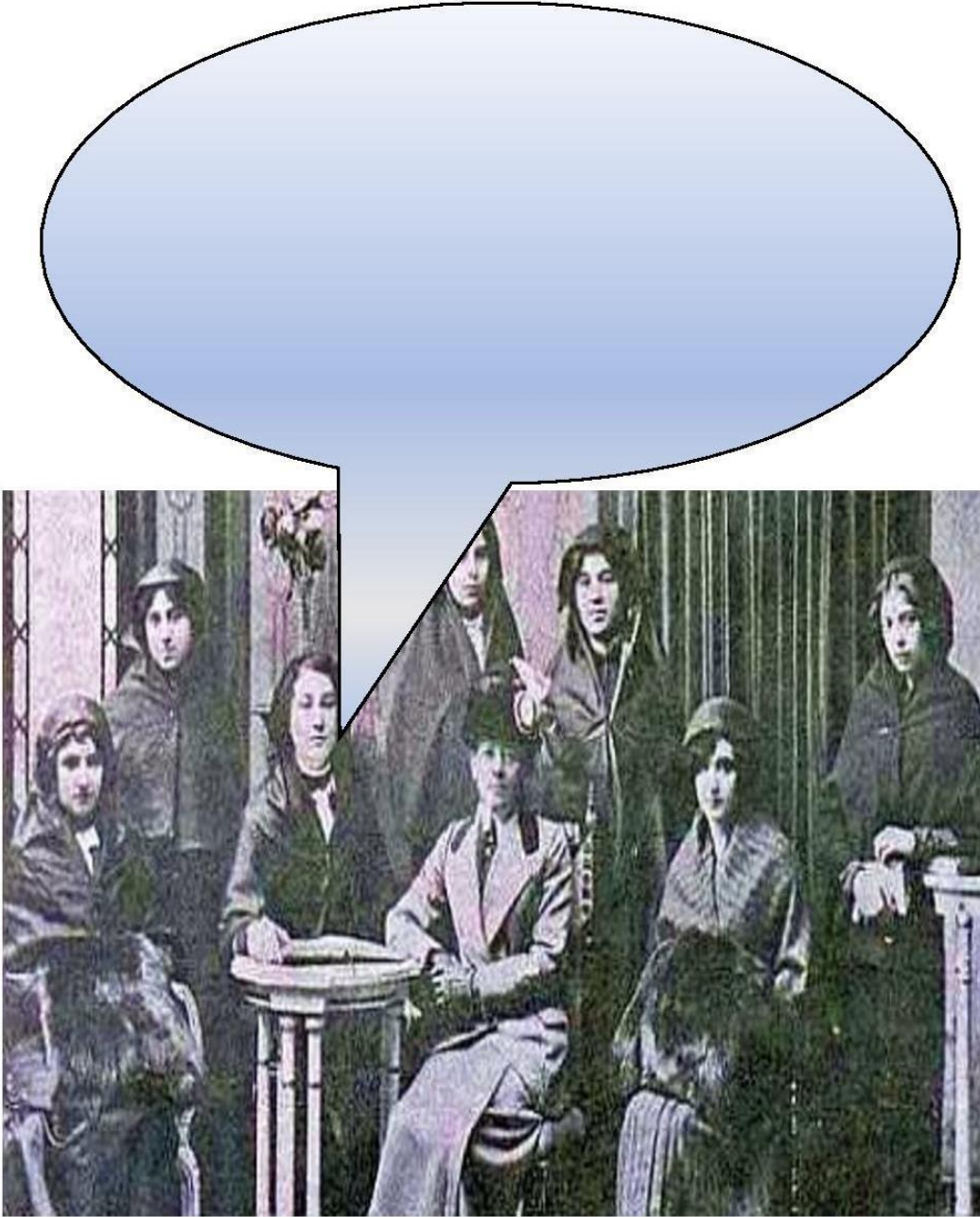
EK-3**Doğru mu Yanlış mı?**

Aşağıda verilen cümleleri okuyarak doğru olanlar için yanlış olanlar için kutucuğunu işaretleyin.

ÖNERMELER		
Osmanlı döneminde kadınlar ve erkekler eşit eğitim haklarına sahip değillerdi.		
Kadınlar, günümüzde olduğu gibi Osmanlı döneminde de istedikleri işlerde çalışabiliyorlardı.		
Osmanlı döneminde kadınların seslerini duyurmak için kurduğu derneğin adı “Kadın Haklarını Savunma Derneği” idi.		
Kadın dergileri arasında “Kadınlar Alemi” hak arayışında en çok mücadele veren yayındır.		
Telefon memureliği işine Bedra Osman Hanım tek başına başvuruda bulunmuştur.		
Kadınlar telefon şirketinin öne sürdüğü şartları bir mektupla Kadınlar Dünyası Dergisine bildirdiler.		
Kadınlar işe alınmak için başlattıkları kampanyayı “Açıklama Bekleriz Özür İsteriz” yazısıyla sürdürdüler.		
Telefon Şirketi Osmanlı kadınlarından özür dilemeyi reddetmiştir.		
Yaklaşık bir yıl süren mücadele sonunda Bedra Osman ile birlikte toplam yedi Osmanlı kadını işe alınmıştır.		

EK- 4**Bedra Osman'ı Seslendirelim**

Bir gazeteci Bedra Osman Hanım' a aşağıda yer alan fotoğrafın çekildiği günkü duygu ve düşüncelerini sormuş. Bedra Osman Hanım'ın neler söylemiş olabileceğini konuşma balonunun içine yazarak ona ses verebilirsiniz.

EK-5

Etkinlik Sayfaları

BENİM DERGİM / HABERİM

Sevgili Öğrenciler

İzlemiş olduğumuz “Telefon Şirketinin Peşindeki Kadınlar” adlı videonun sonunda Kadınlar Dünyası dergisinden bir sayfa gördünüz. Derginin yazarlarından biri olduğumuzu düşünün. Bedra Osman ve işe alman diğer kadınlar hakkında nasıl haber sayfası tasarladınız? Aşağıda verilen şablona bir dergi sayfası hazırlayın.

* Sayfadaki çerçevelerin içine haberler, köşe yazıları yazabilir, manşetler atabilir, röportajlar kurgulayabilir, resimler çizebilir ve görseller yapıştırabilirsiniz. Ayrıca sayfanın alt kısmında yer alan çerçeveleri de reklam, duyuru, iş ilanı vb. amaçlı kullanabilirsiniz.

..... 1913	KADINLAR DÜNYASI	Sayı

EK- 6

Etkinlik Sayfaları

ÇELİK KANATLI KADINLAR

BEDRİYE TAHİR GÖKMEN

Video İnceleme Formu

Sevgili Öğrenciler,

“Çelik Kanatlı Kadınlar- Bedriye Tahir Gökmen” adlı videoyu izlediniz. Aşağıda yer alan soruları cevaplandırarak video ile ilgili düşüncelerinizi paylaşabilirsiniz.

1. Videoya sizce neden bu isim verilmiştir?

.....

.....

2. Videoda hangi kadın karakterler yer alıyor?

.....

.....

3. Videoda en çok ilginizi çeken sahneyi veya olayı yazar mısınız? Bu sahne veya olay neden ilginizi çekti?

.....

.....

4. Videoda geçen kavramlar nelerdir, yazar mısınız?

.....

.....

5. Videodan neler öğrendiniz, birkaç cümle ile açıklayınız?

.....

.....

6. Video sizde ne ile ilgili heyecan veya merak uyandırdı?

.....

.....

7. Bedriye Hanım pilot olurken Sivil Teyyarecilik Mektebi'nde ne gibi zorluklarla karşılaşmıştır?

.....

.....

8. Bedriye Hanım gökyüzüne tutkuyla bağlı olmasını neye bağlamaktadır?

.....

.....

EK- 7

Etkinlik Sayfaları

ÇELİK KANATLI KADINLAR

BEDRİYE TAHİR GÖKMEN

İlk pilot Türk kadını Bedriye Tahir Gökmen'i konu alan "Çelik Kanatlı Kadınlar" videosunu izlediniz. İzlediklerinizi göz önünde bulundurarak aşağıdaki etkinlikleri tamamlayınız.

Görselleri Tanıyalım

Aşağıdaki kadınlardan biri Bedriye Tahir Gökmen. Hangisi olduğunu bularak fotoğrafın altındaki kutucuğu işaretleyebilirsiniz.

☐

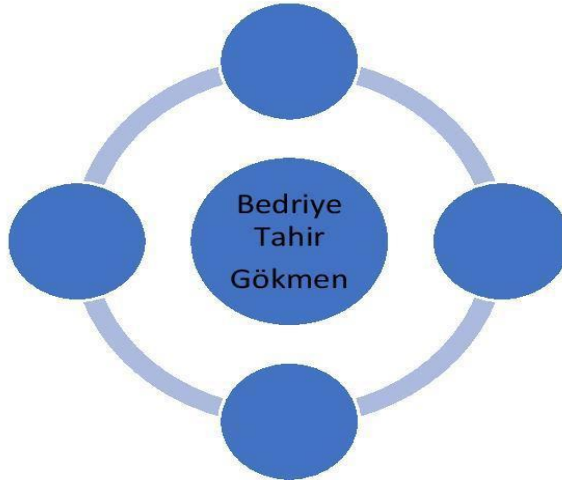
☐

☐

☐

Bedriye Tahir Hanım Şemasını Tamamlayalım

"Bedriye Tahir Gökmen" denildiğinde aklınıza neler geliyor? Bu ismin oluşturduğu çağrışımları düşünerek aşağıdaki şemayı tamamlayın.

EK-8**Doğru mu Yanlış mı?**

Aşağıda verilen cümleleri okuyarak doğru olanlar için ☐ yanlış olanlar için ☒ kutucuğunu işaretleyin.

ÖNERMELER	☐	☒
Bedriye Tahir Gökmen "Türkkuşu" Havacılık Okulu'nun öğrencilerinden biridir.		
Bedriye Tahir Gökmen pilotluk hayalini uzun seyahatler yapmak ve rekorlar kırmak olarak açıklamıştır.		
Uçuş eğitimini Sabiha Gökçen'den almıştır.		
Gökyüzünde 200'den fazla uçuş gerçekleştirmiştir.		
Uçuş okulundan başarıyla mezun olduktan sonra brövesini alarak orduya katılmıştır.		
Uçuşta başarılı olarak brövesini almaya hazırlandığı halde gazeteler onu haber yapmamıştır.		
İlk pilot Türk kadını olarak tarihe geçmiştir.		
Bedriye Tahir Gökmen Osmanlı Devleti'nin en başarılı pilotlarından biri olmuştur.		
Kendisinden sonra havacılığa meraklı olan Türk kızlarına örnek olmuştur.		

EK-9**Bedriye Tahir Gökmen'e Sesleniyorum!**

Bedriye Tahir Gökmen'e bir mektup yazdığınızı düşünün. Günümüz Türk kadınlarının başarılarından da söz ederek kendisine söylemek istediklerinizi ve merak ettiklerinizi yazabilirsiniz.

Bedriye Tahir Gökmen'e Sesleniyorum!

TARİH:

KİME:

KİMDEN:

EK- 11

Etkinlik Sayfaları

ÇELİK KANATLI KADINLAR

Sabiha Gökçen

Video İnceleme Formu

Sevgili Öğrenciler,

Çelik Kanatlı Kadınlar adlı videoyu izlediniz. Aşağıdaki soruları cevaplandırarak video ile ilgili düşüncelerinizi paylaşabilirsiniz.

1. Video için siz nasıl bir isim önerirdiniz?

.....

.....

.....

2. Videoda hangi kadın karakterler yer alıyor?

.....

.....

3. Videoda en çok ilginizi çeken sahneyi veya olayı yazar mısınız? Bu sahne veya olay neden ilginizi çekti?

.....

.....

.....

4. Videoda geçen kavramlar nelerdir, yazar mısınız?

.....

.....

5. Videodan neler öğrendiniz, birkaç cümle ile açıkla mısınız?

.....

.....

.....

6. Video sizde ne ile ilgili heyecan veya merak uyandırdı?

.....

.....

7. Sabiha Gökçen'in gökyüzü yolculuğu nasıl başlamıştır?

.....

.....

.....

8. Sabiha Gökçen ülkemizi yurtdışında nasıl temsil etmiş, hangi başarılarına imza atmıştır?

.....

.....

EK-12

ETKİNLİK SAYFALARI

ÇELİK KANATLI KADINLAR

SABİHA GÖKÇEN

Türkiye'nin ünlü kadın pilotlarından Sabiha Gökçen'i konu alan "Çelik Kanatlı Kadınlar" videosunu izlediniz. İzlediklerinizi göz önünde bulundurarak aşağıdaki etkinlikleri tamamlayınız.

Çelik Kanatlı Kadın Sabiha Gökçen

Aşağıdaki kadınlardan biri Sabiha Gökçen. Hangisi olduğunu bularak fotoğrafın altındaki kutucuğa işaretleyebilirsiniz.

☐

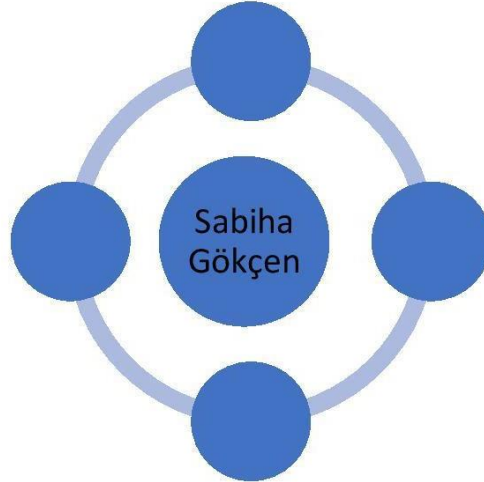
☐

☐

☐

Sabiha Gökçen Şemasını Tamamlayalım

"Sabiha Gökçen" denildiğinde aklınıza ne geliyor? Bu ismin oluşturduğu çağrışımları düşünerek aşağıdaki şemayı tamamlayın.

EK-13**Doğru mu Yanlış mı?**

Aşağıda verilen cümleleri okuyarak doğru olanlar için yanlış olanlar için kutucuğunu işaretleyin.

ÖNERMELER		
Sabiha Gökçen Vecihi Sivil Havacılık Okulu'nun ilk öğrencilerinden biriydi.		
Sabiha Gökçen'e pilot olması için en büyük desteği Mustafa Kemal Atatürk vermiştir.		
Genç Türk kızlarına örnek olmak için minik hayranı Ankaralı Ayşe'yi uçağına alarak Ankara semalarında dolaşmışlardır.		
Eskişehir'de aldığı zorlu eğitim ile askeri uçuş brövesi kazanmıştır.		
Yurtdışında katıldığı etkinlikler ile ülkemizi başarıyla temsil etmiştir.		
Planör öğretmenliğini öğrenmek için Rusya'ya giden dört kız öğrenciden biridir.		
İlk yalnız uçuşunda izleyicilerden biri Mustafa Kemal Atatürk'tür.		
Türkkuşu'nda başöğretmenlik teklifini reddetmiştir.		
Balkanlara yaptığı uçuş gezileri ile tüm genç kızlara örnek olmuştur.		

EK-14

Sabiha Gökçen'i Seslendiriyorum

Sabiha Gökçen uçağından indikten sonra meraklı bir gazeteci ona sorular sormuş. Sabiha Gökçen'in düşüncelerini yazarak ona destek olabilirsiniz.

*Merhaba Sayın Sabiha Gökçen,
Bize pilotluk kariyeriniz boyunca
neler yaptığınızı anlatabilir
misiniz?*

*Peki gençlere hayallerine
ulaşmaları için neler yapmalarını
önerirsiniz?*

EK-15

BENİM TASARIMIM İLE SABİHA GÖKÇEN

Sevgili Öğrenciler,

İzlemiş olduğumuz "Çelik Kanatlı Kadınlar-Sabiha Gökçen" adlı videoda Sabiha Gökçen'e ait pul örnekleri gördünüz. Aşağıdaki pulu örnek olarak Sabiha Gökçen'in başarılarını anlatan çeşitli pullar tasarlayınız.

EK- 16

Etkinlik Sayfaları

ÇELİK KANATLI KADINLAR

Yıldız- Nezihe-Edibe-Naciye Hanımlar

Video İnceleme Formu

Sevgili Öğrenciler,

Çelik Kanatlı Kadınlar- Gökyüzünün Yıldızları adlı videoyu izlediniz. Aşağıdaki soruları cevaplandırarak video ile ilgili düşüncelerinizi paylaşabilirsiniz.

1. Video için siz nasıl bir isim önerirdiniz?

.....

.....

2. Videoda hangi kadın karakterler yer alıyor?

.....

.....

3. Videoda en çok ilginizi çeken sahneyi veya olayı yazar mısınız? Bu sahne veya olay neden ilginizi çekti?

.....

.....

4. Videoda geçen kavramlar nelerdir, yazar mısınız?

.....

.....

5. Videodan neler öğrendiniz, birkaç cümle ile açıkla mısınız?

.....

.....

6. Video sizde ne ile ilgili heyecan veya merak uyandırdı?

.....

.....

7. Pilot kadınlar kariyerleri süresince neler yapmışlar, ne gibi başarılar kazanmışlardır?

.....

.....

8. Pilot kadınlar Türk havacılığının gelişimine ne gibi katkılarda bulunmuşlardır?

.....

.....

EK- 17

ETKİNLİK SAYFALARI

ÇELİK KANATLI KADINLAR

NEZİHE VİRANYALI- NACİYE TOROS- EDİBE SUBAŞI- YILDIZ ERUÇMAN

Pilot Türk kadınlarını konu alan “Çelik Kanatlı Kadınlar-Gökyüzünün Yıldızları” videosunu izlediniz. İzlediklerinizi göz önünde bulundurarak aşağıdaki etkinlikleri tamamlayınız.

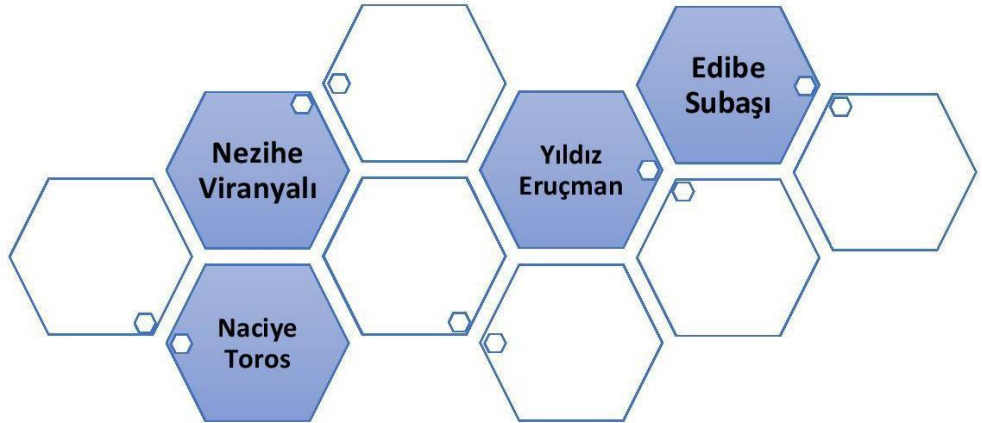
Görselleri Tanıyalım

Aşağıdaki kadınlardan biri çelik kanatlı kadınlar videosunda yer almıyor. Hangisi olduğunu bularak fotoğrafın altındaki kutucuğa işaretleyebilirsiniz.

☐
☐
☐
☐

Çelik Kanatlı Kadınlar Şemasını Tamamlayalım

“Çelik Kanatlı Kadınlar” denildiğinde aklınıza neler geliyor? Bu ismin oluşturduğu çağrışımları düşünerek aşağıdaki örüntüyü tamamlayın.

EK-18**Doğru mu Yanlış mı?**

Aşağıda verilen cümleleri okuyarak doğru olanlar için yanlış olanlar için kutucuğunu işaretleyin.

ÖNERMELER		
Naciye Toros için paraşütle uçaktan atlamak, kapının önünden atlamaktan farksız hale gelmiştir.		
Yıldız Eruçman paraşütünü açarak 400 metre yükseklikten Atatürk'ün önüne bir buket çiçekle atlamıştır.		
Nezihe Viranyalı, Sabiha Gökçen'in Balkan Turu'ndan çok etkilenerek Türkkuşu'na kaydolmuştur.		
Edibe Subaşı maddi imkânsızlıklar sebebiyle uçuş kariyerinden vazgeçerek memur olmuştur.		
Nezihe Viranyalı Amerika Birleşik Devletleri'nde iş teklifi almış, ancak pilotluk kariyerine ülkesinde devam etmeyi tercih etmiştir.		
Edibe Subaşı ilk yalnız uçuşunu Sabiha Gökçen ile birlikte yapmıştır.		
Türk halkı havacılığa ilgi göstermediğinden, düzenlenen hava bayramlarına az sayıda insan katılmıştır.		
Türkiye'de paraşütle atlayan ilk kadın Yıldız Eruçmandır.		
Naciye Toros Türkkuşu'nda öğretmenlik yaparak birçok genç pilot yetiştirmiştir.		

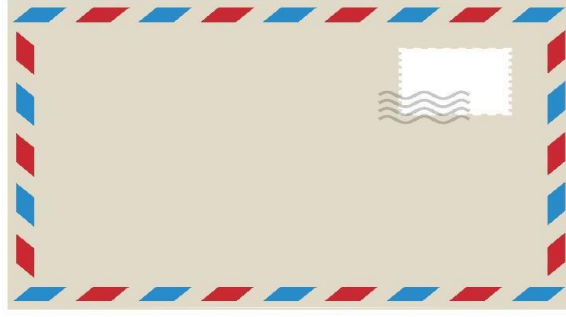
EK-19

Davetiye Tasarlıyorum

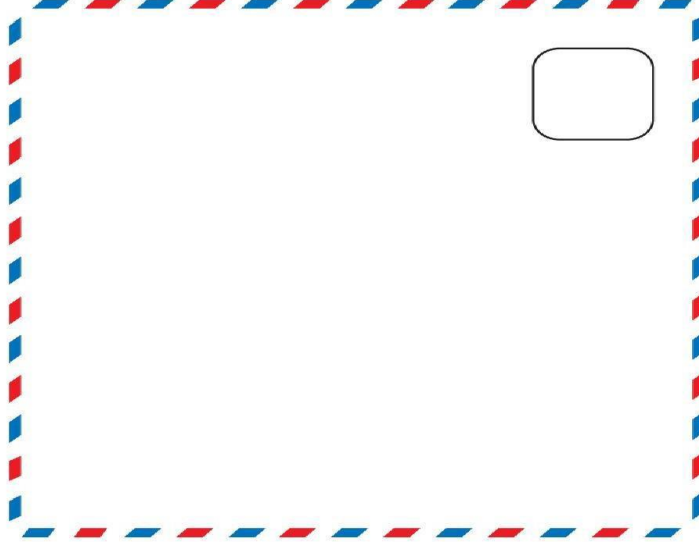
Türkkuşu tarafından düzenlenen hava bayramında Naciye, Nezihe, Edibe ve Yıldız Hanımlar gösteri uçuşları ve paraşütle atlama performansları sergileyecekler. Buna göre ilgili kişileri hava bayramına davet etmek üzere bir davetiye tasarlayın.

- Davet mektubunuz için hava bayramı temalı bir pul ve zarf tasarlayabilirsiniz. Tasarladığınız zarfa davetiyeyi göndermek istediğiniz kişinin ismini yazabilirsiniz.
- Davetiyenizde pilot kadınların isimleri ile yapacakları gösterilere yer verebilirsiniz.

Zarf ve Pul Tasarımım

Davetiye Tasarımım

EK-20

Etkinlik Sayfaları

BENİM GÖZÜMDEN YILDIZ

Sevgili Öğrenciler,

İzlemiş olduğumuz “Çelik Kanatlı Kadınlar-Gökyüzünün Yıldızları” adlı videoda paraşitle atlayan Yıldız Eruçman’ı gördünüz. Aşağıda paraşitle atlayan Yıldız Eruçman’ın yere inişini ve başansını tamamlayan bir çizim yapınız.

Resmi istediğiniz şekilde tamamlayabilirsiniz.

EK-21

Etkinlik Sayfaları

ASFALTTA İZ BIRAKAN KADINLAR

Samiye Morkaya ve Muammer Hanım

Video İnceleme Formu

Sevgili Öğrenciler ,

“Asfaltta İz Bırakan Kadınlar” adlı videoyu izlediniz. Aşağıdaki soruları cevaplandırarak video ile ilgili düşüncelerinizi paylaşabilirsiniz.

1. Videoya sizce neden bu isim verilmiştir?

.....

.....

2. Videoda hangi kadın karakterler yer alıyor?

.....

.....

3. Videoda en çok ilginizi çeken sahneyi veya olayı yazar mısınız? Bu sahne veya olay neden ilginizi çekti?

.....

.....

4. Videoda geçen kavramlar nelerdir, yazar mısınız?

.....

.....

5. Videodan neler öğrendiniz, birkaç cümle ile açıkla mısınız?

.....

.....

6. Video sizde ne ile ilgili heyecan veya merak uyandırdı?

.....

.....

7. Muzaffer Hanım taksi şoförü olma sürecinde neler yaşamıştır? Bu süreçte herhangi bir engelle karşılaşmış mıdır?

.....

.....

8. Kadınların otomobil kullanmadaki başarılarına izlediğiniz videodan örnekler verebilir misiniz?

.....

.....

EK-22

ETKİNLİK SAYFALARI

ASFALTTA İZ BIRAKAN KADINLAR

Samiye- Muammer Hanımlar

İlk otomobil yarışçısı ve taksi şoförü Türk kadınlarını konu alan “Asfaltta İz Bırakan Kadınlar” videosunu izlediniz. İzlediklerinizi göz önünde bulundurarak aşağıdaki etkinlikleri tamamlayınız.

Asfaltta İz Bırakan Kadınlar

Aşağıdaki kadınlardan biri “Asfaltta İz Bırakan Kadınlar” videosunda yer alan Samiye Morkaya. Hangisi olduğunu bularak fotoğrafın altındaki kutucuğu işaretleyebilirsiniz.

☐

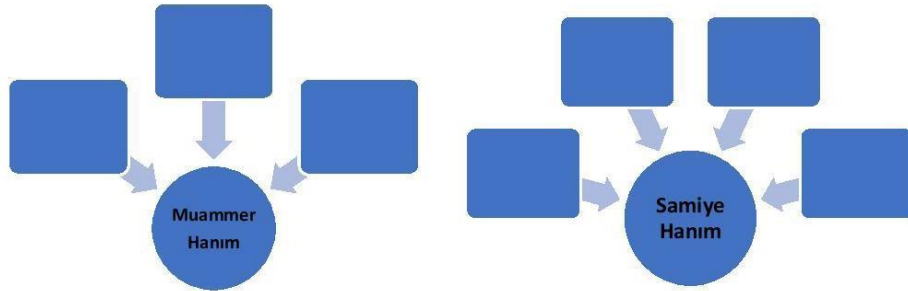
☐

☐

☐

Samiye ve Muammer Hanımlar Şemasını Tamamlayalım

“Samiye ve Muammer Hanımlar” denildiğinde aklınıza ne geliyor? Bu ismin oluşturduğu çağrışımları düşünerek aşağıdaki şemayı tamamlayın.

EK-23

Doğru mu Yanlış mı?

Aşağıda verilen cümleleri okuyarak doğru olanlar için ☐ yanlış olanlar için ☒ kutucuğunu işaretleyin.

ÖNERMELER	☐	☒
Samiye Hanım'ın ehliyet alma sebebi taksi şoförlüğüne olan merakıydı.		
Muammer Hanım çok zorlu bir direksiyon sınavını geçerek ehliyet almıştır.		
Otomobiller ortaya çıktığı zamandan beri sadece ulaşım amaçlı kullanılmıştır.		
1930 tarihli bir gazete Muammer Hanım'ın ehliyet girişimini haber yaparak kadınların mücadelesini tüm halka duyurmuştur.		
Muammer Hanım ehliyet sınavını geçemeyerek başka bir okula kayıt yaptırmıştır.		
Samiye hanım Oto-Moto-Velo yarışlarında büyük başarılar ve kupalar elde etmiştir.		
1949 tarihli gazeteler kadınların şoförlüğünü ve dikkatlerini öven haberler paylaşmışlardır.		
Muammer Hanım'ın taksi şoförlüğü başvurusu hemen kabul edilmiş ve direksiyonun başına geçmiştir.		
Samiye ve Muammer Hanımlar havada olduğu gibi karada da tarih yazarak genç Türk kızlarına başarılarıyla örnek olmuşlardır.		

EK-24**Samiye Hanım'ı Seslendirelim**

Bir gazeteci Samiye Hanım'a aşağıda yer alan fotoğrafın çekildiği günkü duygu ve düşüncelerini sormuş. Samiye Hanım'ın neler söylemiş olabileceğini konuşma balonunun içine yazarak ona ses verebilirsiniz.

EK-25

Etkinlik Sayfaları

BENİM HABERİM

Sevgili Öğrenciler

İzlemiş olduğunuz “Asfaltta İz Bırakan Kadınlar” adlı videoda kadınların başarılı şoförler olduğuna dair haberler gördünüz. Haberi yapan gazetedeki çalışanlardan biri olduğunuzu düşünün. Samiye, Muammer ve ehliyet alan diğer başarılı kadınlar hakkında nasıl haber sayfası tasarladınız? Aşağıda verilen şablona bir haber sayfası hazırlayın.

* Sayfadaki çerçevelerin içine haberler, köşe yazıları yazabilir, manşetler atabilir, röportajlar kurabilirsiniz, resimler çizebilir ve görseller yapıştırabilirsiniz. Ayrıca sayfanın alt kısmında yer alan çerçeveleri de reklam, duyuru, iş ilanı vb. amaçlı kullanabilirsiniz.

..... No'lu Haber	Manşetteki Kadınlar	Sayı

EK-26

Etkinlik Sayfaları

VİZÖRDEN BAKAN KADINLAR

Naciye-Muzaffer Hanımlar

Video İnceleme Formu

Sevgili Öğrenciler,

“Vizörden Bakan Kadınlar” adlı videoyu izlediniz. Aşağıdaki sorulan cevaplandırarak video ile ilgili düşüncelerinizi paylaşabilirsiniz.

1. Videoya sizce neden bu isim verilmiştir?

.....

2. Videoda hangi kadın karakterler yer alıyor?

.....

3. Videoda en çok ilginizi çeken sahneyi veya olayı yazar mısınız? Bu sahne veya olay neden ilginizi çekti ?

.....

4. Videoda geçen kavramlar nelerdir, yazar mısınız?

.....

5. Videodan neler öğrendiniz, birkaç cümle ile açıkla mısınız?

.....

6. Video sizde ne ile ilgili heyecan veya merak uyandırdı?

.....

7. Naciye Hanım neden fotoğrafhaneye açmıştır? Fotoğrafçılık kariyeri boyunca hangi çalışmaları yapmıştır?

.....

8. Muzaffer Hanım neden seyyar fotoğrafçılığı seçmiştir? Kadın dergisi Süs onu nasıl desteklemiştir?

.....

EK-27

ETKİNLİK SAYFALARI

VİZÖRDEN BAKAN KADINLAR

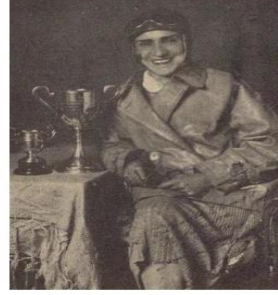
Naciye ve Muzaffer Hanımlar

İlk fotoğrafçı Türk kadınlarını konu alan “Vizörden Bakan Kadınlar” videosunu izlediniz. İzlediklerinizi göz önünde bulundurarak aşağıdaki etkinlikleri tamamlayınız.

Görselleri Tanıyalım

Aşağıdaki kadınlardan ikisi fotoğraf sanatçıları arasında yer almıyor. Hangileri olduğunu bularak fotoğrafların altındaki kutucukları işaretleyebilirsiniz.

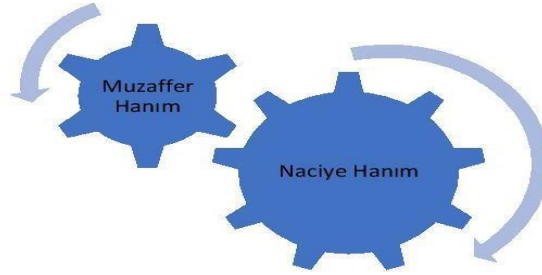

☐

☐

☐

☐

Vizörden Bakan Kadınlar Şemasını Tamamlayalım

“Naciye ve Muzaffer Hanımlar” denildiğinde aklınıza neler geliyor? Bu isimlerin mesleklerini yapma biçimlerini düşünün. Geçimlerini sağlayan ekonomi çarklarının dönmesi için gereken anahtar kelimeleri yazınız.

EK-28**Doğru mu Yanlış mı?**

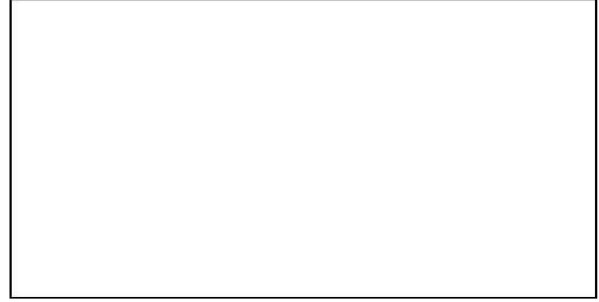
Aşağıda verilen cümleleri okuyarak doğru olanlar için yanlış olanlar için kutucuğunu işaretleyin.

ÖNERMELER		
Muzaffer Hanım bir paşa kızı olarak fotoğrafçılık mesleğine başlamıştır.		
Osmanlı toplumunda kadınların iş hayatına atılmaları pek hoş karşılanmamıştır.		
Naciye Hanım ailesinin geçimini sağlamak için fotoğrafçılık mesleğine başlamıştır.		
Naciye Hanım fotoğrafçılığı bir stüdyoda değil, gezici olarak yapmıştır.		
Muzaffer ve Naciye Hanımlar Türk kadınlarına kendi ayakları üzerinde durmaları ve çalışma hayatına atılmaları için örnek olmuşlardır.		
Naciye Hanım'ın açmış olduğu fotoğrafhaneye ilk gün kadınlar akın etmiştir.		
Muzaffer Hanım hem fotoğrafhane işletmiş hem de verilen adreslere giderek kadınların fotoğraflarını çekmiştir.		
Naciye Hanım Süs dergisi'ne fotoğrafhanesi için ilan vermiştir.		
Muzaffer Hanım'ın girişimci çalışmaları Kadınlar Dünyası dergisi tarafından gururla okuyucularla paylaşılmıştır.		

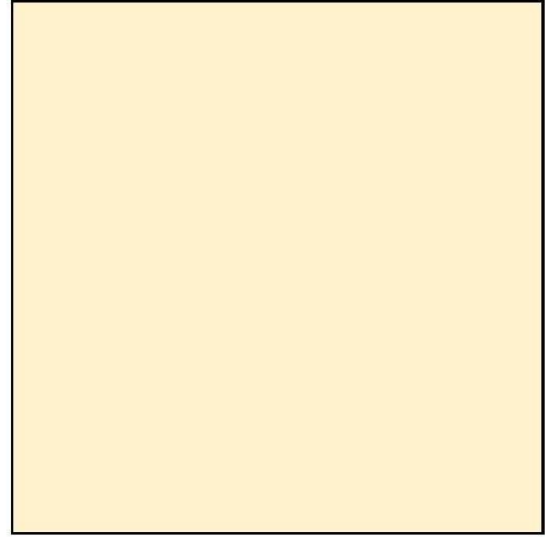
EK-29

Tasarım Yapıyorum

Fotoğrafçı öncü kadınlar, daha fazla İstanbullu kadına ulaşmak istiyor. Naciye Hanım'ın fotoğrafhanesi için yeni bir tabela, Muzaffer Hanım için de dergiye yeni bir ilan sayfası tasarlayınız. Tasarımlarınız için aşağıda verilen boş çerçeveleri kullanabilirsiniz.

Levha Tasarımım

İlan Sayfası Tasarımım

EK-30

Etkinlik Sayfaları

BENİM DERGİM / HABERİM

Sevgili Öğrenciler,

İzlemiş olduğumuz "Vizörden Bakan Kadınlar" adlı video içeriğinde Kadınlar Dünyası dergisinden bir bölüm gördünüz. Derginin yazarlarından biri olduğunuzu düşünün. Naciye Hanım ve fotoğrafhanesi hakkında nasıl haber sayfası tasarladınız? Aşağıda verilen şablona bir dergi sayfası hazırlayın.

* Sayfadaki çerçevelerin içine Naciye Hanım'ın stüdyo-tabelasını tasarlayabilir, haberler, köşe yazıları yazabilir, manşetler atabilir, röportajlar kurgulayabilirsiniz.

..... 1913	KADINLAR DÜNYASI	Sayı
		

EK-31

Etkinlik Sayfaları

BENİM DERGİM / HABERİM

Sevgili Öğrenciler,

İzlemiş olduğunuz "Vizörden Bakan Kadınlar" adlı video içeriğinde Süs dergisinden bir bölüm gördünüz. Derginin yazarlarından biri olduğumuzu düşünün. Muzaffer Hanım ve fotoğrafçılığı hakkında nasıl haber sayfası tasarladınız? Aşağıda verilen şablona bir dergi sayfası hazırlayın.

* Sayfadaki çerçevelerin içine Muzaffer Hanım'ın İstanbul'u gezerken resmini tasarlayabilir, haberler, köşe yazıları yazabilir, manşetler atabilir, röportajlar kurabilirsiniz.

..... 1913	SÜS DERGİSİ	Sayı
		

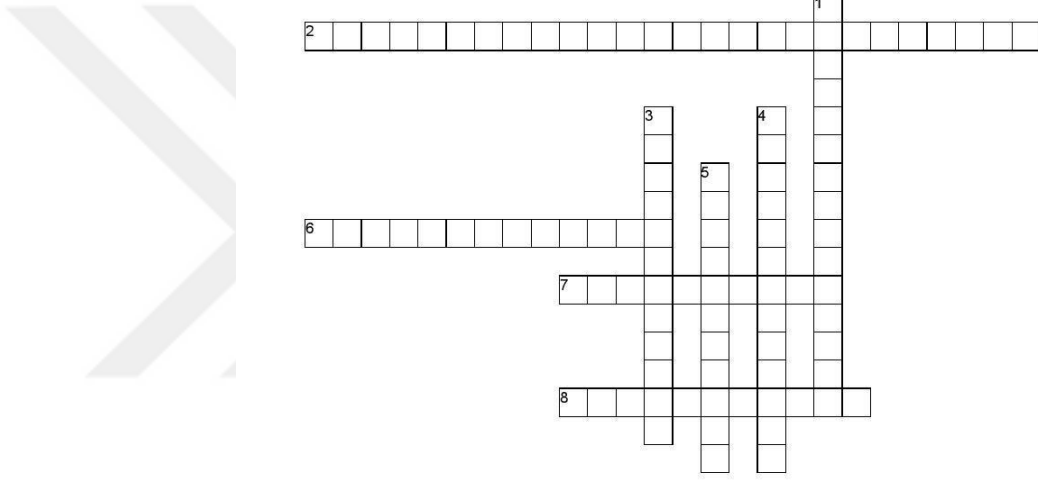
EK-32

İsim: _____

Tarih: _____

Çengel Bulmaca

Öncü Kadınlar

Soldan Sağa

2. Kadınların karşılaştıkları eşitsizlik ve haksızlıkları ortadan kaldırmak için kurdukları derneğin adı.

6. İstanbul'u köşe bucak dolaşarak kadınların fotoğraflarını çeken, seyyar fotoğrafçı Türk kadını.

7. Yaşadığı haksızlık karşısında verdiği kamuoyu mücadelesi ile telefon santralinde işe başlayan ilk Türk kadını.

8. Fotoğrafçılık sanatını eşinden öğrenerek ailesine adı, bakmak için fotoğrafı açan girişimci Türk kadını.

Yukarıdan Aşağı

1. Kadın Hakları Savunma Cemiyeti'nin yayın organlarından biri olan derginin adı.

3. Taksi şoförü olmak için ehliyet sınavına başvuran, Türkiye'nin ilk taksici Türk kadını.

4. 1933'de erkek rakibini geçerek yarışı kazanan, birçok kupanın sahibi kadın otomobil yarışçısı.

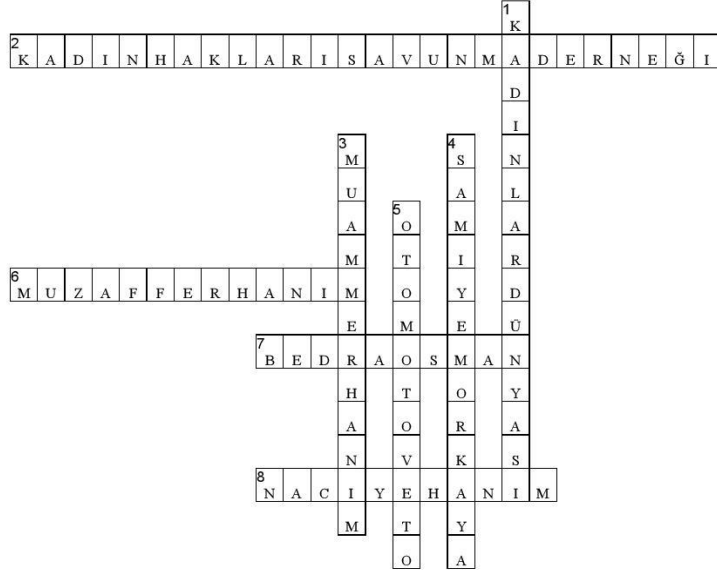
5. Samiye Hanım'ın otomobili ile katıldığı yarışın

EK-33

İsim: _____

Tarih: _____

Öncü Kadınlar

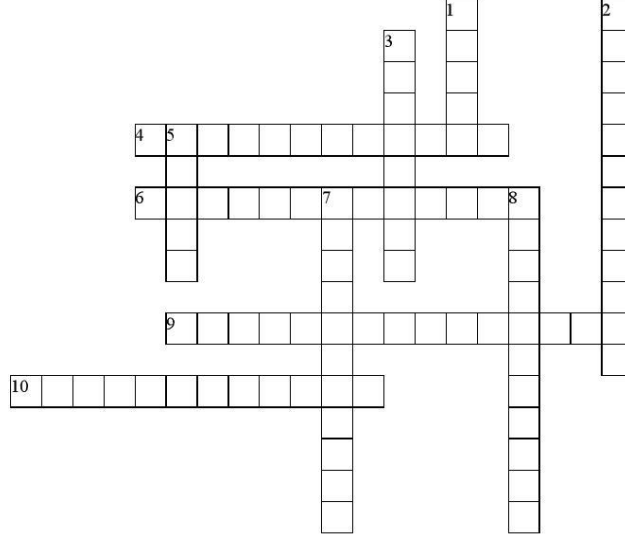

EK- 34

İsim: _____

Tarih: _____

Çelik Kanatlı Kadınlar

Soldan Sağa

4. Türkkuşu'nun ilk kadın öğrencisi.
 6. 1935 yılında ülkemizde paraşütle atlayan ilk kadın.
 9. Sabiha Gökçen'in Balkan turundan etkilenerek pilot olan, ABD'de ödüller alan paraşütçü kadın pilotumuz.
 10. Türkiye'nin ilk sivil havacılık okulunu açan, kendi uçağını üreten pilot.

Yukarıdan Aşağı

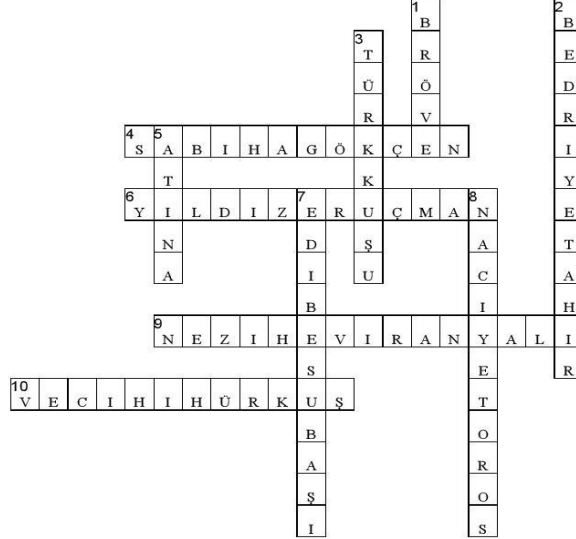
1. Uçuş eğitimlerini tamamlayan pilot adaylarının almaya hak kazandıkları diplomanın adı.
 2. Türkiye'nin ilk kadın pilotu.
 3. M. Kemal Atatürk'ün önerisiyle pilot yetiştirmek için açılan sivil havacılık okullarından biri.
 5. Sabiha Gökçen'in Balkan turu sırasında ziyaret ettiği şehirlerden biri.
 7. Maddi imkansızlıklara rağmen pilotluk kariyerinden vazgeçmeyen, uçak bağıışı için kampanyalara, uluslararası etkinliklere katılan kadın pilotumuz.
 8. İlk yalnız uçuşunu Sabiha Gökçen ile yapan, Türkkuşu'nda öğretmenlik yaparak genç pilotlar yetiştiren başanlı pilotumuz.

EK- 35

İsim: _____

Tarih: _____

Çelik Kanatlı Kadınlar

Soldan Sağa

4. Türkkuşu'nun ilk kadın öğrencisi.
 6. 1935 yılında ülkemizde paraşütle atlayan ilk kadın.
 9. Sabiha Gökçen'in Balkan turundan etkilenecek pilot olan, ABD'de ödüller alan paraşütçü kadın pilotumuz.
 10. Türkiye'nin ilk sivil havacılık okulunu açan, kendi uçağını üreten pilot.

Yukarıdan Aşağı

1. Uçuş eğitimlerini tamamlayan pilot adaylarının almaya hak kazandıkları diplomanın adı.
 2. Türkiye'nin ilk kadın pilotu.
 3. M. Kemal Atatürk'ün önerisiyle pilot yetiştirmek için açılan sivil havacılık okullarından biri.
 5. Sabiha Gökçen'in Balkan turu sırasında ziyaret ettiği şehirlerden biri.
 7. Maddi imkansızlıklara rağmen pilotluk kariyerinden vazgeçmeyen, uçak başışı için kampanyalara, uluslararası etkinliklere katılan kadın pilotumuz.
 8. İlk yalnız uçuşunu Sabiha Gökçen ile yapan, Türkkuşu'nda öğretmenlik yaparak genç pilotlar yetiştiren başarılı pilotumuz.

EK-36

MATERYAL DEĞERLENDİRME FORMU¹

Materyal Adı:.....

Fiziksel Görünüm

No	Maddeler	Yeterli	Geliştirilebilir	Yetersiz
1	Materyalde kullanılan renklerin uyum ve uygunluğu			
2	Materyalin sayfa düzeni (metin ve görsellerin yerleşim düzeninin uygunluğu, kolay algılanabilir nitelikte oluşu)			
3	Materyalin öğrencinin ilgisini çekecek görünümde olması			

Görüş ve Öneriler :

.....

.....

.....

İçerik Tasarımı

No	Maddeler	Yeterli	Geliştirilebilir	Yetersiz
1	Proje kapsamına alınan ilgili kazanımlara uygunluğu			
2	Proje kapsamında kazandırılması öngörülen öğrenme çıktılarına uygunluğu			
3	Metinlerin ilgili öğretim kademesine uygunluğu			
4	Metinlerin açıklığı ve anlaşılabilirliği			
5	Metinlerin içerdiği tarihsel bilginin doğruluğu/güncelliği			
6	Metinlerin nitelik olarak yeterliliği			
7	Metinlerin nicelik olarak yeterliliği			
8	Kullanılan tarihsel malzemenin çeşitliliği ve zenginliği			
9	İçeriğin tarihsel düşünme becerilerini işe koşması			
10	Tarih öğretimi özelindeki öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanımı			
11	İçeriğin ilgi çekici ve merak uyandırıcı nitelikte oluşu			
12	İçeriğin öğrenmeyi destekleyici nitelikte eğlenceli unsurlar içermesi			
13	Etkinliklerin nicelik olarak yeterliliği			
14	Etkinliklerin nitelik olarak yeterliliği			
15	Kullanılan dilin öğrenci seviyesine uygunluğu			
16	Kullanılan yönergelerin açıklığı ve anlaşılabilirliği			
17	Kullanılan dilin cinsiyetçi unsurlar içermemesi			
18	Metinlerin dilbilgisi ve yazım kurallarına uygun oluşu			
19	Dilin sade ve anlaşılır olması			
20	Yabancı kelimelerin okunuşlarıyla birlikte verilmesi			
21	Osmanlıca kelimelerin güncel Türkçe ile birlikte sunulması			
22	Cümlelerin öğrenci seviyesine uygun uzunlukta ve anlaşılır olması			
23	İlgili kavramların açıklanışının yeterli oluşu			

Görüş ve Öneriler :

.....

.....

.....

¹ Bu form Akbaba'nın (2013, s.472-474) "Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler" adlı eserinde yer alan "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarını Değerlendirme Formu"ndan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Görsellerin Niteliği

No	Maddeler	Yeterli	Geliştirilebilir	Yetersiz
1	Görsellerin proje kapsamına alınan ilgili kazanımlara uygunluğu			
2	Görsellerin proje kapsamında kazandırılması öngörülen öğrenme çıktılarına uygunluğu			
3	Görsellerin proje kapsamında belirtilen ilgili öğretim kademesine uygunluğu			
4	Görsellerin açık ve anlaşılır olması			
5	Görsellerin kolay algılanabilir boyutta olması			
6	Görsellerin içeriğinin kolay algılanabilir olması			
7	Görsellerin estetik açıdan uygunluğu			
8	Görsellerin kullanılan metinlerle uyumu			
9	Görsellerin akademik değeri			
10	Görsellerin uygun ve doğru şekilde etiketlenmesi			
11	Görsellerin nicel olarak yeterliliği			
12	Görsellerin kullanımına dair yönergelerin açıklığı ve anlaşılabilirliği			
13	Görsellerin anlamaya/düşünmeye/öğrenmeye yardımcı ve destekleyici nitelikte oluşu			
14	Görsellerin kullanım amacını gerçekleştirebilecek yeterlilikte oluşu			

Görüş ve Öneriler :

.....

.....

.....

EK-37

Öğretmen Görüş Formu

Sayın katılımcı,

Bu görüşme "Sosyal Bilgiler Derslerinde Kadın Tarihi Konularının Öğretiminde Görsel-İşitsel Materyallerin Kullanımı: Video ve Video klipler Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Görüşme formunun amacı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan "SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder (Pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil gibi olumlu, kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur.)" kazanımı kapsamında, tarihsel aktör olarak kadın deneyimlerini görünür kılmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı eğitsel materyaller geliştirmek amacıyla hazırlanan, tarihsel süreçte kadınların mücadelelerini konu alan videoklipler hakkındaki görüşlerinizi almaktır.

Görüşleriniz ilgili materyallerin geliştirilmesi için önem arz etmektedir. Verdiğiniz cevaplar sadece bu çalışma kapsamında kullanılacak olup üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Çalışmaya gönüllü olarak katıldığınız için teşekkür ederim.

A. Oğuzhan SÜMER
Yüksek Lisans Öğrencisi

* Gerekli

1. E-posta *

2. soruya gidin? soruya gidin

Açıklama

Aşağıdaki ifadelerin karşısında yer alan kutucuklardan size uygun olanı işaretleyiniz. Her ifadenin altında yer alan boşluğa geliştirilebilecek yönleri ve geliştirilmesi için önerilerinizi yazınız.

2. Videoda yer alan görsellerin ilgili kazanıma ve öğretim kademesine (6.sınıf) uygunluğu *

diğer kısmında görüş belirtilebilir.

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

☐ Yeterli

☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

3. Videoda yer alan görsellerin renk, boyut ve netlik uygunluğu

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

☐ Yeterli

☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

4. Videoda yer alan görsellerin kullanılan metinlerle uyumu

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

☐ Yeterli

☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

5. Videoda yer alan görsellerin ilgili kazanımı öğrenmeye yardımcı ve destekleyici nitelikte oluşu

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

☐ Yeterli

☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

6. Videoda kullanılan seslendirme ve müziklerin ses düzeyinin uygunluğu

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

☐ Yeterli

☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

7. Videoda yer alan bilgilerin tarihi gerçeklerle örtüşmesi

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

☐ Yeterli

☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

8. Videoda kullanılan dilin ayrımcı unsurlar içermemesi

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

☐ Yeterli

☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

9. Videoda kullanılan Osmanlıca kelimelerin güncel Türkçe ile sunulması

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Yeterli
☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

10. Videoda kullanılan metnin ve seslendirmenin sade ve anlaşılır olması

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Yeterli
☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

11. Videoda kullanılan cümlelerin öğrenci seviyesine uygun uzunlukta olması

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Yeterli
☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

12. Videoda mücadele, başarı, dayanışma, eşitlik gibi kavramların öneminin vurgulanması

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Yeterli
☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

13. Video süresinin ders planına uygunluğu

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Yeterli
☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

14. Video içeriğinin ilgi çekici ve merak uyandırıcı nitelikte oluşu

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

☐ Yeterli

☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

15. Videodaki içerikte dikkat dağıtıcı gereksiz ayrıntı ve bilgiden kaçınılması

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

☐ Yeterli

☐ Geliştirilebilir

Diğer: ☐ _____

16. soruya gidin

Görüşme Soruları

Aşağıda video klipler hakkında görüşlerinizi daha detaylı olarak almak amacıyla hazırlanan sorulara yönelik görüşlerinizi belirtiniz.

16. 1. Videoda yer alan görsellerin amaca, kazanıma, tasarım öğelerine ve sınıf seviyesine vs. uygunluğu konusundaki görüşleriniz nelerdir? Varsa geliştirilebilecek yönleri ve geliştirilmesi için önerilerinizi açıklayınız?

17. 2. Videoda metinlerde ve seslendirmede kullanılan dilin ve müziklerin amaca, kazanıma, sınıf seviyesine ve dil bilgisi kurallarına vs. uygunluğu konusundaki görüşleriniz nelerdir? Varsa geliştirilebilecek yönleri ve geliştirilmesi için önerilerinizi açıklayınız?

18. 3. Videoda yer alan içeriğin amaca, kazanıma, sınıf seviyesine ve bilimsel açıdan uygunluğu konusundaki görüşleriniz nelerdir? Varsa geliştirilebilecek yönleri ve geliştirilmesi için önerilerinizi açıklayınız?

ÖZGEÇMİŞ

1. Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı: Aziz Oğuzhan SÜMER

2. Eğitim Bilgileri

Lisans: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Sinop
Üniversitesi

Yüksek Lisans: Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Sosyal Bilgiler
Eğitimi